

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Március 2.

9. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára : Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők : *Külmagyarutca 9. sz.*

587--1893.

Nyilatkozat.

Vonatkozással némely budapesti lapnak közelebbről megjelent közleményeire, melyekben főtiszteletű Szász Domokos püspök urra érthető vádak hoztak fel, hogy börze-játékon az egyház vagyont kockára tenné : hivatalos kötelességünknek tartjuk, a vádak, püspökünkre vonatkozólag, megcáfolni és visszaútasítani.

Egyházkerületünk vagyonának egy része a budapesti tőzsdén jegyzett részvényekbe van fektetve, s szükségesnek ítéltük, azok közül a 700 darab kereskedelmi bankrészvényünk eladását elrendelni, a mi végre is hajtatott.

A hírlapoknak ezen tényállástól eltérő, püspökünket sértő közleményei annál inkább alaptalanok, mert egyházkerületünknek sem 3,000 darab kereskedelmi bankrészvény, sem 20,000 darab osztrák hitelrészvény nincs, és nem is volt birtokában.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsának Kolozsvártt, 1893. február 25-iki üléséből.

Dr. Sárkány Lajos, Dr. Kolosvári Sándor,
számvevő. elnök-helyettes.

Felhívás

a magyar ev. ref. egyház összes tagjaihoz.

Egyetemes zsinatunk már folyó év ápr. 2-án tartott ülésében határozatilag kimondotta, hogy «egy, a debreceni főiskolával kapcsolatban álló teljes bölcsészeti kar, mint középiskolai tanár-képző intézet, és egy, esetleg a kolozsvári tudomány-egyetemmel is kapcsolatba hozható ref. theologiai kar felállítását egyetemes egyházunk elsőrendű szükségei közé sorozza, s ezek együttes létesítésére az előkészítő lépéseket megtenni, s azok alapját lerakni, már most kívánja.» S e végből bizottságot küldött ki, mely a két intézet létesítésére szolgáló forrásokat, s meglevő alapokat számba vevén, a netalán még hiányzó felállítási és fentartási költségekre új forrásokat keressen és hozzon javaslatba.

E bizottság jelentésére és javaslatára, egyetemes zsinatunk folyó év dec. 1-én és 2-án tartott üléseiben kimondotta, hogy, a kötelező megadózta-
tás mellőzésével, az önkintes adakozás folytonosan

buzgó és kimeríthetetlen forrását kívánja első sorban igénybe venni.

És áthatva azon meggyőződéstül, hogy a szóban levő mindkét intézet felállítása, szervezése, és fentartása nem csak református, hanem egyetemes protestáns érdekek : elhatározta, testvéries kérdést intézni az ágostai hitvallásu magyarországi egyház zsinatához is : nem volna-e hajlandó, mint egyház, hozzájárulni a kitűzött kettős cél valószínűségéhez ?

Egyetemes zsinatunkat mind e határozataiban az az erős meggyőződés vezette, hogy egyfelől közép-iskoláink leendő tanárainak protestáns szellemben való képzése, s a felekezet nélküli állami tanárképző intézetekben is megnyerhető tudományos szakképzettség mellett és fölött, az azokban meg nem nyerhető erős protestáns szellemben való növeltetés és képzés elsajátítása ; másfelől, leendő lelkészeinknek, a most is minden egyházkerületünkben fennálló theologiai intézetekben nyerhető képzés mellett és fölött, a most csak külföldi egyetemeken nyerhető, magasabb tudományos képzés, és szélesebb látkör elsajátításának egy hazai magyar tudomány-egyetemen lehetővé tétele oly nagy és kiválóan protestáns érdekek, melyeknek megvalósítására áldozatoktól sem szabad visszariadnunk.

És bár nem zárkozott el egyetemes zsinatunk annak eleven érzetétől sem, hogy egyetemes egyházunknak egyéb sürgetős szükségei is vannak, minők szegény egyházaink, s lelkészeink szükségének ideiglenes és állandó orvoslása, szétszórva élő híveinknek összetartása és egyházunk, s hazánk és nemzetünk számára megmentése, melyeknek fokozatos kielégítéséről az egyetemes közalap segélyforrásaiból folyvást gondoskodik is, s jövőre, az erre szolgáló forrásokat és eszközöket még növelve, egyre fokozottabb mértékben kíván gondoskodni : mindamelllett, szintén elsőrangú szükségnek ismerte fel úgy a protestáns szellemben való tanár-képzést, mint a magasabb fokú lelkész-képzés előtt egy hazai egyetem tudományos forrásainak megnyitá-

sát; abban az erős meggyőződésben levén, hogy csak tudományosan képzett és a mellett evangéliumi hitünkhez hű, s hit-buzgó lelkészek, s az ifjúság növelését nem csak a tudomány, hanem az egyház szellemében is, vallásos és egyházas irányban vezető tanárok buzgó működése biztosíthatja úgy azt, hogy egyházunkban, és gyülekezeteinkben szilárdul és rendíthetetlenül álljon az az alap, melyen kívül más fundamentumot senki sem vehet t. i. a Jézus Krisztusban való hit, s az arra épített buzgó vallásosság, és tiszta erkölcs, valamint azt, hogy iskoláinkban, vallásos szellemű tanárok által, hű, buzgó, áldozatra kész tagok, növeltessenek az egyháznak és a hazának, kik, mint őseink, a jövő nemzedékekben is, még a legnehezebb időkben is megálljanak egyházunk védelmében úgy, mint fölvirágoztatásában.

Számba vevén egyetemes zsinatunk a szóban levő két intézet első felállításához és fentartásához, sőt tovább-fejlesztéséhez szükséges, valamint a már rendelkezésre álló alapokat, arról győződött meg, hogy már az első felállításához még hiányzó összeg a debreceni főiskolánál felállítandó bölcsészeti kar és középiskolai tanárképezdénél évi 8000 forintot, a kolozsvári egyetemmel kapcsolatos theologiai karnál évi 6,000 forintot, összesen évi 14,000 forintot (vagy az ennek öt százalékos százámitással megfelelő 280,000 frt. tőkét) tesz ki, mely önkintes adakozásokból, s alapítványokból lesz beszerzendő.

Ismeretes protestáns szegénységünk mellett, első tekintetre, ez nagy összegnek látszik. De, a szintoly ismeretes protestáns buzgóság mellett, még sem oly nagy, hogy elő-állitható ne volna. Ha minden egyházkerület és egyházmegye, a maga körében megteszi kötelességét, hogy egyes egyházait, lelkészeit, összes híveit a közreműködésre buzdítsa, s vezesse; ha maguk az egyházkerületek, s egyházmegyék közpénztáraikból, s általános egyházi célokra rendelt alapjaikból, s jövedelmeikből alapítványok tételével, vagy évjáradékok biztosításával jó példával járnak elől; ha az egyes tehetősb egyházak ugyanezt teszik a köz javára; ha minden lelkész, tanár, és tanító, s az egyház minden szolgálja lelkére és kezébe veszi a szent ügyet, s házról-házra járva, a híveket adakozásra buzdítja, lelkesíti; ha az egyes hívek meghallják a felhívó szót, a gazdagok alapítványaikkal, a kevésbé módosak, valamint az erkölcsi testületek, évi járadékok kötelezésével, s még a legszegényebbek is egyszersmindenkorra, bármi csekély adományokkal, habár csak fillérekkel is járulnak a szent

cél előmozdításához; ha még ágostai hitvallásu evangélikus testvéreink is, a hozzájuk testvéri bizalommal intézett kérdésre, közös protestáns érdekünk valóítására velünk egyesülve, sorakoznak; ha minden protestáns, gazdag és szegény, megteszi, a mennyit tehet, és senkit, sem közönyt, sem elfogultságot, sem ál-szemérem vissza nem tart attól, hogy adjon, a mennyit adhatni, elgondolta szívében

akkor a szent cél rövid időn megvalósulva, s a tervezett bölcsészeti és theologiai két fakultás felállítva, megnyitható lesz, s üdvös működésüket protestáns egyházunk javára, isten dicsőségére megkezdendik.

Erre kérjük buzgó esdekléssel egyházunk híveit, nagyjait és kicsinyeit, erre egyházainkat, s egyházi hatóságainkat.

A kegyelem istene tegye fogantossá a mi kérelmünket, s áldja meg az áldozók buzgó áldozatait.

A mellékelt aláírási ívek fejezetei, s a két rendbeli alapító, valamint az évjáradékokra kötelező levelek szövegei megjelölik az önkintes adakozás módjait, I. a két intézetre együttesen, vagy II. a debrecenire, és III. a kolozsvárra külön-külön, s mindhárom rovatban 1. az alapítványok tételére, 2. állandó, vagy meghatározott évekre szóló évjáradékok biztosítására, és 3. egyszersmindenkori adakozásra, kinek-kinek tetszése és tehetsége szerinti szabad választás szerint.

Kelt a magyarországi ev. ref. Egyetemes Egyház 1891. évi dec. 5-ére összehívott Zsinatának 1892. évi december 5-én tartott üléséből.

Br. Vay Miklós,
világi elnök.

Kun Bertalan,
egyházi elnök.

Tissa Kálmán,
világi alelnök.

Papp Gábor,
egyh. alelnök.

Kolozsvári Sándor,
világi jegyző.

Tóth Sámuel,
egyh. jegyző.

Igazgató-Tanácsunk e «Fölhívást» a következő K ö r l e v é l kíséretében küldte le és közölte hatóságaink útján az egyházakkal, és minden buzgó hívünkkel

Nagytiszteletű Esperes úr!

Az 1891—92. évi főt. és nagyméltóságú egyetemes zsinat 1892. évi december hó 5-én, Budapesten tartott ülésében, 727 jkvi szám alatt megállapítván a Debrecenben felállítandó bölcsészeti és a Kolozsvárt felállítandó theol. fakultások javára való alapítványok, évjáradékok, és egyszer s mindenkorra adományok gyűjtésére szükséges alapító-levelek és gyűjtő-ívek szövegét, az ezen határozatnak megfelelően kinyomatott úrlapok kellő számú példányai a magyar evang. ref. egyház összes tagjainhoz

intézett felhívások kapcsán hatóságunkhoz is megküldettek. •

Midőn tehát e fölhívásokat, az azok harmadik lapjára nyomtatott aláírási ívvel és a külön csatolt adakozási ívvel együtt, Nagytiszteleted útján minden anyaegyház-községünk és buzgó, s vagyonosabb aai. részére (püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségünknek) ezennel megküldjük, eme nagyfontosságú intézetnek a felhívásban részletesen körülírt messzire kiható vallás-erkölcsi és protestáns szellemben való művelődési céljainak fejtegetését mellőzve, az alapítványok, évjáradéki kötelezettségek és egyszer s mindenkorai adományok gyűjtése körül kövendő eljárásra nézve adjuk a főt. és nagyméltóságu Zsinat idézett számú határozata alapján, az alábbi utasításokat.

A felhívás és annak mellékletei az esperes urak által minden egyes egyházközségnek, valamint tehetősebb és áldozatkész egyes egyháztagoknak alapítványok és évjáradék-kötelezések tételére s a maguk körében ilyenek, vagy egyszer s mindenkorai adakozások gyűjtésére fölkérő s buzdító kísérelő levéllel küldendők meg.

Különösen fölkérjük a nagy. esperes, t. lelkész és tanító aait, hogy a híveket egyenkint és házaiknál fölkeresvén, azokat a felhívásban foglaltak értelmében, az adakozásra buzdítsák és t. lelkész aai. e szent ügyet a templomi szószékből is ajánlják a hívek buzgóságába.

Tehetősebb egyházközsegeink fölkéretnek alapítványok tételére, vagy, a mi örök életü erkölcsi testületeknél még célszerűbb, állandó évjáradékok kötelező biztosítására, melyek azután az egyházközség költségvetéséből évről-évre fölveendők lesznek.

Az egyes egyházközségekben lakó, vagy ott birtokos vagyonosabb egyháztagok hasonló áldozattételre szintén megkérendők, akár a helybeli t. lelkész, akár a nt. esperes urak által.

Szóval, az országos zsinat elvárja az egyház minden szolgájától, sőt minden hű s buzgó tagjától, hogy ugy a Debrecenben szervezendő bölcsészeti, mint a Kolozsvártt felállítandó theologiai fakultás érdekében, azok felállithatóságát, minél előbbi megnyitását s további főtartását, sőt tovább fejlesztését buzgó s kitartó, lelkes és fáradtságot nem kimélő közreműködésükkel előmozdítsák.

Az eredmény időnkint Ig.-Tanácsunkhoz bejelentendő. hol is az alapító és évjáradék kötelező-levelek nyilvántartásba vétetnek s a begyűlt összegekkel együtt az illető pénztárakba helyeztetnek, míg a két intézetre együttesen tett ajánlatok ügyében, a Konvent intézkedni fog.

A gyűjtési művelet könnyítése s az eredmény jobban való biztosítása szempontjából, fölhívjuk nt. esperes aait. hogy e leiratunkat a folyó évi tavaszi egyházmegyei közgyűlés elébe vive, az érdeklődés és buzgokodás minél szélesebb körben való fölbresztése iránt az akciót lehetőleg minden irányban megkezdeni, sziveskedjenek és esz-közölnék ki, hogy az egyházmegyei közgyűlés, az egyházmegye terjedelméhez képest, több vagy kevesebb gyűjtési köröket alkosson, s azok élére mélt. és tek. gondnok és tiszt. pap aai. közül elnököket nevezzen ki, kik az illető körben a gyűjtést vezetni s a gyűjtött összegeket s aláírt alapító, vagy évjáradék kötelező leveleket begyűjteni s Nagytiszteleted útján felküldeni sziveskedjenek.

A lehető félreértések kikerülése végett, még meg-

jegyezzük, hogy az egyes egyházközségek részére egyelőre csak a felhívás és adakozási gyűjtő-ív küldendő meg oly utasítással, hogy az alapítványi és évjáradéki ígéretek a felhívás 3-dik lapján levő s szükség esetére még külön is csatolt aláírási lapon jegyzendők elő s ezen lapok azután a nagytiszteletü esperes urakhoz küldessenek be, a szükséges alapító és évjáradék kötelező levelek megküldhetése céljából. Az adakozási íven gyűjtött összegek az illető gyűjtő által felvétetvén, nagytiszteletü esperes aa. útján azonnal fölküldendők.

Ezek után, a gyűjtés körül való buzgokodást s a jelzett nemes és nagy fontosságú célok iránti kegyes áldozatkésztséget tisztelt és szeretett kedves aai. szives figyelmébe ismételtén arjánljuk.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsától, Kolozsvártt, 1893. február 15.

Márkus János,
titkár.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár. 1893. Február 25-én.

Elnökolt: Dr. Kolosvári Sándor, elnök-helyettes. Jelen voltak: Domokos Antal, dr. Szász Béla, dr. Vályi Gábor, dr. Sárkány Lajos, Bodor Antal, Deák József, Márkus János, titkár és Kádár János, s.-titkár.

Az időközben elnökileg ellátott folyó ügyek bejelentése és jóváhagyó tudásul vétele után:

A diosadi pap kérésére és a pénztári hivatal jelentésére, a papokat és egyházakat illető dézma-kamat járandóságoknak, az eddig is egyidőben történt kiszolgáltatása jövőre fentartása mellett, az egy nyugtára való kiszolgáltatás engedélyezhető nem volt.

A gyulafehérvári egyház építésre fölvett 1700 frtnyi központi kölcsönének törlesztése tárgyában kelt előbbi határozatnak megváltoztatásával, az épített bérház jövedelméből évenként 110 forintnak felküldése kötelessége alól, a betölteni ugy sem szándékolt 2-ik papi állomás után járó kamarai javadalom visszatartására utalással, magát fölmentetni kérvén: az Ig.-Tanács a határozatot megváltoztatandónak nem találta.

Horváth Lajos építő mesternek terve és költségvetése, az egyházkerület részére megvásárolt Groisz-féle ház utcai részén esetleg építendő bolthelyiségekre nézve bemutatván: mivel a közzé tett hirdetésre alkalmas bérlő nem jelentkezett, a bolt-építés kérdése ez idő szerint a napi-rendről levétetett s a helyiségeknek mostani állapotukban való bérbe adása elhatározottat.

Simó Béla, tanfelügyelő ur, annak idején közvetlenül br. Bánffy Dezső, egyházkerületi főgondnok aa.-hoz tett fölterjesztésében, az egyházkerületi képviselők választása alkalmából az iránt emelvén panaszt, hogy Hegedűs Lajos, esperes, a választási jog szabad gyakorlásával szemben, hivatalos hatalmával visszaélt, az e tárgyban kihallgatott esperes igazoló jelentésére, a mely mellé éppen a szavazó érdekelt két tanítónak írásbeli nyilatkozata is csatolva volt: az ügy fölött az Igazgató-Tanács napi-rendre tért.

Az enyedi Bethlen-kollegium jószág-igazgatója részére megújított és kiigazitott utasítás jóváhagyatott.

A kristyori egyháznak, a beérkezett felvilágosításra és az egyházmegyei tanács ajánlatára, most már megenyedve lőn, hogy eladott erdejének vételárából hátrálékos papi járandóságukat és az adókat ötszáz frt. erejéig törlesztesse.

Molnár Zsigmond, m.-vásárhelyi ügyvéd, a sepsi-szt.-györgyi kollegium javára még 1859-ben ötven frtos alapítványt tett aképpen, hogy az alapítványi tőke befizetéseig az után 6% kamatot fizetend. Ez idő szerint ötven frt. regale-váltáság kötvényt azon kérés kíséretében fizette le, hogy azt az átalakuláson átment sepsi-szt.-györgyi kollegiumtól visszavonhassa és a marosvásárhelyi kollegiumnak adhassa. Miután azonban az érdekelt kollegium a «Székely-Mikó-kollegium» címe törvényes felvételével csak nevét változtatta, de felekezeti jellegét még a teljes főgimnáziummá fejlesztő államsegély se érinté, alapító aa. kívánsága teljesíthető nem volt.

A kövesdi egyház papi lakának és melléképületeinek kiépítése a műszaki mérnök jelentésére engedélyeztetett.

Bogdán József, erdő-szent-györgyi és havadtői volt adminisztráns pap, az azon egyházakban hátrálékban volt számadások elkészítéseért, az egyháztól külön díjt vévén föl, miután e fizetés az illető egyházat nem, hanem csakis a számadó gondnokot és volt papot terhelheti: az egyházmegyei tanács e tárgyban hozott határozata helybehagyatott.

A tacsai pap részére, égés által szenvedett rendkívüli károsodása okán, az államsegély terhére, 100 forint kiutaltatott.

A m.-ludasi körlelkész engedélyt kérvén arra, hogy adószedői (kollektor) funkciót teljesíthessen, miután ez állásában saját hivel jöhetne ellenkezésbe, a kérés, fennálló törvényeink alapján, teljesíthető nem volt.

Végezetül, miután az országszerte ultramontán irányáról ismert «Magyar Állam» és ez után több fővárosi lap, azon alkalomból, hogy az Ig.-Tanács 700 drb. kereskedelmi bank-részvénynek eladását időszerűnek látta, főt. püspök aa. ellen hallatlan és mélyen sértő közleményt tettek közzé: az ügy valódi állásáról hivatalos nyilatkozat közreadása határoztatott el.

Indokolatlan tréfa.

A vig farsangból átléptünk ugyan a komoly böjtbe, de azért mégis van részünk egy-egy farsangi tréfában. Ilyen farsangi tréfát cselekedett meg közelebbről Csekme Ferenc aa. E lap egy előbbi számában egy cikkekét tesz közzé, melylyel néhány szóban indokolja, hogy miért szavazott a «Tisza Kálmáné» című pályázati cikkre. Helyesen tette, ha meggyőződése szerint szavazott erre, s azt is helyesen cselekedte, hogy vótumát nyilvánosan is indokolja, ha azt jónak látja; de, azt nem tette helyesen, hogy ez indokolásnak forrásául szolgáló gondolat, vagy «új eszme» által elragadtatva, a református leány-növeldék szaporítása céljából a székely-udvarhelyi református kollegiumot jelölte ki első áldozatul.

Mit vétett ez iskola a hazának és egyháznak, mit Csekme urnak, hogy merész tréfaival rá-úszítja az újsághajhászó és felületesen ítélő emberek seregét, kik a követ-

kező számban talán már elégedetten olvasnák, hogy a sz.-udvarhelyi ref. kollegium egyet gondolt, s egy szép éjjel átalakult, a Csekme úr óhajta szerinti leány-növeldé? E selyem-bogár természetű metamorforis ellen, s annak még bármily ártatlan tréfa formájában való említése ellenében is, bátor vagyok, tiltakozni. De, egyszersmind azt is sietek kijelenteni, hogy szerény tiltakozásomat nem megbízás, sem azon helytelen önteltség sугalja, mintha e kollegium érdekei hivatott védőjének csekélységemet tarthatnám, mert jól tudom, hogy ha sorrend szerint vennők a dolgot, az illetékesség sorrendjében nagyon meszsi-hátul kapnék helyet; mindamellert, illetékesség tesz engem, s tehet még másokat is, az Alma-Mater iránti hála, tisztelet, az ezekből folyó kötelesség, helyzetének, viszonyainak, s feladatának ismerete, és illetékesség tesz a meggyőződés, és a nyilvánosság joga.

E jog-cimeken tehát akár keresztes hadjáratot indíthatnák a Csekme úr indokolásának megokolása ellen, ha megfeledkezném arról, hogy itt voltaképpen egy elkésett, bár indokolatlan tréfáról van szó, s ha feledném azt is, hogy verebet nem szoktak ágyuval löni.

Mindamellert, bármilyen ártatlan, kis tréfában ott lappanghat a veszedelem csirája. Ezt eléggé igazolja az élet. Elmondjuk, megteesszük a tréfát; eleinte csak nevetnek fölötte; de, ha többször, vagy többtől hallják, már megragad egy-két ember fejében, gondolkozni kezdenek róla, egyik igazságot vél benne fölfedezni, a másik szerint az egész nem egyéb, mint sértés, és igazságtalanság. És csak találkozék össze véletlenül, bármily sima formában, bármily ártatlan céllal e két ellentét, mint két ellenséges vad, megérzik egymást, szóra-szó, s csakhamar kész a veszedelem, a háború. Már pedig, minden háború rossz, s minden rossz tanácsos elkerülni, vagy megelőzni.

Ime, lehetnek olyan emberek, kik a bűnbánat és magábaszállás e komoly napjaiban lemondva minden élvezetről és nem értve meg az ilyen ártalmatlan tréfát, még komolyan tépelődni kezdenek azzal a gondolattal: ha vajjon, nem jó volna-e az «Indokolt vótum» c. cikkben kitűzött gyakorlati iskola-politika mellé sorakozni? Már pedig, ha sokan találnák ilyen gondolatokkal fárasztani magukat, még e miatt is kiüthetne a veszedelem. Én ugyan ekkor sem félténem az udvarhelyi kollegiumot, de az mégis baj lenne, ha az érdeklődő közvélemény az ok nélküli zűrzavar és konfuzió lázába esnék, mert ez a konfuzió igazán nem lenne amabilis, vagy fölösleges szóharcban vesztegetődnék az idő. Már pedig, felesleges szóharc minden hosszabb fejtegetés olyan vélemény ellen, mely a sz.-udvarhelyi ev. ref. kollegiumot bármi módon degredálni, kényszergetni, mostani szervezetéből kiforgatni, megnyirbálni, jelentőségét csorbitani s feladatát félreismerni, vagy félremagyarázni s ezek által létjogát tagadni akarja. Ilyen szóharc ez iskola multját, helyzetét és misszióját helyesen és egyformán ismerő két egyén között lehetetlenség.

Ennélfogva, ama bizonyos «száz meg száz prot. szülő (első sorban papok és tanítók)» éppen nem készül tapsolni a Csekme ur reform-javaslatának, hanem örvend, hogy itt a közelben találhat egy tisztességes multu s feladatának becsülettel megfelelni tudó ref. gimnáziumot. És hiában argumentál Csekme ur e kollegium ellen a zó-

nás vasut'al, hogy az megszüntette a távolságot s a székelly ember egy pipa-szóval hegyei közül Enyeden, vagy Kolozsvártt teremhet, mert annak a székelly embernek, ha fiát mindjárt teljesen ingyen szállítaná is a vasút, még is mindig messze, végtelen messze lesz az enyedi, meg kolozsvári kollegium, a ki pénzzel nem, hanem csak hetenkint a hazuról behozott csekély edibilivel tudja segíteni a kollegium jótéteményei által istápolts ez istápolás mellett az érettségi révpártjáig vergődő fiát. És hiában argumentál Csekme ur azzal, hogy S.-Szent-Györgyön a kiegészített ref. gimnázium elvonta az udvarhelyi gimnázium tanulóit, mert bár természetesen kevesebb most itt a háromszéki tanuló, mint vala régebben, de végképpen nem fogyott ki, és az udvarhelyi gimnázium létszáma semmi ijesztő nagy, természetellenes dekadenciát nem mutat a s.-szentgyörgyi gimnázium 2-ik osztályának kinyitása óta sem. A bedugult forrás helyett újabb forrásokra akadt ez a «hagyományos szükségéből vesztett» gimnázium. Mindezekkel tehát hiában argumentál Csekme ur. És a mi ez argumentumok látszólagos komolyságát is teljesen a levegőbe fújja, az azon hat-fontos golyobisképpen kilőtt okoskodás, hogy van itt állami főreáliskola is, meg róm. kath. gimnázium is: minek hát ref. gimnázium? Már ilyen argumentumot, mely olyan forma logika, mint kétszer kettő = három, valóban, csak víg farsang közepette lehet kitalálni s komolyan fölállítani.

Hát, mikor lettek a mi felekezeti tanügyi érdekeink, hagyományaink, iskoláink szelleme, stb annyira egyik és ugyanazonosak az állami, meg róm. kath. érdekekkel, hagyományokkal, szellemmel, hogy a hol ezek érvényesülni akarnak, ott mindent valóban pótolhatnak s ott mi bocsánatot kérve, hogy eddig élni merészkedtünk, hát lefeküdjünk és elaludjunk? Én eddig egyszerű eszemmel úgy tudtam, hogy a rendes magyar gondolkodás és öntudatos prot. felfogás szerint, ilyen formán kellene beszélünk: állami reáliskola, róm. kath. gimnázium dolgoznak ott, hol a mi felekezetünknek eminens érdekei vannak: igyekezz te is, felekezet, minél erősebb pozíciót szerezni; állíts, ha lehet, te is iskolát, de azt a bolondot ne tedd, hogy a mi jó, erős gyökérrel fogózik a mult s azzal együtt a jelen talajába, azt onnan erővel kitépd!

Korántsem azt teszik e szavaim, mintha ignorálnám, vagy kicsinyleném Csekme urnak a prot. nőnevelés iránti buzgóságát, jóakarátát. Ellenkezőleg. Lelkem mélyéből örvendeznék én is, ha kellő számu s kifogástalan berendezésű felekezeti nőnevelő intézetünk volna, vagy lenne rövid időn. De ez az eszme, hogy lenditenünk kell valamit a prot. nőnevelés ügyén, egyáltalában nem új, legutóbbi fölelevenedésében is van már néhány éves. A mi pedig új van a «Tisza Kálmáné» c cikkben is s a mi annyira meghatotta Csekme urat, hogy t. i. «kérjünk kölcsön a gimnáziumoktól leánynöveldeket!» az meg teljességgel nem jó, a minthogy nem minden új jó is egyzersmind.

A kölcsönzés, kölcsönvétel egyáltalában nem a legrendesebb állapot; az ilyenféle kölcsönzés pedig, a milyentről itt szó van, (eltékintve attól, hogy kettőn áll a vásár, a vevőn és az adón), semmi tekintetben hasznos és erősítő, legalább a mostani állapotoknál hasznosabb és erősítőbb az egyházra nézve nem lenne. Avagy, miféle erő-

sitése az az épületnek, ha az egyik kezemmel rontom csak azért, hogy a másikkal tatarozhassam? És gazdagabb vagyok-e azzal, ha egyetlen forintomat ma egyik zsebemben tartogatom, holnap onnan kiveszem, hogy a másikkal dughassam, s talán holnapután már a harmadikba? Csak nem fogom azt hinni, s magamat ezzel nevetségessé tenni, hogy most már két, vagy három forintom van? Már pedig a protestáns egyháznak, ha valóban protestáns egyház akar lenni, és maradni, így erősíteni magát, ilyen csalódásban élni, nem szabad; az az egyház nem méltó a protestáns névre, a mely csak teng-leng, hanem az méltó, mely folyton erősöbül. Erősítsük hát magunkat, emeljünk leány-növeldeket, alapítsunk, szervezzünk magasabb fokú növelő intézeteket, de hagyjunk békét a meglevő intézeteknek, akár kollegiumoknak, akár egyébnek hívják azt, s az ilyeneknek bontogatását még csak tréfálkozásunk közben se említsük.

Mondok egyet. Szívesen látjuk Csekme urat Székely-Udvarhelyre. Legyen vendégünk. S ha a körülmények és viszonyok alapos megismerhetéseért a fáradságot nem sajnálandja, csak néhány nap alatt is meg fog győződni, hogy e kollegiumnak nem orvosi műtétekre, hanem baráti véde'emre, egy kis rokoni melegségre, s atyafiai támogatásra van szüksége, s akkor állani és virágozni fog mind az időknék végéig. De, különben is állani fog, mert általános igazság van a «sub pondere crescit» elkoptatott jelszavában. Meg fog győződni, hogy ha kétszáz évesnél idősebb élet-korában sok ádáz támadást, zaklatást győzelmesen kiállott ez az iskola, már csak az «új eszme», «új ösvény» tetszetős mezében megújuló, de egyáltalában nem veszedelmes támadást is kiheveri valahogy, isten segedelmével. Ha pedig minderről, nagy sajnálatunkra, nem győződnek meg Csekme úr, itt a helyszínén, úgy bátor lennék én is nyilvánosan azt indítványozni, hogy a geryeszegi egyházközséget, tekintet nélkül múltjára, tőkéire, jövődöbeli miszsiójára, stb. azonnal alakítsuk át péld. egyházkerületi javító-intézeté, hiszen, tulajdonképpen ez is hasznos, szükséges intézmény, melyet az egyház nem ignorálhat. Vajjon, erre aztán mit mondana Csekme úr, hogy én komolyan, vagy csak tréfából beszélek?

Igaza van Csekme úrnak anyaszentegyházunknak nagy szüksége van protestáns asszonyokra, de úgy látszik, hogy szüksége van olyan protestáns férfiakra is, kik megakarják és tudják őrizni a multak szerzeményeit, s azok iránt kegyelettel és buzgósággal eltelve, sértetlenül, vagy gyarapítva adják át a jövőnek. Ha pedig nem vagyunk bővében a protestáns férfiaknak, miért bántjuk azt az intézetet, mely kész is, képes is, ilyen protestáns férfiakat növelni?

Még csak egy szót. Az én mostani szavam a Csekme úr indokolatlan tréfája ellen, érzem, tudom, gyöngye, erőteljes szó. De, tudom azt is, hogy ha tán szükség lenne arra, hogy megszólaljanak mindazok, kiknek hangja erősebb és hathatósabb, e hang-özönből nem rina ki dissonanciaképpen az én gyöngye hangom, hanem azzal összevegyülve, a legtökéletesebb hármónia győzné meg Csekme urat az igazságról.

(Úgy hiszszük, felesleges a versengés e dolog fellett. Az egyházkerületi közgyűlés kimondotta, hogy az udvarhelyi kollegiumnak fentartása: erkölcsi kötelesség.

Csekme barátunk oda vetett gondolata száraz villám volt. Kárt nem tett. Kétségen kívül, ő sem akarta, hogy tegyen. Szerk.)

Zayzon János.

Külföldi egyházi szemle.

Londonban, hol eddig az uralkodó anglikán egyház érvényesítette mindenben jogait, most az a különös esemény történt meg, hogy polgármesternek, az érdemes anglikanus férfiak mellőzésével, róm. kath. vallású egyének közül választották meg azt, ki magában véve, ez állásra a legkisebb jogosultsággal birt. Ez az eset maguk közt a választók közt is annyival inkább feltűnt, mert az új polgármester, alig hogy hivatalába beigtatták, rögtön Dublinba utazott, hol összes jelvényeivel feldiszitve, csak azt az üdvös dolgot ismerte legelső teendőjének, hogy r. kath. hitfeleivel együtt hálát adjon a róm. kath. templomban, e felekezet jogainak szép felvirágoztatásáért. Valóban, nem lehet eléggé csodálni azt a prot. felvilágosultságot és toleranciát, mely még önmagát is megtagadja, hogy másoknak adjon valamit, nem lehet akkor, mikor a róm. kath. egyház tagjai még mindig nem akarnak semmit sem engedni; vajjon, képzelhető lenne egyáltalában a harc az egyházban, mely a harcot, mint ilyet teljesen perhorreskálja, ha nem hintenék el a magvát azok a túlon-túl buzgó róm. katolikusok, kiknek elernyed idegei csak akkor feszülnek még meg, ha olyan ismeretlen veszélyt idéznek fel, melynek átkait nem ők, nem fiaik, hanem unokáik s ezeknek unokái fogják megérezni és érte a felidézőket átkaikkal sújtani?

*

Ugyancsak Londonban azt a nagy tervet kapták fel újabban: mikint hatoljanak be az evangyélium szavával azokba az egyházakba, melyek, mint a papizmus valóságos fészkei, irtózáttal fordultak el mindattól, a mi nem a pápai széktől származik, sőt az evangyéliumot magát, mint a legveszedelmesebb bajokat, tüzzel-vassal irtogatták maguk közül? Április hó végén lesz a nagy egyetemes konferencia, mely ez ügyben intézkedni és végezni fog. Az egész kontinens képviselőit meghívják ez alkalomra s így közösen állapotnak meg a legbiztosabb eljárások tárgyában. Ismét hallani fogunk tehát jó csomó szép szót; hanem mégis mintha úgy lennének ezzel a kérdéssel, mint a néhai jó magyar történetíró, ki Magyarországról megjegyezte, hogy ez törvény-gyártásban soha sem volt szegény, mert hozott jobbnál-jobb törvényeket, csak hogy nem tartotta meg, holott ebben az esetben, ha t. i. megtartotta volna, nem volna boldogabb országa Európának, mint Magyarország. Mig a katolicizmus végleg nem fog romba dőlni, hogy emlékének csak a történetírók őrizzék meg, addig valószínűleg nem igen fognak a protestánsok hatni tudni, azzal az egyházzal szemben, mely a csodálattal határos módon tudta a maga fenségére alá keríteni a létezőket, a mely hajlékonyságát annyira subtilissé tette, hogy abban, mint a bő köpenyegben, a világon mindenféle dolog elférhet.

Franciaországban a pápa éppen olyan viszonyban van mostan is a politikai pártokkal, mint régebben volt. Az állapotok nem változtak, maradt minden, a mint volt. A republikánusokat még mindig nem tudta itt megnyerni, sokszoros igyekezete ellenére sem, a római kuria, pedig értök egészen elhanyagolta a monarkhistákat, kik módfelett érzékenyeknek e nem várt és nem is érdemlett mellőztetés

miatt. Ugy látszik, hogy a pápa meg akarván hódítani mindenik politikai irányzatot, úgy fog járni, mint Buridan ismeretes számarra, következőleg elveszti mind a kettőt és két szék között a pad alatt marad. Pedig hatalmasan dolgozik, hogy régi befolyását mindenféle tekintetben visszaállíthassa. Nem idegenkedik többé attól sem, hogy a szocializmussal fogjon kezdet és lapjai erősen hirdetik, hogy a római politika alapelve jövőben ne a fejedelmekre, hanem a népre, sőt a tömegekre támaszkodjék, stb. Mégis csak nagy filozófusnak, közelebbről nagy skeptistának kell annak a római pápának lenni, hogy annyira kétségbe vonja az emberi ész józanságát, hogy bagoly-várba való terveinek megvalósulhatásáról ábrándozik, sőt lépéseket is tesz életre hívásuk érdekében. Tán, nem lenne rossz, ha ő is úgy járna, mint Hume, midőn a tóba majd bele fult, hogy aztán ezzel együtt meggyőződne némely kétségbevonhatatlan dolog elvitázhatatlanságáról. Neki sem ártana egy kis experimentálás, hogy utóvégre is ne ábrándozzék nagyon sokat és világ-boldogító elveit ne erőszakolja rá másokra, ezek akarata nélkül.

Olaszországban azokat a tüneteket mutatja újabban a keresztyénség története, mint az emberi kulturáé Áfrikában. Mikor az evangyélium szelleme már mindenütt érezte hatását, kezd munkálkodni, mintegy projektumakint a jövőendő időknek itt is, hol, örökre kiaszottnak látszott a valóságos keresztyén élet elevevénye. Mint egy statisztikai kimutatásból olvassuk, a múlt évben kerek számban százhetvenezer példány vallásos iratot terjesztettek ez országban szét, köztük nyolcezer teljes bibliát és tizenhétezer újszövetséget. Csaknem hihetetlen, hogy Calabriában és Abruzzóban akadtak a legbuzgóbb vevők, és olvasók. Magában Siciliában tizezer iratot osztottak szét a lakosság között. A nagy vevés és olvasás következtében, igen számos helyen meg is alakult az evangyéliumi egyház, bár a heves támadások miatt, e lappangó egyházak nem mernek nyíltan fellépni. A feltűnések legnagyobbikának egyikét keltette pedig az a körülmény, hogy sokan a magasabb rangú férfiak közül nyilvánosan is szakítottak a római egyházzal. Ezek közé tartozik a nagy tekintélyű dr. theol. Marsilli is, az előtt rendkívül buzgó védője egyházának. Csak szomorú jelekint ismerhetjük el tehát ily körülmények közt az időknek, hogy az itteni harc megküzdésére egyedül hivatott valdens egyház nagyon erőtlenedik belső egységében, hit-életének tántoríthatatlan szilárdságában, meggyőződésének meginghatatlan biztosságában, mert a mint szintén olvassuk, a fiatal papjelöltek közül számosan visszaléptek pályájuk folytatásátul, mivel tanáraik oktatásainak, előadásainak hitelt adni, nem tudtak többé. Pedig, a valdens egyház az «Alpesekek izraele» nem szereti utánozni a német theológiát, melyet mi oly nagyon kedvelünk, mely az írások összetördelésében látja csak a valódi tudományos theológiát, nem különben a vallásos világot a mi saját teremtményünknek tartja, hol istent mi alkotjuk, nem pedig isten alkot minket. Vajjon, ha a valdens egyház is így tenne, mi lenne belőle, a miképpen mi válnék azokból az egyházakból, a melyek a német theol. tudomány kincseiből veszik egyedül a bölcsességet és valóságos igazságot?

Az észak-amerikai államokban, New-Yorkban fogják felépíteni nemsokára azt a templomot, mely ez idő szerint a föld kerekiségének legszebb és legdrágább temploma fog lenni, mert tízmillió dollárra tervezik a költségeket. E templom-

ban hét mellékoltár fog lenni, melyhez ugy arányítják a szükséges részeket, hogy mindenkinek megfelelően más-más nyelven, tehát egy templomban összesen hétféle képpen fogják hirdetni istennek evangéliumát. És feldiszipik az egész templomot arannyal, drágasággal, hogy egymagában országok kincseivel érjen fel. Tehát éppen ugy, mint Bethlehemben, hol a megváltó állítólagos bölcsőhelye fölibe építették egyikét a legszebb templomoknak, hogy azután még csak ne is az ő dicsőségét hirdessék benne. Nem Zwinglinek volt-e nagyobb igazsága ezeket a dolgokat illetőleg, mint e templomépitőknek, mikor Bernben az egyház szegényeire mutatott rá s ezekben ismertette meg a polgárokkal az egyház valóságos kincseit? Építhetünk templomokat, sőt még hirdethetjük

is bennök azt, ki eljött, hogy megtartsa, a mi elveszett vala; aztán az a pap, kinek lehet fő dolog éppen ugy, hogy mi csoda lényegileg véve, mint az, hogy milyen erkölcsi erővel tud reprezentálni, állhat ott annak a templomnak közepén, esetleg üres padoknak predikálva az igazán bemutatott Krisztust, de ha annak a templomnak nem az igazi élő hit lesz a fundamentuma, hanem csak az a bizonyos összeg, melyet építtetése el fog nyelni: inkább örökre be kell zárni az ajtaját, mint hogy gunyjául álljon a hitetlen nemzedéknek. Nem a pompa, nem a fény kell a templomok árkitektonikájához, hanem az, a mi nem a római katolikus egyháznak adatott: az egyszerűség, a lélekben való tisztaság, a mély meggyőződés, mely erősebb legyen, mint a halál és a sirnak kötelekei együtt véve.

TÁRCA.

Könyvismertetés.

(Protestans Szemle. Szerkeszti Kenessey Béla. IV-ik évfolyam, IV. füzet. V-ik évfolyam, I. füzet.)

(A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai a reformációtól kezdve. Irta Zsilinszky Mihály. III. kötet. A magyar prot. irod. társaság Kiadványai.)

(Folytatás.)

Stromp értekezését követi a füzetben Wéber Sámuel tollából id. Buchholz György életének és korának valósággal érdekes, szép megvilágításban és élénk kidomborításban előnkbe rajzolt korhű képmása. Éppen azt az időt, annak történetét festi ez alkalommal Weber, mely a Tököli-Rákóczi küzdelem kora volt; e keretbe illeszti bele azt a nagyon sokat hányatott életet, mely az üldözések közepette is mindig tántorít, hatatlan és igaz maradt.

Mert kétségbe vonhatatlanul nagyon érdekes kép az, mely Wéber tanulmányából előnkbe tárul. Annak az evangélikus papnak élete, ki átélte az üldözéseket és szenvedéseket ugy, mint Buchholz s élete végén mégis nyugodt öntudattal hajthatta le fejét a halálos álmra, mert egy pillanatra sem tántorodott meg, valamint életének tanulságai igen alkalmasok arra, hogy történeti multunk reminiscenciáit meggazdagítsák. Ugy sem igen vagyunk valami nagy bővében a hasonló tanulmányoknak, kétszeres örömmel kell hát fogadnunk, mikor avatott kezek nem a Lamartine által emlegetett tükörre, hanem felidézett történeti alakjaik által ugyancsak a töle emlegetett bírora emlékeztetnek, ki bírál, vizsgál és ítéletet mond. Annyival is inkább, mert a mi protestáns egyháztörténelmünk még nem jutott el odáig s ugy látszik, egyháztörténelmünkben még meg sem született az a vágy, hogy megköveteljék a méltó helyet, melyet megérdemel ez a mi multunk története. Pedig előttünk állana hazánk politikai történetírásának példája. Ezzel is ugy volt mindenki, maguk a történészek is, hogy még ők sem tulajdonítottak nagyobb kiválóságot az egyetemes történetben Magyarország historiai multjának, olyat, hogy azt tán még a külföldön is becsülnék valamire. Csak mióta Marcali a «Revue Historique»-ben vagy Mangold a «Jahresberichte der Geschichtswissenschaft»-ban ismertetni kezdték a külföld előtt is a magyar történetírást és annak eredményeit, látták e történészek miképpen fordult a világ szeme erre felé is és ismerték meg mindenütt, milyen kincses bányája a magyar történelem a világtörténelemnek. Nem ugyanez eset van-e a magyar prot. történetírásnál? Vajjon, ki ismerteti a külföldön,

hogy milyen történetünk volt nekünk a multban, hogy tán nálunk is volt egy-egy példa, melyet követni, annál inkább megismerni, mindenki előtt méltó cselekedet lenne? Ime, pl. a Buchholz élete is éppen az üldözések, a gyászévtized, a megpróbáltatások idejéből. Az az élet, mely telisdedtele van a legerősebb rembrandti színezésekkel, a meg-rázó szini és drámai jelenetekkel. Ugyan, ki tud erről szélesebb körben valamit? Tán, a Szemle olvasói, tán néhányan a buzgóbbak közül; de vajjon, ennyit érdemel a mult a jelentől, az egyes küzdelme az őt követő utókortól; ha mindjárt nem is fogadjuk el Comte religiójának alaptételét, hogy az egyén egyjelentőségű az egyetemes emberiséggel. Saját magunk, ha a külföldről nem is beszélünk, őrizzük-e mi féltékenyen multunkat, avagy csak ugy is, mint a rómaiak, kik Salustius tudósítása szerint, mindig házukban tartották a Penateseket, hogy ezek a késő kori nemzedékeket is lelkesítsék? Holott, a mi e nemzet erkölcsi és fizikai épségére nézve alkotmánya és törvénykönyve, ugyanaz kulturájára nézve nemzeti eszméje és története. És ez a nemzeti történet az, mely a reformáció korától kezdve mélyen beleette magát az institúciók százainak abba a szövődékébe, mely egyik korszakot hozzáfűzi az utána következőhöz. A XVI—XVII-dik században, mikor e nemzet kulturáját éppen a protestánsok képviselték, nem más, hanem éppen ők tették e nemzet történetének mintegy a melegágyát, melyet a történetírás, habár dédelget is, de nem vett még kellőleg szemügyére. Üdvözlünk kell tehát minden kísérletet, mely a multat ébresztgeti; hiszen, ha egyéb eredménye nincs is törekvésnek, de már az is haszon, ha az emberek figyelmet fordítanak rá és gondolkozóba esnek rajta. Csak egy van, a mit többékevésbé bár nem készakarva, de hibának kell felróni. Ez az irány fogyatékosága. Egy-egy történeti tanulmány mégis csak gondos nyelvezetet követel meg, több jelét a magyaros észjárásnak, határozottabb nyomát annak az egyéni mozgásnak, melyet a sajátos gondolkozás kifejtésében egy francia író, mint stilust határozott meg. Ugy szerettük volna, indítványozni, hogy a történeti tanulmányokat a Szemléből nyomassák le külön-külön és terjesszék el a nép között. Ám, hogyan tegyük ezt jó lelkiismerettel, mikor tudni lehet, hogy pl. a kezünk alatti tanulmányt sem venné be a nép gondolkozásmódja? Pedig, minden egyéb megvan e tanulmányban: a mély lelkesedés, a kiváló gond, sok jól megbirált adat, a rendezettség, a történetírói szellem, a mult értéke, a tiszta

látás, eredeti nézőmód, belátás, stb. Valóban, el kell szomorodnunk, ha ilyen módon tapasztalnunk kell, hogy hivatott történetíróink, mert ilyen hibában vannak, nem tudják a kedvet felköltetni, a hangulatot megteremteni, képezni a kedélyt, felébreszteni a lelkesedést. Csak azért, mert még mindig a Drümlerekhez és Jiricsekhez járnak iskolába. Holott, nekünk nagy szükségünk volna rájuk és összes erejükre, hogy tetteire buzdítsanak és messze elűzzék tőlünk azt a mind inkább harapozó közönyösséget, mely Dante szerint, még a pokolnak sem kell.

(Folytatása következik.)

Különfélék.

= Ne hiányozzék e rovatunkból sem ; emelkedjék egy szerény hang itt is annak a «Főhivásnak» érdekében, melyet Lapunk legelőkelőbb helyén közlünk, és a melyet az egyetemes zsinat bocsátott ki minden magyarországi evang. református emberhez, ki egyházát szereti, előhaladását óhajtja, nagygyá, dicsőségessé tehetését munkálni, kész. A kitűzött célnak lehetnek, sőt vannak ellenzői. Mikor valósultak meg könnyen, ellenzés nélkül a szép, a nemes eszmék? De mentől több az akadály, mentől több nehézséget kell legyőzni, annál boldogítóbb lesz a betöltött kötelesség öntudata, hogy ki-elégítettük korunk szükségét, és meghoztuk áldozatunkat vallásunknak, hitünknek oltáira. Mert áldozat-hozatalról van szó. Nem arról az áldozatról, melyet őseink meghoztak, midőn, ha kellett, életüket adták a szent ügyért; arról az áldozatról van szó, hogy mindenki adjon feleslegéből filléreket csupán, megemlékezően, hogy cseppekből lesz a tenger, és hogy «az irgalmas szemű ember megáldatik, midőn adakozik az ő kenyéréből». Senki se forgassa elméjében azt, hogy mennyi a szükség; hanem azt, hogy az ő bárminő csekély adományával is kevesebb lesz az, és a cél közelebb jött. Képzeld mindenki, hogy el vagyunk hagyatva, egyedül állunk, csupán magunkra utalva, és tartsa büszkeségének, hogy munkára vetve kezét, része van a teremtés dicsőséges munkájában. Ne gondoljunk senkire; csak önmagunkat vegyük számba. Nem volna-e szégyenletes, lealázó, nem volna kétségbe-ejtő, ha 360,000 kálvinista nem tudna évenként összegyűjteni 6—8,000 forintot? Olvassátok a «Főhivást» meleg szívvvel, egyházunk, hitünk, ügyünk iránt való odaadó szeretettel, gyűjtsétek a kalászokat, s áldjátok az istent, hogy adott alkalmatosságot, gyakorolni magatokat a legfölségesebb erényben. Nagy Frigyes a hét éves háború pusztításai után építette fel Sans-Souçiban a milliókba került márványpalotát, példát adva alattvalóinak, hogy erős akarattal le lehet győzni még az éhen-halást is; minő diadala lesz az a mi elmúló életünknek, hogy szegénységünk dacára, magunk után hagyjuk ama fényes intézményt, mely jövendő századokra fogja hinteni ragyogását. Fel a munkára, isten nevében!

= A folyó évi ev. ref. konventet március 14-re hívták össze br. Vay Miklós őexcellenciája, és főtiszt. Kun Bertalan püspök, mint elnökök, Budapestre.

= Papválasztás. A mint értesülünk, szilágy-szolnoki egyházmegyénkben a sz.-paniti egyházközség T e c s i J ó z s e f, kajántói lelkész; a sz.-fő-keresztúri egyház pedig K e n d e r e s i L a j o s, borzasi lelkész választotta papjává. Új egyházukba költöző lelkész-társainknak kívánunk szerencsét, s óhajtjuk, hogy gyökeret verjenek, hogy élhessenek hivatásuknak, és munkálhassák egyházuknak előmenetelét.

= Peterdi Károly, munkácsi pap, és a tiszántúli egyházkerületben a beregi egyházmegye esperese, febr. 22-én meghalt, életének 60-ik esztendejében. Mint munkácsi segéd-pap már az ötvenes évek elején, igen nehéz, de valóban keresztényi, és hazafias kötelességet, sőt hivatást teljesített azokkal a szegény foglyokkal szemben, kiket haza-szeretetükért zártak a rettenetes börtönökbe. De ezen kívül is, Peterdi Károly azon a vidéken valódi miszsiionáriusa volt nem csak felekezetünk-

nek, hanem a hazafiságnak is. Mindez érdemeiért igen előkelő tagja volt egyházkerületének, és egyszerű, nemes egyénisége a szeretetnek, és tiszteletnek tárgya. Tagja volt az egyetemes zsinatnak is. Halála széles körben okozott fájdalmas megdöbbenést, és méltó részvétet. Emléke legyen áldott!

= Kérelem. Kérjük azon nagytiszteletű lelkész urat, kiknél 1893. évi Árvaházi Naptárak vannak bizonmányban, és eddig még nem számoltak el, hogy alólírotthoz, mint a naptár főbizományosához, úgy az el nem kelt naptár-példányokat, valamint az eladottak árát mihamarább sziveskedjenek beküldeni. H o r n y á n s z k y V i k t o r, könyvkereskedése.

= Az országban legelőször alakult kolozsvári 1848—49 országos ereklye-múzeum az összes lelkészekhez kérést és gyűjtő, s egyuttal tájékoztató könyvecskét küldött az ereklye-múzeum szervezetére, beosztására és gyarapítására irányítandó módokatokról. A küldeményhez csatolta a múzeum hivatalos lapjának, az 1848—49 Történelmi Lapoknak mutatvány-számát, és múlt évi folyamának tartalom-jegyzékét. E küldeményre ez úton is felhívjuk a lelkészek figyelmét, a múzeumnak ereklyékkel való gazdagítása érdekében szives pártfogásukat és nagy becsű, hazafias munkásságukat kérvén. A kinek a muzeum felkérése a kezéhez nem jutott, s különben a gyűjtés nemes munkájában részt akar venni: sziveskedjék ez iránt Levelező Lapon az alólírt igazgatósághoz fordulni. A k o l o z s v á r i o r s z á g o s e r e k l y e - m u z e u m I g a z g a t ó s á g a.

= Hálás köszönet. Nem mulaszthatom el, hogy egyházam nevében hálás köszönetemet ki ne fejezzem a mult években Felső-Szováthra költözött, özv. Bayer Vincéné urnőnek, ki az 1892-ik év advent első vasárnapjára egy diszes bortartó kannával gazdagította urasztali klenodiumainkat. Fogadjon a kegyes adakozó a nyilvánosság terén egyházam nevében hálás köszönetemet; ugyszintén kedves fia, Bayer Róbert ur, ki egy új orgonára összegyűjtendő pénz megszerzésében fáradhatlanul munkálódik. Isten segélje nemes célja kivitelében! Alsó-Szováthán, 1893. február 15. G á s p á r S á m u e l, ev. ref. lelkész.

Hivatalos rész.

252—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a szilágy-szolnoki ev. ref. egyházmegyébe kebeleztetett d e s - h á z i kántor-tanító állomásra ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma tisztességes lakás és mintegy egy holdnyi gyümölcsös és veteményes kerten kívül, egyházhatóságilag 265 forintban van megállapítva.

Pályázati határnap március 25 Folyamodványok nt. Nagy László, esperes aához intézendők, Sz.-Somlyóra.

Kolozsvártt, 1893. febr. 27.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

96—1893.

MEGHÍVÓ.

A rikán-belöli ref. özvegy-árvai gyámintézet igazgató választmányát van szerencsém folyó év március 14-én reggeli 8 órára, S.-Szent-Györgyre, a ref. kollegium épületébe, az alapszabályokban előirt teendők végzésére, összehívni.

Ugyanazon napon, d. e. 11 órakor, rendkívüli közgyűlés fog tartatni, melyben az új alapszabályok, az Igazgató-Tanács által ajánlatba hozott s más felemerülhető kiegészítések figyelembe vételével, véglegesen meg fognak állapittatni.

A javaslatba hozott kiegészítések az esperes uraknál megtekinthetők.

A választmány tagjait korán való megjelenésre tisztelettel felkérem.

Kelt Szörccsén, 1893. február 24.

Péter Károly,
gyámintézeti elnök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Március 9.

10. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bármintve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Elemi iskolai vallás-tanításunk.

Jelen soraimat azon erős meggyőződés dik-
tálja, hogy protestáns egyházi életünk legerősebb,
legigazibb, legbiztosabb alapja az okszerű elemi
iskolai vallás-tanítás, s a míg ez parlagon
hever, ok nélkül alkotunk Protestáns Egyletet, vas-
kos folyóiratokkal és még vaskosabb kiadványok-
kal; hiában sürgetjük a protestáns sajtót; fenhetjük
a fogunkat az ultramontanizmus ellen; közönyös,
ha orthodoxok vagyunk-e, vagy modernek; gar-
madára gyűjthetjük a domestikát, lehetünk hívei
a presbiteri, a zsinat-presbiteri, a konzistoriális
rendszernek; lehet egyházi és iskolai autonomiánk;
irhatunk versenyre a Protestáns Közlönyben; szer-
keszthetünk egy tucat Predikátori Tárt; szerkeszt-
hetjük a «Kalászokat»; kinevezhet a püspök kör-
lelkésznek, megválaszthatnak a hívek rendes pász-
toruknak; keresztelhetünk, eskethetünk, temethe-
tünk, predikálhatunk ha a serdülő ifjúság vallásos
oktatását elhanyagoljuk, fél munkát sem végeztünk.

A vallás-tanítás hiányait kereshetjük

1. személyi okokban,
2. hiányos tantervben, és
3. még hiányosabb tanköny-
vekben.

Talán, egyszerü papiros-pusztításnál többet
végzünk, ha e hiányokat megvilágítva, vallás-tani-
tásunk irányát némileg kijelöljük.

I.

Kik tanítják a vallást a népiskolákban? Leg-
több helyen a kántorok, kik mint tanítók, lehetnek
ugyan préparálva a vallás-erkölcsi oktatás elméleti
módszerében, de a tananyag kiválasztásában és fel-
dolgozásában nem bírnak, nem is bírhatnak kellő
szakismerettel. Es ez állításomat nem vehetik sem
egyszerü bóknak, sem komoly sértésnek, hiszen, más
oldalról ők dobhatják szemünk közé, hogy mi meg
nem tudjuk a számtan, földrajz, stb. pedagogiáját
úgy, mint ők.

Így állván a dolog, mit csinálnak a kántorok
Elővesznek egy jól-rosszul megírott tankönyvet,
mely mellé külön vezér-könyvet hiában is keres-
nének; kezdik úgy, a mint megíratott, s végig őrlik
a teremtéstől egészen a tüzes kemencébe vette-
tett három ifjú történetéig, a nélkül, hogy akár
a részekben a szépséget, akár az egészben az egy-
séget fölkeressék, megtalálnák.

Tapasztalatból tudom, hogy az ilyen kezelés
mellett az egész tananyag csupán az ó-testamen-
tumi történetekre zsugorodik össze, azon egyszerü
okból, mert megkezdetik a tankönyv legelől, s foly-
tattatik, míg egyszer a tanév bevégeződik, s akkor
aztán punktum. Nincs több. Másik tenévből megint
így, s így tovább.

A lelkem fáj, valahányszor e visszaélést látom,
nem azért, mintha a zsidó történeteket alkalmat-
lanoknak találnám a vallásos képzésre, de ha
eszembe jut, hogy az a gyermek semmit sem hal-
lott Jézus életéről, tanításairól, a megkeresztelke-
dése alkalmával alászállott szentlélekről, a könyö-
rülő szamaritanusról, a tékozló fiúról, nem hallotta
a hegyi predikációt, nem ült a Jákób kútjánál, vizet
kérni, nem járt a Jairus házána! beteg-látogatni,
nem imádkozott Jézussal a Gecsemáné kertben,
a publikánussal a templomban, a tanítványokkal
a tengeren, nem hallotta az égi szózatot a damasz-
kusi úton, nem látta a megnyilatkozott egeket az
István megkövezésekor, nem utazott Pállal egész
Rómáig: akkor, mondom, a lelkem fáj. Hát, inkább
Mózes, mint Jézus; inkább Ábrahám, mint Simeon;
inkább a makpélai sírbolt, mint árimáthiai József
koporsója inkább Elizeus, mint Pál! Nem!

Hát aztán, hiszen, a mi anyaszentegyházunk-
nak múltja, története is van, van a jelenben egyház-
alkotmányunk: hát ezek hol maradnak el, ha még
a szegelet-kőig, a fundamentomig sem jutottunk el?

Es kérem, a kántor-tanító nem csak azért nem
üzhet céltudatos vallás-tanítást, mert nincs theolo-
giai ismerete, hanem azért sem, hogy a felszaporó-

dott egyéb tárgyak annyira igénybe veszik minden erejét és idejét, hogy adjon hálát az istennek, ha bár ezen kívánalmaknak meg tudott felelni a mi szűkös, terhes, osztatlan népiskoláinkban.

Segíteni e bajon, másképpen nem lehet, mint ha maguk a papok vetik kezököt az eke szarvára, s végzik a vallás-oktatást. Végtére is, a pap magának kell hogy növeljen publikumot, s meg vagyok győződve, hogy fáradságának hatvan-százsoros kamatját élvezendi. Magam, pl. mikor csak az alkalmiság nem akadályoz, a tanidő alatt rendszeren az iskolában éppen azon a héten eltanított tárgyat viszem a templomba is, és a növendékeknek előre jelzem a predikációm tárgyát, kivonatilag el is mondom nekik. Hogy figyelnek aztán vasárnap a predikációra! Értésemre jött, hogy otthon már a szülők is tudják ezt, s előre megkérdezik is a textust, a tárgyat, s az ilyenek aztán figyelmeesebbek is. Hasonlólag alkalmazkodunk az énekkel is. A megelőző héten mindig azt az éneket tanítjuk (én a szavát, a mester az énekét), a mit a következő vasárnap fogunk énekelni. Szombat este és hétfőn reggel az egész iskolát a templomba visszük, s ekkor is ugyanaz az ének járja, úgy hogy a hét folytán megtanított éneket egymás után háromszor éneklük isten-tisztelet alkalmával is. E módszer annyira üdvös, és sikeres, hogy nem tudom eléggé ajánlani. Csak egy kis előre-látó figyelmesség az egész.

II.

Az osztatlan népiskola természetében rejülő nehézségek egygyel szaporodnak, ha megnézzük az 1878-ban kiadott e g y h á z k e r ü l e t i t a n t e r v e t. E nehézség, lényegében az, hogy a tananyag kodifikálásában egyrészt csak a bibliai vallástannál marad, másrészt ebből igen sokat kíván; alakilag pedig az, hogy míg az óra-rendben két-két osztályt együtt sorakoztat, a tananyagnak osztályok szerinti felsorolásánál nem alkalmazkodik ehhez, hanem külön szabja meg mindenik osztály tananyagát, holott kettő-kettő tanulván egyszerre, bizonyos periodikus beosztást igényelt volna.

Az első osztály tananyagát képezik e tanterv szerint, az erkölcsi elbeszéléseken és imákon kívül Az éden kertje, az első ember-pár, Kain és Ábel, Ábrahám hivatása, Izsák és fiai, Jákób fiai, József és testvérei, József Egyiptomban, Faraó álma, József felmagasztaltatása.

A második osztályban A vizözön, Nőé és bárkája, Bábel tornya, az emberek elszéledése, Jákób és fiai Egyiptomban, a gyermek Mózes, Mózes

és Faraó, az izraeliták kiszabadulása Egyiptomból, az izraeliták a pusztában, az ígéret földének visszafoglalása, Rúth és Noémi, Sámson és a filiszteusok, a gyermek Sámuel, Dávid és Góliáth, Dávid király, Salamon álma, bölcs Salamon.

A ki csak falusi osztatlan népiskolában járt valaha, átláthatja, hogy ennyi minden el nem tanítható még akkor sem, ha külön-külön órát kap mindkét osztály ha pedig, mint az órarend parancsolja, az első és második osztály együtt hallgat, ugyancsak nem. Vagy ha valaki megpróbálná, eltanítani, nem volna ideje az ezen osztályok legbecesebb és semmivel sem pótolható tárgyait felvenni, értem az életből, s közvetlen a helyi viszonyokból meritett élet-képeket, vallás-erkölcsi elbeszéléseket, imákat, példázatokat, illemszabályokat, versikéket.

A három, négy, és ötödik osztálynak szánt előirással egyetértek, de már a hatodik osztály számára előirt hit- és erkölcsant egyházunk történetével egészíteném ki, az alább kifejtendő elvek alapján.

Véleményem szerint, a népiskola egy kis kerek egésznek kell hogy adjon, mert az onnan kikerülő nagy részt földmives gyermekek nagyon kevés percentje tanul tovább. Hiányos e tanterv azért, mert csak a bibliai vallástannál marad, és mert ennek ó-szövetségi részéből igen sokat felvesz. Annyit, hogy még zsidó gyermekeknek is elég volna, kik aztán ott be is végzik, s nincs még előttük egy nagy vallás-alapító története, vallása, tanításai, stb.

S hibás, másodsor, mert ha az órarend szerint két osztály együtt tanul, nincs gondoskodva arról, hogy az első osztály a második évben, mikor már ő lett a második osztály, ne csak ismétlésre szorítkozzék. A három-négyenél szintén, az öt-hatodiknál szintén.

(Vége következik.)

A konfirmáció.

Az erkölcsi életben épp úgy, mint a természetiben, vannak alaptörvények, melyek okozati összefüggésben állanak minden további fejleménnyel. Az élet csirája a természet zárjához, a levés az életre ébredéséhez hasonló. Mihelyt megilleti a föld kebelét a nap édes csókja, felragyog a természet arca és mosolyog és nevet és tündöklök. Így a gyermek arca is, ha a jó anya csókját rálelli, felragyog, a kicsi szív érzi már, hogy szeretve van. A természet tavasz kezdetével pusztá, de magában hordja csiráját a levésnek, a mint felhasználják, megmivelik és elhintik belé a jó, vagy rossz magot, fakaszt reményt, örömet, bánatot. A nagy apostol, Pál így szól a szülők-

hez a ti gyermekeitek szentek. Jézus pedig így szól nem akarja a ti mennyei atyátok, hogy egyis elveszen a kicsinyek közül!

A szülő viszi, a keresztyéni szeretet hívja a kisdedet a keresztség alá, így vetik meg közösen az alapot, a hitélet utján. Mint a természet öle tavasz kezdetével üres, úgy a kis gyermek lelke is a bölcsőnél olyan, mint egy tiszta lap, arra az élet, s főként a környezet kell hogy törvényeket írjon; a keresztség célja is nem más, mint a hívésre való előkészítés. Ezzel veszi kezdetét a magvetés és ha a szülők szívét nem tartja fogva a világ szeretete, hanem él abban a Krisztus, akkor az irány jó, akkor egy szebb jövő biztatva mosolyg felénk, mert a szív lapjára, a lélek táblájára a legszebb eszmék és vallásos ihlet rajzolódnak.

A további munkából a főrészt az iskoláé. Mikint a szántóföldek mivélését a gazda által elhívott munkások végzik, itt is a mindenség bölcs gazdája által elhívott munkája veszi kezdetét, s ha a fogékony gyermeki lélek előtt a tudás varázs-szekerényét hivatott és lelkesülni tudó lélek nyitja fel, mint az eső a tikkadt liliumnak, mint a harmat a fakadó bimbónak hoz erőt, úgy a nevelő is a zsenge lélek erőit fejleszti. De, ha a közlött ismeretek anyaga csakis a külső tudásra irányul, egyoldaluvá lesz a lélek, már pedig az ember-képzésnek célja az, hogy majd a lélek uralkodhassék a szenvedélyeken, ezt pedig elérni, úgy lehet, ha azt az erőt beplántáljuk a zsenge lélekbe, mely azt fogékonyvá, a szívet önzetlenné, az akarat-erőt edzetté teszi; mely megtanít, hogyan kell az örömmel napját, a bánatnak éjjelét, soha el nem bízva, soha el nem csüggedve, a jónak, szépnek munkájában eltölteni, és ez az erő: a vallás. Szép és dicsó ut az, melyet Jézus a betlehemi bölcsőtől amaz alkalomig tett, midőn így szóla: engedjétek hozzám a kisdedeket, mert ilyeneké a mennyeknek országa. Lelke nyilatkozásai égi zengés, minden tette isteni kijelentés az embernek fiától az emberek fiaihoz. Mennyei szeretet nyilvánult az ő életében, mekkora áldozatot hozott az igéért, e mennyei lángért, melylyel égből jött alá; de tehetett-e máskint, hisz, ő maga mondá: nem végeztem magamban egyebet, mint annak akaratját cselekedni, a ki elküldött.

Szép az az út is, melyet a gyermek a keresztség-től a konfirmációig tesz meg. Főként, ha vele mennek ez uton a jó szülők, majd a tanítók és a lélek apostola, a pap; ha, midőn az anya szeretni, a tanító gondolkozni tanítja, ott van a pap is, hogy tekintetét a földről ég felé irányítsa, a földi kincsekről a lelkiekre mutasson. Ekkor ama nagy nap, a konfirmáció, lélekemelő inep lesz.

Valóban, szebb és a lélekben maradandóbb nyomatokat hagyó szertartást alig képzelhetek, mint a konfirmáció, ha ihletett lelkipásztor vet ennek alapot. Ekkor az általános lelkesültség a hit ihletével társul és oly hangulatot támaszt, mintha a meny szállana alá, mintha angyalok kara zengene, mintha a szentlélek lángja ott lobogna a szivekben és a lélek szeméi látományokat látnának, mikint látott Mózes, Ilyés, avagy a lánglelkű Pál.

Soha el nem felejttem, mit éreztem ama szent napon a kolozsvári farkas-utcai templomban, mikor engem konfirmáltak; még most is, midőn avatottbúl már hitavatóvá

lettem, a jelen alkaimak a mult emlékével úgy összefűznek, hogy megifjodik szívem az ifjak látásán, lelkem pedig velök vallja: mindenek elmulhatnak, de a hit megmarad mindörökké.

És olvasom évről-évre és látom nagy lelki örömmel, hány százan, ezren tesznek vallást hitökrül, mint terjed isten országa és mint jön időről-időre a szentlélek, a mikint megigértetett.

És olvasom napról-napra, mikint vétnek az emberek a szentlélek parancsa ellen; mikint törli le az élet a szivek, lelkek táblájáról az élet zománcát, a vallásosságot; mint terjed a társadalomban a világiasság, az anyagiasság; mint semmisül meg az önzés pallósa alatt a szeretet nagy elve; olvasom, sőt látom is, mikint szégyenlik és tagadják meg sokan a Krisztust.

Hallom a panaszt a társadalmi bajok felől; látom, mint keresik a baj orvoslását fűben-fában, tudósok elméletében. És mindazokkal szemben, azt mondja szívem, lelkem: másban nem adatott nekünk váltság, mint a ki jött az urnak nevében és ez a mi váltságunk, a Krisztus.

A Krisztust predikálni és az ő tanait hirdetni, kötelességünk: elmenvén, tanítsátok és prédikáljátok az igét, mind alkalmas, mind alkalmatlan időben.

Mi tanítjuk, predikáljuk az igét és mégis az nem talál fogékony talajra. Vajjon, az igében van-e a hiba. Oh, nem az isteni eredetü. A talajban? Nem az mivelhető. A hirdetőkből? Nem; mert kiki, mint adá az isten, az igét hirdeti a reábizottaknak. De ha a mag jó, a talaj mivelhető, a munkások is megfelelőek: miben lehetne a hiba, ha nem abban, hogy a talaj nincs kellőleg előkészítve s így az elvetettet már csirájában, vagy zsenge növényében elfojtja a tövis, a gyom, kiperzseli a kövecset, mely a gyököt megfekszi.

Látom, hogy minden reális, vagy bölcselmi tárgyat más meg más szakember egy életet odaszentelő buzgósággal tanít és így szavának lángja, értelmének meggyőző kinyilatkoztatásai, mintegy odatapadnak a tanítványok lelkéhez. Így képződnek az életnek azután kitűnő szakmunkásai.

Azonban, a vallás-tanítással, hogy vagyunk? Kezdjük alant és haladjunk felfelé.

A népiskolákban legtöbb helyütt a hittant nem a papok tanítják, hanem a tanítók. Távol legyen tőlem, hogy ezzel a tanítók nevelésügyi érdemeiből levonni akarjak; nem, minden munkának tisztesség adassék; de tény szerint, a hitélet ébresztése különleges inspirációt igényel. A ki e mezőn hatályosan munkálkodni akar, annak a lélek örök törvényeit kell buvárolnia, kell ismernie a szentírást, ennek fenséges eszméit nagy igyekezettel és tapintattal kell elvetnie a lelkek talajába.

A pap ott kell hogy legyen az iskolában, midőn a szülő gyermekét oda felviszi; ott kell hogy legyen évek során át s mint jó munkásnak, irtogatnia kell a fatyhajtásokat, és fejleszteni a lelki izmokat.

Csak ekkor van aztán a pap méltó helyén a katedraban a konfirmáláskor; ekkor van innep igazán a templomban; ekkor az ifjak hitvallomása nem a káténak elmorzsolása többé, hanem életelv kinyilatkoztatása, mert lelkökben él a tudat: tudom, kiben hiszek, és tudom, mit remélek.

Mondhatja valaki, hogy ez nem elég erős érv, hisz, a felsőbb iskolákban a vallástanításról kellőleg gondoskodva van, mégis a vallástalanság a mivelt osztályban még nagyobb mérveket ölt, tehát, a baj okát a kor szellemében kell keresni.

Azt magam is vallom, hogy a kornak iránya, melyben élünk, befoly egész lényünkre, gondolkozásunkra és cselekedeteinkre, de azt is vallom, hogy a kor szellemére a nevelésnek elsőrendű átalakító hatása van, azért, midőn a vallástalanság terjedését és a megoldatlan socialis problémák vajudását látom: a vallásos nevelésre mutatok, mert csakis e jel alatt győzhetünk.

Vannak-e felsőbb tanintézetekben rendszeres alkalmazott hittanáraink, kiknek törekvése, élete, összambíciója az legyen, hogy tanítsák a leendő embert: hinni, bizni, szeretni? Ott vannak az alkalmazott papjelöltek. Elhiszem én, hogy azok tudnak lelkesülni és akarnak is tenni, de csak az a baj, hogy mielőtt a siker föltételét, a tapasztalatot megszerezhetnék, az élet törvényét követve, állandó alkalmazást keresnek és kapnak; az ifjú nemzedék pedig új ember keze alá kerül, ki újból tapogatózik. A tanuló mindezeket látva, azon vélekedésre jut, hogy nem olyan fontos az a vallás-tanulás, hisz ha az lenne, itt is állandó erőt alkalmaznának, mint a többi komolyan vett tárgyakhoz. E meggyőződéssel kerül az ifju nemzedék a konfirmáció alá. Igaz, hogy itt a pap veszi kezébe a tanítást; de, édes teremő istenem, rövid egy pár hét alatt, ha a talaj már előre nincs megmivelve, olyan vegyes értelmi vonalon álló csoporttal, a milyen ilyenkor összeverődik: mit lehet végezni? Felületes munka az, a felületes munkát pedig nem becsüli az idő.

Aztán, ha a konfirmáció alól kikerülnek a növendékek, az említett vélekedéssel, a legjobb esetben tanulnak még pár évig hittant, azután kilépnek az életbe. Ott jönnek a keselyük, a világ ál-bölcsei; jönnek a viharok, a csapások, az élet próba-kövei és az a kis máz hamar lepatan, s ott van az ember, ki az anyagiakban keres örömet, ott az ember, ki mindenben hisz, csak abban nem, kitől jön az élet üdve, és ott a vallástalanság a maga nyomoraival!

Ezek után, csodálkozhatunk-e, ha a vallásos érzés csak szorványosan buzdítja a híveket egyházas életre? Csodálkozhatunk-e, ha a föld népéhez nem csatolja vallásos rokonszenv a művelt elemet, hogy egyetértve, együtt építsék istennek országát?

Hitem az, hogy csak a vallásosság kötheti össze a társadalom rétegeit, ez teremthet bizalmat és egységes fejlődést

Azért azt hiszem, az igazak óhajtását szólom, ha mondom: vajha, a hit, és erkölcs tanítása, a protestáns meggyőződés megteremtésének alap-vető munkája, minden vonalon immár kellő színvonalra emeltnék!

Kit vádoljunk a multért? Senkit. Ki kezét az eke szarvára tette, előre nézzen; vegyük fel a munkát ott, hol az apostolok, és az ihletett lelkű harcosok félbe hagyták. A pap ne csak a szószékben hirdesse az ígét, hanem mindenütt. Növeljen magának híveket, és akkor a világ képe megváltozik; akkor lesz hit és erkölcs; lesz buzgóság és áldozat-készség, s ennek eredményekint megtelnek a templomok buzgó lelkekkel.

A ki épületet akar magasba emelni, jó alapot vessen;

a ki a társadalom átalakulását akarja, kezdje a kicsinyek növelésén. Igaz, hosszú munka ez, de mindegy; ha egy emberi élet megfeszített küzdelmét igényli is, tegye azt meg minden protestáns pap, és akkor rajtunk a pokol kapui sem vehetnek diadalt. Nem, mert a mit az ifjú lélek befogad, azt a felnőtt ember élet-élvé változtatja át. És e nagy munkát senki más nem végezheti el, csak a pap; mert, kitünő szakkönyveket, a mikre bizony nagy szükség van, irhatnak az illetékesek; de, a betű mégis csak betű marad, a lélek ihletett megnyilatkozását semmi sem pótolhatja.

Ez az én hit-vallomásom, s vallom, hogy ez a máj korból egy szebb jövőhöz, az egyedüli célhoz vezető út. Kivánatosnak tartanám azért, hogy midőn a vallás-tanítás egészében és részeiben felöleltetik, egyszersmind a d a s s é k n a g y o b b f o n t o s s á g a k o n f i r m á c i ó n a k i s. Mert, bár a konfirmáció nem sákramentum, de a keresztesítés kiegészítő része, ezt megerősíti, és az úr-vacsorára méltóvá teszi.

Hol tős-gyökeres állandó lakosság van, tán ez irányban baj nincs is; de a szórványokban, vagy oly helyeken, honnan, vagy hova cselédeknek, inasoknak, s mit tudom én, a nép gyermeke el, vagy beszármazik, gyakran megtörténik, hogy miután kellő ellenőrzés nincs, vagy nem islehet, a jelen eljárás mellett igen sok gyermek konfirmálatlanul nő fel.

Mert kérdem, megvan-e nálunk a konfirmáltak ellenőrzése, kéri-e ezt számon valódi módon a konfirmálttól? Bizony, nincs és nem is igen kéri, ha csak a véletlen fel nem tünteti.

A városra be-, vagy egyáltalában a háztól kikerülő növendékeket, annak idején, midőn tán óhajtáná ő, vagy szülői, a gazda nem engedi konfirmáldni, mert a munka marad ez által; később, már nagygyá növe, előáll az állszegyen, és miután teheti, végleg elhanyagolja, sőt állítja, hogy itt, vagy ott konfirmált.

Igy járul aztán úr-asztal elé, ha járul, a nélkül, hogy tudná, kiben hiszen és mit hiszen, s lesz az egyháznak hitetlen híve; ilyenekben, bizony, nehezen lehet utólag ébresztgetni a protestáns öntudatot. Pár esetem nekem is volt erre; az illetők állították, hogy itt, meg ott konfirmáldtak; utána néztem, s nem volt igazuk.

Ajánlanám ennél fogva, hogy az illetékesek, egy kis formáság alkalmazásával, ezen változtatnának. Ugyanis, a születési anyakönyv jegyzet-rovatába és majd, ha új nyomtatványok készíttetnek, egy külön rovat bevonásával, lenne elrendelve a konfirmáltatás esetének bejegyzése, természetesen, e rendelet a kiadandó kereszt-levelekre is vonatkoznék. Továbbá, ha idegen községbelit konfirmál a pap, legyen kötelek, átírni az illetékes hatóságnak az esetet, elkönyvelés céljából. Így aztán a kereszt-levél, nézetem szerint teljes lenne; és a kinek ilyen kereszt-levele nem volna csakis külön konfirmációi bizonyítvány felmutatása mellett léphetne házassági szövetségre.

A népnek kivált alantabb rétege még gyermek annak törvény kell, a forma előtte tekintély, mi pedig ez által egy nagy célnak munkálunk javára. De másfelől a mivelték előtt is imponál, ha szertartásainknak nagyobb fontosságot, és szervi összefüggést adunk.

Íme, egy javaslat, úgy vélem, elfogadása és alkalmazása közjó lenne.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár. 1893. március 2-án.

Elnökölt: Főt. Szász Domokos, püspök aa. Jelen voltak: dr. Szász Béla, Domokos Antal, ig.-tanácsosok. Parádi Kálmán, tanügyi előadó, dr. Sárkány Lajos, számvevő, Márkus János, titkár, Deák József, pénztárnok, Bodor Antal, k. előadó és Kádár János, titkár.

Elnöklő püspök aa. az ülést megnyitván, fölhívja Márkus János, titkár aát a napirenden levő tárgyak előadására.

Erre titkár aa. bemutatja az egyházkerület által tervbe vett építkezés biztosítása iránt beérkezett ajánlatokat s számszerűleg kimutatja, hogy ezek között az Endstrasser Benedek és Oriold Ádám által beadottak tekinthetők a legkedvezőbbeknek Ig.-Tanácsunk örömmel vevén tudásul az építési ajánlatok kedvező eredményét: elhatározta, hogy miután az egyházkerület közalapja tulajdonát képező Mätz-féle telek vételárának és a tervbe vett építkezések költségeinek 5°/₁₀-os kamatait a biztosan számítható házbér-jövedelem teljesen fedezni fogja, a tervbe vett építkezéseket, még ez év folyamán, foganatosíttatja s az ezen építési ügy előkészítésére dr. Kolosvári Sándor, Márkus János és dr. Sárkány Lajos aai. személyében kinevezett bizottságot utasítja, hogy az építési szerződést Endstrasser Benedek, helybeli vállalkozóval kösse meg s az építkezés ellenőrzésére egy alkalmas mérnököt kérjen föl s eljárásáról, jóváhagyás végett, mielőbb tegyen jelentést.

Szebeni egyházmegyénk tanácsának kérése került ez után tárgyalás alá, melyben a balázsfalvi pap nyugdíjazásának s a beszolgáltatás iránt tett intézkedéseinek jóváhagyását kéri. Ig.-Tanácsunk t. Ágoston Mózes nyugdíjazását s péterfalvi pap, t. Ignác László aa.-nak a beszolgáltatással való megbízatását jóváhagyó tudomásul vette s

nt. Kelecsényi Károly, esperes aa. amaz ajánlatát, mely szerint Balázsfalva a szomszédos Hosszuaszóval és Türrrel körlelkésszéggé volna szervezendő, elvileg helyeslően: utasította nevezett esperes aát. a szükséges előintézkedések megtételére.

Az egyházkerületi és az Igazgató-Tanács kezelése alatt álló kegy-alapítványok rendezése alkalmából keblí jogügyi bizottságunk útasítva volt a Keszei-féle alumniuumok kiosztása iránti vélemény nyilvánításra. Erre vonatkozó előterjesztését most megtevén, annak értelmében az alapítványi kamatok továbbra is a régebben megjelölt négy kollegium között fognak szétosztatni.

Ugyancsak a jogügyi bizottság előterjesztése alapján, elutasított az Almai-örökösöknek ama kérése, melyben a Cserényi-féle alapítvány kamataiból való részesítésüket kérik, minthogy ezen alapítvány kamatai, a végrendelet értelmében. más jogosultaknak vannak kiutalva.

Nagysajói egyházközségünk felebbezést nyujtván be a gr. Klebesberg Zdenkó által eszközölt s az egyházmegyei tanács által elfogadott patronusi kepe-megváltása ellen: ezen felebbezés, az egyházmegyei tanács ide vonatkozólag hozott határozatának helybehagyása mellett, elutasított.

Biró József és neje, helybeli lakosoknak életjáradék biztosítása iránti kérése áttétetett a főt. püspök aa.-hoz véleményezés végett.

Az egyházkerületi pénztár követeléseinek tisztázása alkalmából elhatározott, hogy a bálványos-váralyai birtok vásár és eladás differenciáinak végleges elszámolása végett, a néh. Boros József, volt gondnok hagyatékát terhelő 64 frt. mint fölhajthatatlan követelés, törlésbe hozassék, míg másfelől b.-váralyai egyházközségünk útasított a terhén álló 648 frt. 5 kr. haladéktalan befizetésére s a bérház és regalejog időközi jövedelmeinek elszámolására.

TÁRCA.

Könyvismertetés.

(Protestans Szemle. Szerkeszti Kenessy Béla. IV-ik évfolyam, IV. füzet. V-ik évfolyam, I. füzet.)

(A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai a reformációtól kezdve. Irta Zsilinszky Mihály. III. kötet. A magyar prot. irod. társaság Kiadványai.)

(Folytatás.)

És éppen mi volna alkalmasabb módszer erre nézve, mi volna az ember, s az ember-világ megismerésére, mint maga az eszmék tudománya: a történelem, hol érezzük, mint hajdan a khaldeai pásztorok, hogy vannak bizonyos vágyaink, melyek túljárnak az érzékek világán, hasonlóan azokhoz az érzelmekhez, melyek a kenyérral és vízzel, s az ezekkel való megelégtetéssel nem érik be, de olyan után is óhajtanak, a mi ezeken felül való. Nekünk, protestánsoknak, úgy is csak két kincsünk van, mely örök létünket biztosítja, egyik az erkölcsi tisztaságunk és erőnk, másik múltunknak erőssége; arra kellene tehát történet-íróinknak törekedni, hogy többre vigyék, mint a fizikusok, kik büszkén mondják adjátok ide az anyagot és mozgást, és megteremtjük a világot; ám, csak a mozgás világát; történet-íróinknak azt kellene megvalósítani, hogy ők adják rá e mekhánizmus-világra a szint. a szagot,

az ízt és mindazt, a mi azt kellemessé teszi, mert csak történelmünkben tehetnek minket hivekké, nagyokká, és lelkesedetteké. Nem annyira kombináló kritika kell ide, hol életet kell teremteni, mert ezzel még ama kevés hitünket is meg lehet tépni, a mely hozzákapcsol saját múltunkhoz; kell a történet szellemének értéke, mely által az ember éppen úgy extazisba jön a nagy tettek mellett, mint az arab, ha a Nilus közelségét szomjuságában megérezte. S ha múltunkat vizsgáljuk, vizsgáljuk csak ezt, azzal a pietási érzettel, mely ottan-ottan még a vallásos érzéssel is felér, és tartsuk csak meg ezt a mi múltunkat, nem mint a demokrácia, vagy a forradalom, mely minden múltat eldob, mert egyedül önmagát hiszi képesnek is, erősnek is az örökkévalóság megalkotására; tartsuk csak meg, mert az a múlt még sem olyan, mint valami casuar, vagy egy megatherion, melyek az élet szinpadáról már régen letűntek. Ám, ha ezeket megkívánjuk, ha ezek szükségesek, akkor annak a történet-írónak valóban ennek, istentől valóban minden áldással megáldottnak kell lenni, ki a múlt dicsőségének a legavatottabb kezü megrajzolója legyen. Weber Sámuel történet-írói értékéről nem mi akarunk bírálatot mondani, ő csakugyan történet-író, ki a régibb iskolából teljesen modern

tudóssá alakult át, megelégedhetünk bátran azzal is, ha sok olyan történet-írónk lenne, mint a milyen éppen ő. Tanulmánya, kétségen kívül, egyike a legalaposabbaknak, melyek ebben a genreben Magyarországon megirattak.

Az utolsó tanulmány a Szemlében egy könyvismertetés Horváth József dr.-tól, Max Müller Gifford-felolvasásairól, a mely könyv, megjelenése alkalmával, Lapunkban is ismertette volt. Ez a tanulmány nem önálló értekezés, de tekintve tárgyát, és eszméit, bátran beillhetnék annak. Horváth József nagyon helyesen tette, hogy ismertette e nagybecsű könyvet, mely Európa egyik legelső rangú tudósának hasznos munkáskodását, s ennek rendkívül becses gyümölcseit foglalja egybe. Azonban, semmi esetre sem ártott volna, ha alaposabban, bővebben ismertette volna, és megjegyzéseit inkább szaporította volna. Hiszen, ez a könyv ezt nagyon megérdemelte volna. S nem csak a könyv, hanem az az egész irány, mely e könyv elveit tartja magáéinak. Annyival is inkább, mert így tulajdonképpen nem igen tudjuk, mihez tartani magunkat, még ha elolvassuk is. Egyáltalában, nem ártott volna, ha ismertető érintette volna Müllernak annyira nagybecsű nyelvtudományi elveit és felfedezéseit, mert ezek rendkívül meggyőző erővel hatnak Müller hypothéziseiben, kinek abban teljesen igaza van, midőn a modern vallás-történeti tudományt emez alapon akarja megismerni, és megfejteni. Nem tagadhatjuk, hogy így is kellően ki-domborodik Müller egész tanítása, ki maga is ama Benfey-féle eszmének egyik buzgó harcosa, mely az emberi kultúra eredeti egységét tanítja, és ez alapon egészen méltó társa akár Kreutzernek, ki a vallások történetét írta meg, akár Savignynek, ki a jogot, akár Stablnak, ki a politikai jogot, akár Humboltnak, Grimmnek, kik a nyelv történetét igyekeztek kapcsolatba hozni az egy gócpontba gyűjtött emberi művelődéssel. De, így ismertette e könyvet, nagyobb német szaklapokban is megtalálhatják az olvasók, a Szemle, bizonyos tekintetben, joggal várhatott volna többet e részben. Mert így bizony nem igen tudjuk, ha csak egészen át nem tanulmányozzuk Müller könyvét, hogy mi módon akarja ő segítségül hívni a nyelv-tudományt a vallások történetében, s milyen szerepet juttat éppen a tapasztalásnak, az ezt visszatükröző nyelvnek, mely szerinte éppen úgy, mint a mai nagyobb nyelv-tudósaink szerint, egészen ellentétes irányu, mint pl. Darmesteter Arzen idejében, mikor felvették, hogy a nyelv az értelmén kívül is nő, gyarapodik és fejlődik; Müller nagyon is elismeri, hogy a nyelv-tudomány nem természet-tudomány, mint a hogy tanították, mert a nyelv nem a tárgyak belső minőségét és tartalmát tárja előnkbe, hanem csak éppen a képzeteket; tehát a nyelvben a belátás és nézés-mód érvényesülnek, következésképp teljesen jogosultak, hogy az egységes kultúra alapelveiből kiindulva, következtetést vonhassunk belőle; hiszen, azt csak nem vehetjük fel, hogy például a mi magyar őseinknek ne lett volna meg az a tiszta nézés-módja, akarata, erkölcsi érzete, melyek a nyelvet, hasonlóan a vallás-történethez, a jog-tudományhoz, az erkölcsöknek, a cselekedeteknek kodexévé, szerzeményévé teszik. És az sem lett volna rossz, ha Horváth nem csak a Müller-féle meghatározását a vallásnak veszi ismertetésében a legfőbb résznek, hanem Müller könyvének az alapján itt-ott belátást engedett volna vetnünk arra, hogy maga a nyelv természete és a képzetek miképpen vezették rá az ősembert a vallási fogalmakra, hogy sokszor semmi más, csak a nyelv-gyökök és az ennek megfelelő nézés-mód hozták létre pl. a mythológiában a vallásos fo-

galmakat. Aztán, vannak Müllernak igen érdekes kisebb tételei is, pl. a melyek az őskulturában az istenség érzetét és ismeretét tárgyalják, a különböző népek vallásos formáit, és számtalan más felvételei, ezeket is szerettük volna, ha itt-ott megérinti az ismertető, mert ezekkel csak nyert volna, nekünk pedig hasznos szolgálatot tett volna, mert bővítette volna a mi ismeretünket. Attól nincs mit tartani, hogy a Szemle olvasói ne érdeklődnének az ilyen kérdések iránt is, hiszen, nagyon jól tudják, hogy a mi az ősvallást illeti, itt nincs más bázis, csak éppen a nyelv-tudomány; hiszen, még az összehasonlító mythologia sem igazít el sok kérdésben; ellenben, a nyelv-tudomány valóságos termő-föld az ősfogalmak kitisztítására nézve, mert hiszen még a bibliás vallások illető fogalmai is régiebbek, mint az az időpont, mikor ezeket írásba foglalták. Máskülönb, az ismertetés eléggé hű képet tár, s mondhatjuk, hogy Müllerről, és életéről, meg Gifford-előadásairól szólván, elég érdekes is, és a maga nemében egészen jól zárja be az első füzet gazdag tartalmát, és némely részben nem egy nemzet irodalmának dicsekvésére szolgálható értekezések sorát.

A Szemlét végül néhány külföldi és hazai újabb irodalmi terneknek bírálata fejezi be, melyhez nem lehet semmi szavunk, mert ez a Szemlének egészen belső ügye, és a szerkesztés munkájával függ össze. Annyit különben megkívánhatnánk, hogy a szerkesztő ezt a rovatot bővebbé tehetné, és több művet ismertetne, mert ennyi tényleg nem áll viszonyban a gazdag irodalommal, különösen külfölden, hol nincs nap, melyen legalább tíz könyv ne jelennék meg.

A következő füzet az ötödik évfolyam első füzeté. Már legelső átpillantáskor megtetszik, hogy ez a füzet éppen nem áll hátrább tartalom tekintetében, mint a megelőzők, ha ugyan főlebb nem emelkedik. Sőt, lehet mondani, hogy ez a füzet ügyesebb beosztású és elevebb, mint a régiebbiek közül nem egy, s magyar vonatkozásokban, itthon termelt gondolatokban, és ismeretekben inkább bővebb, mint amaz előbbieik. Nem is ártana egy cseppet sem, ha többet foglalkoznánk mi magunk-magunkkal, mert hiszen ennyit csak megkövetelhetünk annyival is inkább, mert ha semmi sem volna is bizonyos, de az igaz, hogy a külföldiek nem fogják a mi dolgunkat elvégezni, vagy ha elvégzik, mert ezt minden esetre megtennék, meg kellene tenniök, ez nem szolgálna a mi javunkra, a mi nemzeti előhaladásunkra, és tudományosságunk eredetiségének megőrzésére. És mi is csak tudnánk tenni valamit, hiszen, vannak is már példák előttünk e tekintetben, éppen a történeti irodalomban, holott a hatvanas években Farkas József a magyar vértanúk életét, a reformáció kezdetét német kézi könyvekből kellett hogy lefordítsa, s ma már, ha sokra nem is vittük, de nem szükség, hogy annyira megalázzuk magunkat, hiszen, ha a Tudományos Akadémia magyar protestáns egyháztörténelmi pályakérdése megoldatlanul maradt is, ez egészen más körülményeknek a hibája. Maga a Szemle igen jó termő-föld, hogy rajta egy új, lelkes magyar írói hadsereg támadjon, mely a maga egyedeiben, mikint egykor Syracusában Aristoteles, feláldozná tűzhelyét, házi isteneit, mondjuk városát és hazáját is azzal a kötelességgel szemben, melyet többi polgártársai végeznek ama magasabb hazának, melynek tudomány a neve, hogy ha hátuk mögött ezeknek elveszne is Syracusa, de az ő törekvéseiknek nyomán új haladás lenne produkálva. Várjuk is az ötödik füzet megjelenése után, hogy ez az álmunk csakugyan valóság lesz, hiszen, a Szemle a legalkalmasabb erre a feladatra is.

Az első tanulmány, mely ebben a füzetben megjelent, Várnai Sándor értekezése, e cím alatt: Adalékok az elkeresztelési vita megvilágításához. Tehát, aktuális kérdés, közszájon forgó téma, magasabb szempontból, tudományos alakban. Tény, hogy érdekességében nem is kételkedik senki ez értekezésnek, hiszen, ha egyéb oknál fogva nem, de már azért is fel lenne hívva erre a figyelmünk, mivel a társadalom, és politikai intézmények alapelvei, meg az emberi cselekedetek rugói még mindig fontos tárgyai az ember okoskodásának, mert csak igaz marad Göthe mondása, hogy az emberiség igaz tanulmánya mindig az ember; sokkal fontosabbak ezek, mint a természettudományoknak bármelyik tétele, legyen az a nehézkezdés fenséges törvénye. vagy a táplálkozás és szaporodás elve, mert az ember érdeklődése előtt nem a puszta természet és ennek megrázó jelenetei nyelik meg a kiválóságot, hanem a tenni, hatni tudó ember, tehát a morális elem; vagy más szóval, az aktualitás, a drámai élet, melyben az ember, és az ő törekvései vannak a legelső helyen. Ki ne tudná, hogy minő mozgalom az, melyet elkeresztelési vitának nevezünk? Hogy ennek az a polaris elem teszi súlypontját, mely korolláriuma e nemzet összes institúcióinak, aspirációinak, egész múltjának. Hogy ennek a mozgalomnak a vége nem ma, nem holnap, nem az állam teljes suverainitásának föltétlen elismerése után következik be, hanem csak akkor, midőn a római katolicizmus az egész jövőendő történelemmel tiszta platói viszonyba fog lépni. Hiszen, az elkeresztelési mozgalom és vita, tulajdonképpen, mint ilyen, egyike a legnagyobb abszurdumoknak, és hogy ez tanyát üthetett a magyar társadalom eszejárásában, csak a dolog rendes folyásának tengegyéből kifordítása, mint a hogy az ember számításai nem egyszer eltértenek a rendes útról.

(Folytatása következik.)

Nagy Lajos,

udvarhelyi kollegium főgondnoka.

(1818—1893.)

Virágot szedek az ébredő tavaszszal, és a te sirodra hintem. Illenek azok a virágok hozzád. A te életed tiszta, szép volt. Jellemed tündökölvé ragyog felénk. Mintha most is érezném lelkemben annak bevilágító fényét, mintha most is melegítene nemes szivednek sugara!

Legyen e visszaemlékezés emlékednek szentelve!

Nagy Lajos, nyug. kir. törvényszéki elnök, Udvarhely-megye egyik kis falujában Árvátfalván született. Egyszerű sorsból származott; szabad székely ember családi köréből. Származásával hozta magával, vele született az egyszerűség, magatartásban, jellemében, mely kizárt minden arroganciát, mesterkedtséget. Élete nem a tragikus egyének nagy eseményekben gazdag élete; olyan az ő pályafutása, mint a nyílt tengeren evező hajóé: veszélyt rejtő sziklák fel-felütik elötte olykor fejüket, de biztos kormány által vezényelve, békében halad kitűzött célja felé. Az ő életének biztos kormánya vallásos tiszta jelleme volt.

Tanulmányait a székelyudvarhelyi ref. kollegiumban kezdte, mely intézet nem csak tanítással, hanem neveléssel is foglalkozott; mely ma is, mint nevelő-intézet nem sok vetélytársra talál a hazában.

Lehet, hogy nem rendelkezik ez «Alma Mater» ma

már a kor igényeinek megfelelő tanítási apparatussal, de századokon át kifejlett nevelési rendszerét ma sem mulja felül egy intézet sem. Ez iskola nem modern urhölgy, ki mások által nevelteti gyermekeit, hanem édes anya, ki derék fiaikat nevel a nemzetnek. Számos gyermeke ma is legkitűnőbb polgára a hazának. Ez iskola neveltjein haza és egyház iránti szeretet tündöklő zománca ragyog.

Nagy Lajos ez iskola valódi gyermeke volt: hazáját, édes anyanyelvét rajongva szerette. Midőn a hazai színészet iránti vonzalma elszakította őt a tanulói pályától, akkor is hazája iránt való lángoló szerelme vezette, mely lelkesülést e hazafias intézet kebelében szivta be, jó barátja, a hirneves színművészé lett és ma is élő Felek Miklóssal együtt.

Rövid színészi pályája után, ismét visszatért a kollegiumba és tovább tanult.

A szabadság-harcban hiven teljesítette hazája iránt szent kötelességét.

Az alkotmány helyreállítása után, nemsokára törvényszéki elnök lett s az is volt 72 éves koráig.

E téren való működésének nagy része: Erzsébetvárosra esik. Résztvett e kis város társadalmi életének minden mozzanatában. Személye volt az összekötő kapocs a sokszor divergens elemek között. Ajkának szavát lesve vártuk; nyilatkozatait mérsékelttség, nyugodt méltóság s feltétlen igazságosság jellemzik. Senkit meg nem bántott, jóllehet véleményét leplezetlenül kimondta; senki törekvésének útját nem állta, holott a felfelé kapaszkodók sokszor bántották őt és senkin boszút nem állott, pedig jóságával sokszor visszaélték. Galamb-fehér arcáról jóság sugárzott, megjelenése tiszteletet parancsolt: Nagy Lajos a szó valódi értelmében humanus ember volt.

Egyházát épp úgy szerette, mint hazáját. Szeretettét tettekben mutatta meg.

Az elzúllásnak indult erzsébetvárosi ref. egyház felépítési munkájában, mely 1888-ban kezdődött, szívesen vett részt. E tárgyban tett levelezései, felterjesztései, stb. száma ívekre megy. Telekvásári, építkezési munkálataimban, zavaros Közalapügyünk rendezésében, melyek nekem, mint új embernek, sok gondot adtak, támogató, erős oszlopom volt.

Elfoglaltsága dacára, mindig jutott ideje előterjesztéseim meghallgatására, a teendőik megbeszélésére és gyűléseinkben való részvételre.

Egyházam hivatása felől előbb nem sok reményt táplált, a minék oka itt szerzett másfél évtizedes szomorú tapasztalata volt; de, midőn rámutattam a fontos hivatásra, mely az örménység apadása miatt itt minden magyar intézmény s így egyházam előtt is áll, kételyét fejezte ki, hogy e gyarló egyház valaha oly fontos hivatást szolgálhasson. Később, látva a gyors haladást, térfoglalást, különösen nevelésügyünk fellendülését: igazat adott nekem. Egyházam ügyei iránt innen eltávozása után is élénk érdeklődést tanúsított.

Mint az udvarhelyi kollegium főgondnokának működését nem ismerem teljesen, de ezen hivatásában egy funkciója élénken él emlékemben. Az újra épült kollegium felavatása alkalmával, 1888-ban, a kollegium történetéről és hivatásáról oly megkapó szabad előadást tatott, hogy általános tetszést nyert: az ő előadásában a kollegium édes anyává lett.

Pályáját bevezette, szép időt (75 évet) élt ember volt Nagy Lajos és mégis megdöbbenő volt halála, mert várat-

lanul sujtá le. Hosszas betegség nem készítette elő e csapásra szereteteit.

Mély gyászában a családnak az egyház és iskola méltán osztoznak; fájdalomnak őszinte könyeit hullattam én is sirja fölött a kialudt nemes szívnek, melynek midőn dobbanása megszűnt, éreztem, tudtam, hogy vele sokat veszített az én ügyem is

Tiszta volt élete, jelleme; emléke is oly tisztán fog élni szívünkben.

Ince Lajos,
ev. ref. körlelkész.

Különfélék.

= **Nagy lelki örömmel olvassuk**, hogy hazánk fővárosában, Budapesten, az ev. református lakosság mennyire ragaszkodik vallásához. Már a közel jövőben három új templomot készülnek építeni, és pedig Budán, Kőbányán és a Zuglóban. A dolog élén Tisza Kálmán áll, ki valóban minta-képe a protestáns asszonynak, és követendő példa minden református ember lelki szemei előtt a buzgóságban, a hitéhez való ragaszkodásban, és áldozat-készségben. És itt ismételtelen felemlítjük a brassói protestáns nő-egyletet, mely igen sok jelét adta áldásos működésének, hogy egyszersmind kifejezést adjunk azon óhajításunknak: vajha, minden város, minden vidék dicsekedhetnék egy-egy ilyen vallásos kedélyű és buzgó nővel! Bizonyára, kevesebb ok lenne panaszkodni a közöny és hidegség ellen.

= **A magyar-igeni egyházközség papi állomására** a folyó hó 6-án tartott kándidáció alkalmával pályázatra bocsáttattak: Ferenci István, zalathnai lelkész, Ince Lajos, erzsébetvárosi körlelkész, Kertész István, sz.-bagosi lelkész, Kovács Ákos, tancsi körlelkész, Kovács Árpád, kackói körlelkész, Nagy Károly, brassói segéd-lelkész, Zsigmond Károly, hétfalusi körlelkész, Vajda Ferenc, püspöki titkár.

= **Megemlékezünk arról az «Emlékkönyvről»** melyet a máramaros-szigeti ev. ref. egyház megifjodott és díszesen felépült templomának és tornyának 1892-ik évi szept. 11-dikén tartott felavatási ünnepélyéről állított össze Szikszay Zoltán, odaváló pap. E kis emlékkönyv részletesen beszél azokról a tusakodásokról, melyeket e nagyhivatású és ott a szélső keleti vidéken exponált egyház megvívott; beszél az áldozatokról, a melyekben részesült és kéri a további támogatást, hogy az építés által reá nehezedett terheitől szabadulhasson. A becses kis füzetnek ára csak 60 kr. Ne sajnáljátok e csekélységet, hogy egy szent célt előmozdíthassatok.

= **Lehetetlen meg nem emlékeznünk** Karcagról, a Nagy-Kunság egykori székhelyéről. Legközelebb az ev. ref. egyház képviselője kimondta, hogy gimnáziumát, mely őseitől szent örökség gyanánt szállt rá, áldozatok árán is fen kívánja tartani, és építésére megszavazott 45,000 forintot; a népiskolák rendbehozására pedig 15,000 forintot. Tanárai fizetését 1,200 forintra emelte, és öt új tanári állást szervez. Mindezek fedezésére az egyház hivei közt 8% pót-adót vet ki adóforint után, és a gyermekek sem a népiskolában, sem a gimnáziumban tandíjat nem fizetnek. Tehát, 8% percent. Ez teher. És az alföldi kalvinista magyar fizeti kész szívvel, fizeti örömmel, és nem megy, és nem is fenyegetőzik, hogy megy pápistának. Hja, azok gazdagok! Hát, jól van. De nem esznek többet, mint mi; nem jut több nap-sugár nekik, mint nekünk; úgy élnek, úgy halnak meg, mint mi. Édes egyházkerületem papjai és hivei, tegyétek szívetekre kezétöket éljünk, és haljunk meg isten előtt való kedveségben. Adjuk meg az istennek, a mi az istené!

= **A péter-fillérek.** Egy olasz lap számítása szerint, a szentséges (!) pápa, jubileuma alkalmából, egyéb értékes ajándékokkal együtt, körül-belől kilencmillió értékecskét kapott. A pénzértékhez a különböző országok a következő arányban járultak: Ausztria-Magyarország 1,500,000 lira; Anglia és Skócia 1,200,000; Írország 10,000; Németország 350,000; Olasz-

ország 200,000; Franciaország 225,000; Argentína és Uruguay 150,000; Mexikó 200,000; egyéb amerikai köztársaságok háromszáz ezer; Spanyolország 180,000; Törökország 50,000; Brazília 100,000; Belgium 100,000. Mindezekből pedig három dolgot tanulhatunk. **Először:** Krisztus földi helytartójának, az üldözött szentséges (!) római pápának csak még sem kell panaszkodni, mint a Megváltónak: éheztem, és nem adtak ennem! **Másodszor:** a katolikusok, ime, meghozzák áldozatukat az ők képzelt érdekükért, mely különben ellentétben áll az ember valódi méltóságával és céljaival. **Harmadszor:** a protestáns ember ne siránkozzék mindig; hanem abból a kevésből, melylyel munkáját megáldotta az isten, egy parányit szakaszszon el és hozza áldozatul az ember egyetemes céljáért, hogy kifejlődve az *individualizmus*, ne kelljen sajnálkoznunk azok felett, kik meghajtják térdeiket egy gyarló vén ember előtt, kit a *csalhatatlanság* isteni tulajdonságával ruháznak fel. Gondolkozatok magyarok.

Szerkesztői nyiltposta.

= **M. J. urnak. Sz.-Margita.** Leszámítva, hogy ilyen hangon nem szabad beszélni a nyilvánosság előtt, és éppen papnak, kérnünk kell: nyugodjék belé, hogy feleletét félretettük. Különben is, az a felszólalás csak részben szólott önnek; nagyobb része az egyházmegyei hatóságokat illette. Meg aztán, ne vegyünk mindent magunkra, különösen, ha lelkünkismerete nyugodt, és ne haragudjunk soha

= **«Több ref. pap»** aláírással vettünk egy névtelen levelet, melyben kérdéseket intéznek hozzánk a napirenden levő egyházipolitikai kérdések felől olyan gondolkozásmód kíséretben, mely a legultramontanabb jezsuitának is becsületére valék. Nem, ezek nem református papok; ezeket mi fel nem világosíthatjuk. A névtelen levelet a tűzbe dobtuk. Oda való.

= **«Rövid válasz, stb.»** Szívesen kérjük hagyjuk abba. Haszna nincs belőle senkinek; de sokakra nézve kinos e dolog. Ne versengjünk az utolsó szóért.

Hivatalos rész.

503—1893.

KÖRLEVÉL,

valancmnyi erdélyi ev. ref. iskolaszék tiszt. Lelkészelnökének.

A kir. tanfelügyelőségek jelentéseiből sajnosan értesültünk arról, hogy vannak oly ev. ref. népiskoláink, melyek az iskolai év befejezésekor tartandó nyilvános záró vizsgálatok alkalmával semminemű kimutatást sem a növendékek előmeneteléről, sem az eltanított anyagról fel nem mutatnak.

Mínt hogy e nagyfoku mulasztásért első sorban az iskolaszékek t. lelkészelnökei felelősek, ezennel hivatalosan felszólítjuk, hogy komolyan utasítsák az iskolatanítókat, hogy a nyilvános záró vizsgálatok alkalmával, rendszabályaink értelmében (lásd: Tanterv, Utasítás és Rendszabályok 50. és 64. §§.) felmutatandó iskolai kimutatásokat, nevezetesen az ellenőrző iskolai jegyzőkönyvet és az anya- és osztályzati könyvet (B. minta szerint.) az illető iskolaszék szemlélete és bírálata alá bocsássák.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsának, Kolozsvárt 1893. március 4.

Pavádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

7—1893.

MEGHÍVÓ.

A görgényi ev. ref. egyházmegyei tanítói Értekezlet második gyűlését Sz.-Régenben, az egyházmegye tanácsstermében, 1893. március 15 én tartja meg. **Tárgyszorozat:** 1. 9—10-ig gyakorlati tanítást tart a ref. iskolában Keresztesi Miklós. 2. Karének, Ercse Miklós vezetése alatt. 3. Elnöki megnyitó. 4. Jegyző előterjesztései. 5. A mélt. Ig.-Tanács által megerősített «Temetkezési egyleti alapszabályok» szerint a végleges szervezkedés. 6. «Talpra magyar»-t szavalja Ercse Miklós. 7. Indítványok. Lelkészek, tanügybarátok szívesen láttatnak

Gernyeszeg, 1893. márc. 4.

Csekme Ferenc,
tanügyi előadó, elnök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Március 16.

11. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések *bérmertve*
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Elemi iskolai vallás-tanításunk.

(Vége.)

III.

T a n k ö n y v e i n k r ől azt jegyezhetem meg általánosan, hogy nem tudnak az osztatlan népiskolára gondolni. Falun, tudjuk, nyolc hónapig tart az iskola, papiroson. De, ha minden utca-sarokra egy kalodát állítanak is a szülők részére, talán akkor sem volna kivihető, hogy a munkaidő alatt feljássák gyermekeiket. A nyolc hónapból, még a rendezettebb iskoláknál is, szeptemberben, októberben és áprilisban csak olyan szórványosan járnak fel. Tekintetbe veendő az is, hogy bizony kevésbé képesített az a gyermek, ki az istálóból jön (mert a marháknak is enni kell adni), s az istálóba megy, mint a ki esetleg még otthon is könyvet forgat, és okos szót hall.

Két irányban látok csorbát tankönyveinken. Egyfelől, igen sokat felölelnek a bibliai részből; másfelől, nem adnak egy kis e g y h á z t ö r t é n e l m e t, e r k ö l c s t a n t, s e s e t l e g e g y h á z - a l k o t m á n y u n k b ől is egy kis kóstolót. Így állván a dolog, még akkor is, ha ez utóbbi pótlást elejtenők, a bibliai történeteket rövidíteni kell, de ha ezt is felvesszük, akkor, természetesen, még inkább. De hát, honnan? Az új-testamentomi részből nem, mert az a fundamentom. Krisztus a szegelet-kő. Szószékeinkbe ezzel a jelszóval megyünk «C s a k a K r i s z t u s t!» Ez kell hogy felirva legyen vallástani kézikönyvünkre is.

Elhagynék én, s tényleg el is hagyok az ó-testamentomból, hogy a másikat megkétszerezem, s ha csak némileg is, kerek egész adjak. Miért hagyjam én el annak a szegény asszonynak a történetét, ki minden pénzét a szegények perselyébe tette, Jefte biróért, ki leányát áldozta fel istennek, fogadásból? Mert mind a kettővel nem érek el. Inkább érdekelnek engem azok a kis gyermekek kiket anyjuk Jézushoz vezetett, mint Jákób

tizenkét fiai, kik kútba hányják egymást, s hazudoznak otthon, mutogatva a kecske-véres ruhát.

Én, hódolva ama kényszerűségnek, hogy úgy sem lehet mindent eltanítani, az ó-testamentomból csupán annyit tanítok, a mennyi ájtott a keresztény világ-nézetbe, megmaradt felfogásunkban, s megvan főképp a kátéban, a mi a vallás-tanítás betetőzése kell hogy legyen.

Tekintetbe véve azt is, hogy két-két osztály együtt tanul, hogy mindenik osztály a második évben is továbbmenőleg tanulhasson, az egyházkerületi ó-ra-rendhez alkalmazkodva (hétfő, csütörtök, 11—12-ig első-második osztály; kedd, péntek, három-négy osztály; szerda, szombat, öt-hat osztály), következő tanmenetet követek.

Első-második osztály. 1. Első évben Erkölcös elbeszélések, ilyen szerű témákról: «Szülői szeretet; Miért nem volt Vajda Zsuzsa a templomban? A takarékos nagy-mama; Vak Dömökös; Nagy Lajos király; Hogy viseli magát a jó iskolás gyermek; A nagylaki iskolás fiúk (Jókai verse); Deák Ferenc miniszter és a gesztenye-tolvaj; Jákób angyalokkal álmodik; Dugovics Titus; János a koldusnak is kalapot emel; Lorántffy Zsuzsanna; Hogy mentette meg isten az első magyar király életét? A zabolai gyermekek és a szegény útas ember; Két almafa; Az öreg nagyapó és unokája; A méh és galamb; A tékozló fiu; A tücsök és a hangya, stb.»

I m á k, v e r s e k: Reggeli, estéli, étel előtti, étel utáni ima; Hol van isten? Az árva fiu; Milyen leszek én? Öröm, iskolába járnai; Megnyugvás (Arany); Ima a hazáért; Példa-beszédek (a fali olvasó tábláról).

2. Második évben: Ó - t e s t a m e n t o m b ől: A teremtés; Az Éden kertje; Ábrahám; Izsák házassága; Jákób angyalokkal álmodik; Jákób fiai; Mózes, a tíz parancsolat. (Ha idő jut, tovább is; de, nem igen szokott lenni.)

I m á k Miatyánk, tanulás előtt és után, harangozáskor, templomba-menéskor, szülőkért.

Erkölcös elbeszélések Május elsején; Jézus Krisztus a gyermekek barátja; Júdás, a háládatlan tanítvány; Ne kívánd a másét; A könyörülő szamaritánus; A szikrával játszó gyermekek, stb.

Ezen kívül, mindkét évben a minden osztálynak együttesen is tanított egyházi énekek szövegének részletes tárgyalása, s valamelyik elbeszéléshöz való alkalmazása, pld. ilyen formán. Tárgyalás alatt van, például, az első zsoltár, s egyidejűleg Ábrahám históriája. Jellemzi az ember Ábrahámot az első zsoltár szavaival. «Isten szerette Ábrahámot, mert nem járt a hitetlenek tanácsán, nem állott meg a bűnösök útján, és nem ült a csúfolók székébe, hanem az úr törvényéről gondolkozott éjjel és nappal», stb. Vagy, szó van éppen első István király megmeneküléséről, és tárgyalás alá kerül a huszonharmadik zsoltár. Mintegy tanulságot, igen szépen lehet utánmondani «Az úr én nékem őriző pásztorom, azért semmiben meg nem fogyatkozom.»

Ennyiben volna körvonalozva vázlatosan a két első együtt tanuló osztály tananyaga. Ó-testamentom kevés van benne, de hát többet nem is lehet beszorítani, mert ezekben az osztályokban az imák, és az elbeszélések a főek, s azokból lealkudni, a pedagogia megsértése nélkül, nem lehet. Ez elbeszélésekben van élet-kép, bibliai és magyar történeti kép, költött mese, mindannyia megfelelő tanulságokkal, melyeket kérdezve, kifejtő módszerrel, maguk a gyermekek vonnak le.

Harmadik-negyedik osztály. Itt Jézus élete és tanításai tárgyalatnak, és pedig, hogy a második évben, midőn a harmadik negyedik osztályos lesz, ne csak ugyanaz legyen ismételve, a következő beosztással.

Első évben. Jézus életéből Keresztelő János hirül adása; Jézus születése; Simon látta az Idvezítőt; A gyermek Jézus; A tanítványok kiválasztása; Jézus, mint tanító; A jeruzsálemi úton; A Zakheus házájánál; Megérkezés Jeruzsálembe; A háládatlanok; A ravaszok; A végvacsora; Az áruló Júdás; Krisztus Pilátus előtt; A kereszt-halál; A temetés; A föltámadás.

Ennyi nem sok, de a ki gyakorlati tanító, tudja, hogy elég. Egy kis kerekded kép Jézus életéről. És hogy a gyermekek a bibliában is kísérhessék (mert más tankönyv nincs a kezükben), rendesen csak egy evangyélitát követek ez évben. (Lukácsot.)

Második évben. Jézus tanításai A

bűnös nő Jézus lábainál; Példázatai: A vihar lecsendesül; A betegek meggyógyulnak; Miképpen kell Krisztust követni? Ki a mi felebarátunk? Így imádkozzatok; Kérjetelek és megadatik; A Jákób kútjánál; Isten országa; A béketűrés példázata; Szerénység a társaságban; A megtérő bűnösök; A tékozló fiú; A szegény és a gazdag; Megbocsátás; A hegyi beszéd; Mikor jön el isten országa; Az imádkozó farizeus és publikánus; Jézus a gyermekek barátja; A szegény özvegy asszony ajándéka.

Ez elbeszélésekben megint lehet csak egy evangyélitát követni, de tarlózhatni mindenünnen. Az lényeges, hogy a bibliában mindig kikeresendő. Ezen a fokon az egyházi énekeket már kellőleg értelmezve, meg lehet tanítani minden versét. Az első és második osztályokban elég volt csak éppen az első vers, a mennyit használnak is a templomban. Nem maradnak ki az imák sem, természetesen, egyházért, hazáért, hét kezdetén, hét végén, betegségben, felgyógyulásakor, stb. Ide jön a «Szózat» és a «Himnusz», itt még csak egy-egy verse, fönnebb egészen is.

Ötödik-hatodik osztály. Első évben Az apostolok cselekedetei. 1. Péter és János apostol. Jézus menybemenetele. Az első pünköszt. Az Ékes kapunál. Péter és János a törvényszék előtt. Isten a hazugságot megbünteti. Gamáiel tanácsa. Az apostolok diokánusokat választanak. István, az első vértanu. A Szentlélek pénzen meg nem vásárolható. Boldogok, a kik hisznek és megkeresztelkednek. Kornélius, a pogány százados. Isten a pogányoknak is istene. Az első keresztyén ekklesiá. Pétert az angyal megszabadítja.

2. Pál apostol. Saul a damaszki úton. Pál és Barnabás hittérítői útra indulnak. A lisztrai sánta. A jeruzsálemi nagy-gyűlés. Pál Áthenében. Az efézusi Diána. Pál fogságba jut. A nép előtt. Felix előtt. Pál felebbez a császárhoz. A római út. (Kézi könyv az «Apostolok cselekedetei».)

Második évben Egyháztörténelem és alkotmánytan. 1. Egyház történelem. Az első keresztyén egyház. A zsidók üldözése. A pogányok üldözése. Nagy Konstantin. Az üldözések után A püspökök. A római pápa. A keresztes háborúk. Bűnbocsátó cédulák. A reformáció. Zwingli. Luther. Kálvin. A reformáció hazánkban. Protestáns hitvallók. Béke-kötések. Újabb idők. (Legvégül saját egyházam keletkezése, története, mikor lettek reformátusok, a templom és iskola építése, ki a pap, kúrator, mester, magtár-gazda, presbiterek, egyházfiak.)

Alkotmánytan. Egyházközség. Egyház-megye. Egyházkerület. Konvent. Zsinat. A pap, es-

peres, püspök. Egyházközségi gondnok. A presbiterek és egyházfiak. Az egyház jövedelme. Kepezetés. Szorgalmi munka. Közmunkák. Templomjárás. Tankötelezettség. Domesztika. (Vezérkönyv a debreceni törvény-könyv.) (Mért nem a miénk Szerk.)

Ismétlő első-harmadik osztály. Hit- és erkölcsstan. Az eddig eltanultakból böngészve mindenünnen, s összegezve és betetőzve a konfirmációi kátéval. Mert ily módon vezetve, a konfirmációi káté minden porcikája már tárgyalva volt, úgy hogy két hétnél többet a tulajdonképpeni konfirmációi előkészítés nem igényel.

Fejtegetéseim végeredménye ez Tanítsa a vallást mindenütt a pap. Az 1878-diki tanterv revideálandó, az általam jelzett, de természetesen megvitatható irányban, t. i. a csoportban való tanításhoz alkalmazkodva. Végül, a tantervhez szabott kézikönyv szerkesztendő.

Fecsegések a parokhiából.

I.

Az illusztrációk világában élünk. A betűk, a melyek képekből alakultak, kezdenek helyet adni ismét a képeknek. Az író, ha műve nem kell senkinek írásban, megrajzoltatja képekben, és jó vásárt csinál. El vagyok készülve, hogy közelebbi lapjainkban ezt fogom olvasni: Megjelentek N. N. prédikációi írásban és képben. Van nagyszerű illusztrált bibliánk, s megjelent napjainkban szép illusztrációkban az úri ima is.

De, nem olyan szokatlan dolgok ezek. Nincs semmi új a nap alatt. Gyermekkorom emlékei közt még most is él «Szent-történetem» egyik-másik képe Izsák a máglyán, az öreg Eliézer püspöki botjával, Mózes csipkebokra, a földön heverő Góliáth; emlékszem egy Luther-korabeli bibliára is, a melyben látható Jónás Babilon fölött és minden prófétái író; s ha várom az illusztrált prédikációkat, az is csak onnan van, mert meg vagyok győződve, hogy a hitvitázó korban egy-némely ékes polémiában képen mutogatták, a mint vagdalgatták egymás fejéhez a felek súlyos argumentumaikat. Ha egy szellemes munkában illusztrálva láthatjuk a kurucoknak azon derék legénységre valló mi-voltukat, hogy mikor karóba húzták őket, még ott a karón is pipáztak: nem nagy hatással és lelki épáletességgel lehetne-e illusztrálni a Pázmán prédikációjának ezt a hasonlatát: «Mily nagy szemtelen vak az a bűnös ember, a ki istent, a kitől függ, boszantja: bizony, ha egy magas torony tetejéről kötélen valaki kieresztene, s tartana, nem mernéd boszantani.»

Hát, volna-e ezekben valami hiba? Szeretném, ha lennének képes gyermek-bibliánk és egyház-történeti tankönyveink: a Károlyi, a Meliusz, a gálya-rabok arcképeivel. Terjeszteni eszméinket, a kép nem utolsó, és nem lealacsonyító eszköz. Mennyi képpel dolgozik a katolikus egyház, nem csak templomaiban, hanem iskoláiban, kisdud-óvókban, mindenütt. El vannak árasztva a családok, a gyermekek bibliai és dogmatikai képekkel, a mik alatt (német nyelven) szent

mondások vannak. Angolok és skótok is nagy előszeretettel osztogatják ezeket, mert hasznát látják a bibliai ismeretek népszerűsítése körül.

Szóval, ma már a protestáns egyházak is ott állanak, hogy ha valami drága kép volna a templomuk falán, tessenek fel, egy rafaeli művészet alkotása, nem az volna első dolguk, hogy meszelőt ragadjanak, s minél hamarabb eltüntessék onnan.

Kezdünk felhagyni a régi nagy puritánizmussal, mert ha nem, a világ hagy fel velünk. Templomainknak is ékes külsőt adunk; művészet, nemes arányok, könnyedség és kellem jellemzik jelenkori egyházi építkezésünket.

Igy vagyunk a papilakokkal is. Elmult az az idő, hogy a nappali ház, a tanuló-ház, a «nagy-ház» mind egy zsúp-fedél alatt szorongjon. A magyarországi papok többnyire palotákban laknak. Mi e tekintetben jóval hátrább állunk, de azért a puritánság rovására nagy változás van itt is. A pap, ha haladó ember, rendszeren «szépen lakik», a mint mondja az újmódi magyarság. Ha rozogák is az épületek bordái, de csín és tisztaság ömlik el a berendezésen. Szóval, megvan a jólét bizonyos látszata. Látszat biz' ez csupán, mert a legtöbb pap úgy van ezzel, mint a szépen kihimzett bugyellárrissal, a mely százásokat nem igen lát. De, a pap így gondolkozik: ha koldus is, ne lássék annak a világ szemében; ez szégyent vonna vallására, egyházára, melyet szolgál, ártana hivatásának. Nagyon tudom becsülni azt a papot, a ki ritka ügyességgel fedezni tudja a rongyokat, fenn képes tartani magát, családját abban a magasságban, a melyben egy papnak állani kell, hogy megoldhassa feladatait.

Szeretném bemutatni képben (a képeket nagyon szeretem), hogy milyen legyen lakása egy református papnak; milyen legyen azon szoba, a melyben mint pap él, és dolgozik. A genfi reformátor házat szép kert vette körül. Azonban, a vadszőlőt, s a virágos barackot sokan megénekelték, tehát, hallgathatok róla. A Kálvin lakásában, két diófa-asztal mellett egy új, s egy régi könyv-polc állott, s ezeken kívül volt egy magas író-asztala, szintén könyvespolccal, előtte az a karos-szék, melyet most is mutogatnak Genfben. A kálvinista pap lakásából ma sem hiányozhatnak ezek, a hivatalos dolgok rendezett tára mellett, a munka-asztal és a könyvek. És szeretném, ha ott függénének szemei előtt, a falon, a reformátorok, valami szép bibliai kép a születés, a vég-vacsora, az üres sír, a kereszt; valamelyik hazai nagy egyházi ember képe, a jelenből és a multból. Ha én író-asztalomnál ülök, jobbkez felől Kálvinusom képe, balkéz felől püspököm tekint le reám; míg ágyam fölött Guido-Réni tövis-koronás Krisztusa csüng. Jól van ez így; mert míg író-asztalomnál rendszeren a nagy reformátor, és a nagy építő buzdításaira van szükségem: ágyamban, a hajnal csöndjében, bevett szokásom szerint, tisztán a hirdetendő ige foglalkoztat. Egy másik oldalon, könyves-tékám körében, egy csoportban, szép egyetértéssel tekintenek össze a többi reformátorok. Hej, ha így megfértek volna egymás mellett hajdan, vagy így férnénk meg ma mi is?

Hát, volna-e mindebben hiba? Sőt, egyenesen azt kellene elérnünk, hogy hivatalos gyülekező helyeink, közgyűlési termek, auditoriumok falaikon a protestáns nagyjainak képeit mutassák, hogy a róluk való emlékezet

által, a gyermeki és férfi-szivek tetteikhez hasonló tettek gyűljanak. Mi sem volna kegyeletesebb, az ily helyeket idővel jeleseink pántheonává tenni. Hány keblet lelkesítne a törekvés, hogy egyháza érdekében folytatott nemes munkája által egykor ő is e halhatatlanok mellé sorakozhatik!

Tettünk-e mi e tekintetben valamit, mikor a külföldiek már protestáns múzeumokat, kép-tárákat alkottak? Mondhatom, hogy tettünk eddig is. Számos jelesünk régi és újabb képe disziti az egyházi középületek falait. Csakhogy, a hol van is téve valami, az is inkább véka alá rejtett gyertya; el van zárva a hozzá-férés elől. Emlékszem a maros-vásárhelyi kollegiumi szép könyvtárra, a melynek ajtaja előtt a tanuló nyolc-tíz éven keresztül eljár, a nélkül, hogy valaha meglátná; emlékszem, gyermek-koromból arra a percre, a melyben ott megpillantottam a nagy Gábor fejedelem képét. Azon a titkos helyen, ezer meg ezer híres könyv között, él a kálvinista nagy fejedelem. Gyermeki lelkemben oly forma képzetek szülemlettek, mintha a nagy intézet felett, szimbolizálva e képben, ör-szellemként állna Bethlen hallhatatlan lelke.

De, nem fecsegek tovább. Láthatja ezekből mindenki, hogy amicus Calvinus, amicus protestantismus, azonban, az adiaforák tekintetében lelkiismereti tágulásban szenvedek.

Elismerem, hogy a képeknek barátja vagyok, a művészetet szeretem, s ezek erejét ezen a tiltott téren is sokra becsülöm. Elhiszem azt is, hogy ezért a képrombolók üstökön ragadnak, pedig meg vagyok győződve, hogy a keresztyénység nagy kép-feletti harcában maguk is képekkel gyöngítették ellenfeleik, a kép-imádók táborát; éppen mint a reformáció idejében történt, a mikor nagyon leesett ugyan a mi szempontunkból a képek árfolyama, de azért a Dűrekek és Holbeinok festői ecsetjét, a mely kizárólag a mi szolgálatunkban állott, nagyon megbecsültük. Sőt, el vagyok rá készülve, hogy maga a fő-vezér, a t. szerkesztő ur is tűzbe jön, s hadvezéri botját rám ragadja, mire azonban én Themisztoklessel nyugodtan felelem: «Üss, de hallgass meg!»

(Dehogy is ütjük, dehogy! Szellemes munka-társunk «Fecsegése» Lapunk mult évi 51. számának egy kis újdonsági cikkecskéjére vonatkozhatik, a hol az illusztrált Mi a t y á n k o t mutattuk be. Mi meg vagyunk győződve, hogy véleményünk között nem nagy különbség lehet. Mi elfogadjuk az ő nézeteit a dolog lényegére nézve; de, engedje hinnünk, hogy ő sem fogadná el, hogy például a jó isten f e s t e t t k é p é t kiakasszuk, szobrát oda állítsuk templomainkba, mint a pápisták. A mai ikonodulok, és ikonoklassák harca között mi megkülönböztetjük: az örökisteni-nek lélekben és igazságban való imádását, és az örök emberi iránt való hálás kegyeletet. Az első érinthetetlen előttünk; az utobbi méltó tárgya a művészetnek. Fessék, sőt idealizálják azt, a mi emberileg felfogható; de, «n e p r ó b á l j á k k é p b e n, v a g y s z o b o r b a n k i á b r á z o l n i» azt, a mi megfoghatatlan, mert az babonára, tévelygésre vezet. S z e r k .)

Az egészségtan a népiskolában.

Elismert dolog, hogy a ki az emberi szervezet szép és komplikált részeivel minél inkább ismeretes, az annál jobban tudja testét ápolni, védeni s egészsége folyton való

fentartását inkább meg tudja őrizni. Azt pedig vitatnunk sem kell, hogy az emberek közül vajmi kevesen ismerik ama szép és a természettől kapott gépezetet, mely az életet adja s melyre kellőleg nem ügyelve, annak egyes része könnyen megbénulhat, felmondhatja a további szolgálatot és rendes mindennapi munkája elé akadály gördülvén, járásában fennakad. Más szavakkal, elvész az ember egészsége, beteg lesz és sok esetben eme gépezet örökre elveszíti mozgását s bekövetkezik a halál.

Köztudomásu dolog az is, hogy főleg az alsó néposztály, a falusi gazdaember legkevésbé tud ügyelni egészségére. Még szombaton erején felül is élénk kedvvel, fáradhatlanul dolgozik künn a mezőn, és másnap mulatni megy, eszeveszetten táncol, erős fölhevülésében be is pálinkázik kissé, és heves, lázas fejjel, izzadt testtel a hús éjjeli levegőre kimegy s még jó hideg forrás-vizzel is leönti kigyuladt tüdejét s a sűrű zöld gyepre, a hideg földre lehever, csillapítani belső hőségét. Még el is szunynyad kissé, mert hiszen ki is merült erősen, és olyan jól is esik dobogó szívének, fáradt testének a nyugalom. Nem gondol a végzetes jövőre. Nem ismeri az egészség-tant, a hasznos és tudni való szabályokat, annál kevésbé tudja gr. Széchenyi Istvánnak eme sokat jelentő mondását és annak valódi értelmét: «Az egészség bizonyos pontig saját kezünkben van.» Mert, ha azokat csak némi részben is tudná, így nem cselekedhetnék. Nehány óra mulva, vagy tán más nap beáll a lázas, halált hozó betegség. Elfogják a nagy fájdalmak, láza folyton emelkedik, szivverése folyton gyorsulva ver, nem ismer környezetére, érthetetlen dolgokról beszél, pár nap alatt aztán a legtöbb esetben a beteg győzedelmeskedik a veszélyes baj, elviszi, meghal.

Hány és mily számtalan ilyen eset fordul elő évenként egyes falvakban! És mily veszteség és milyen kár az a családjára, és a társadalomra nézve is egyiránt!

De, nem ecsetelem eme sötét, de való képet tovább, úgy is tudjuk és igen jól ismerjük mindnyájan eme szomorú és sajnosan való képeket, melyek a mindennapi életben lépten-nyomon ismétlődnek.

Éppen ezért, az ilyen és ezekhez hasonló esetek minél gyérbbé való tételéért kell különösen fősulyt fektetni a népiskolákban az egészségtan tanítására.

Ha népoktatási törvényeinket olvasgatjuk, alig találunk néhány sort, s azt is csak az újabb időben hozott törvények és rendeletek között, melyek az egészségtanra és annak tanítására vonatkozik. Ugyanis, 1882-dik évi február hó 6-ról 3,998. szám alatt kelt vallás és közoktatási miniszteri rendelettel találkozunk, mely az állami tanítóképezdek tantervébe I-ső osztály számára: «Test és egészségtan. Az emberi test ismertetése, kapcsolatban az egészségannal,» heti 3 órán való tanítását rendeli el.

Ebből látható, hogy ezelőtt csak tíz évvel volt gondoskodva arról, hogy a képezdekben taníttassék az egészségtan, hogy aztán idővel azt a népoktatási többi intézetekben, elemi iskolákbn is taníthassák a kikerülendő tanítók.

Ha aprójára forgatjuk népoktatási törvényeinket, kapunk még egy másik miniszteri rendeletet is, mely 1885. évi január 3-ról (Trefort alatt) 42,761—1884. miniszteri szám alatt egészség-tani kézikönyv megírására pá-

lyázatot hirdet és dr. Széll Lajos (békésmegyei uradalmi orvos) «Életmentés és egészségtan» című (250 oldalra terjedő ötven kros vezérkönyvét) és «Életmentés és egészségtan» negyven lapra terjedő kézi tankönyvét, melynek ára husz kr. elfogadja és pályadíjjal koszoruzza meg. Együttal ezen intézkedésével a miniszter a népiskolában és polgári iskolákban annak tanítását elrendelte.

Tehát, voltaképpen ezen időtől, azaz, hat év óta tanítatik az egészségtan a népiskolákban. Igaz ugyan, hogy egy közegészségügyi rendelkezés már az 1876. évi XIV tc. 42 §-a kötelezőleg elrendeli «az életmentési és az egészségügyi szempontjából egészségtan tanítását;» de csak írott malasztnak maradt, mit a sokkal későbbben keletkezett, s főnnebb érintett egészségügyi kézikönyvnek életbe léptetése hűn igazolnak.

Igaz ugyan, hogy csak hat év óta van kötelezőleg elrendelve az egészségtan tanítása a népiskolákban és számos helyen tanítatik is, de a mindennapi életből merített tapasztalataim alapján állithatom, hogy még mindig nem olyan irányban és olyan mértékben tanítják emez igen fontos tárgyat, a mint kellene. Nincs még kellőleg felkarolva és nincs méltánylólag elismerve annak nagy fontossága szerepe és nem az életre és mindennapi ily irányu szükségletekre vezetnek a tanulók annak tanítása alkalmával. Igaz, hogy e célra tán az idő sem elegendő, mely az óra-renden fel van véve, mindazáltal, néhány óra alatt is (mondjuk, ha évenként csak husz órán át is) tanítatnék öntudatosan és célirányosan az egészségtan, teljes sikert, kellő és megfelelő eredményt lehetne felmutatni és elérni.

Élettant (fiziológiát) és embertant (anthropológiát) külön és részletesen nem mindenki tudhat. De ennek oly mélyen és részletesen való ismerése nélkül is egészségtant és abból különösen annyit és oly mértékben könnyen lehet elsajátítani, a mennyire a mindennapi életben szükség van s a mennyivel szervezetünket, annak egyes részeit megismerhessük és mikénti ápolását is eszközölhessük, melyek mind egészségünk és testünk épen tartására irányulnak. A népiskolákból kikerülő növendékeknek ennyire van szükségük és ennyit kell tudniok.

A dr. Széll Lajos egészségügyi kitűnő művecskéjének, ha csak főbb pontjait érvényre tudja juttatni a tanító növendékeivel szemben (a mi nem is oly nehéz és kivihetetlen dolog) elégre tanította az egészségtanból tanítványait. Annak főbb pontjai, mint: a levegő, ruházat, jó lakás, tisztaság, táplálék, munka és nyugalom, az emberi szervezet főbb részeinek ismertetésére és ápolására vonatkozó dolgok, stb. néhány óra alatt könnyen és célszerűen eltaníthatók.

Nem szükséges az egyes szerveknek, agynak, füleknek, szemeknek részletes, aprólékos, tudományos ismertetése; inkább főbb részeinek bemutatása, általános elvek és azoknak ápolására és megvédhetésére vonatkozó dolgok kellenek. A vérkeringésnek, vagy anyagcserének rendeltetését és könnyen való megérthetését, az egyes szerveknek túlfeszítését mértéken felüli munkával, vagy szeszitalok szerfölötti élvezésének káros voltát a szervezetre stb. néhány szóval meg lehet ismertetni. Úgyesen kezdve, mintegy vázlatosan véve és mégis mindenre lehetőleg kiterjedőleg, egy tanév alatt könnyen eltaníthatja egy

szakavatott tanító a tudni valókat az egészségtanból. Különösen pedig akkor, ha erre a többi rokon-tárgyaknál előforduló körülményeket és eseteket is felhasználja és összekapcsolja, mikor alkalom nyílik reá, az egészségügyi elvekkel és ismeretekkel.

Néhány mondattal annyi és oly egészségügyi általános ismeretekre taníthatja egy jó tanító tanítványait, melyeket soha nem is feledhetnek el és életükben sokszor hasznukra fordíthatják. És éppen ez a cél és a dolog főoldala.

Például, reá irányítja figyelmüket, hogy a levegő akkor tiszta, egészséges és jó, ha a lakás tágas és magas s a szobát naponként szellőztetik és télen át lehetőleg állandóan egyforma tizennégy-tizenhat fok R. meleg van. Nagy melegeből, nagy hidegre, vagy a hidegről a nagy melegre menni, milyen káros. Ha ki vagyunk fáradva, gyorsan lélegzünk, fürödni menni, vizet inni és enni nem jó; várjunk kissé, míg kissé vérünk lecsillapodik (visszakapja normális állapotát), mert más különben káros és hosszras betegségeknek tesszük ki magunkat. Forró ételek után azonnal hideget enni, inni, nem tanácsos. A test tisztán tartása milyen fontos az egészségre nézve. A táplálék kellő megválasztása milyen jótékonyan hat a testre és fejlődésére. A ruházat évszakonként hogyan változtassák. A mértékletes és mértéktelen munka mennyire árt a szervezetnek. A száraz és nedves lakások; a fris és állott táplálékok mind minő hatással vannak az emberre nézve. Az éghajlat a test szellemi és egészségi fejlődésére is minő befolyással és hátránnyal van az emberre nézve. Országunk éghajlata, hogy milyen kedvező ezt derék, egészségesen kifejlődött emberek mutatják; nézzük csak az eszkimókat Grönland örökös hóval borított helyein, milyen összetöporódott, vézna, semmi szellemi képességgel nem bíró ember-forma alakok, stb.

Ezer meg ezer kérdés merül fel e téren t. i. az egészségtan tanítása körében. A mit jónak, a mit hasznosnak és szükségesnek tart és vél a tanító, azokat mondja el és oly mértékben, a mint ideje és az alkalom engedi. Hogy örökre áldani fogják tanítványai érette az bizonyos! És hogy egy ilyen fontos tárgynak a kultiválása és minél tökéletesebben való tanítása által nem csak az egyesek, hanem a társadalom és hazánk jólétét és boldogulását mozdítjuk elő jótékonyan és eléggé meg nem hálálható módon: az már egészen bizonyos és megdönthetetlen dolog.

Éppen azért, szükséges voltát az egészségtan tanításának, különösen a népiskolákban, elvitatni, nem lehet.

Ha azt állítom, hogy az irás, olvasás és számolás után a legkiválóbb és legelső helyet a népiskolákban az egészségtan tanítása kell, hogy elfoglalja: bizonyára igazat és valót mondtam!

Országos protestáns tanár-egyesület.

A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanár-egyesület 1892-iki, Szatmáron tartott közgyűlésén végzésileg kimondta, hogy az országos protestáns tanár-egyesület szervezését óhajtja s a központi bizottságot útasítja, hogy a reformatus és ág. hitv. akadémiák, gimnáziumok, képezdék és felsőbb leányintézetek tanárkarait nyilatkozatra

hívja fel s egyszersmind, a nyilatkozatok alapján, a szervezési munkálatok elkészítésére és az alakuló közgyűlés egybehívására bizottságot küldött ki.

A központi bizottság, a vett utasításhoz képest, 1892. szept. 22-iki kelettel szétküldte a felhívásokat nyilatkozatra kérve az egyes tanárkarokat és azok tagjait. A beérkezett nyilatkozatok eredményét 1892. november 24-iki kelettel közölte a központi bizottság a felhívott tanárkarokkal, ismételten fölkérvén a még addig nem válaszoltakat nyilatkozataik beküldésére.

A két rendbeli felhívás eredménye következő: 79 protestáns tanárkar közül 46 pártolólá, 8 kitérőleg válaszolt, 25 pedig nem nyilatkozott. (Pártolónak tekintjük az olyan tanárkart, melynek egy, vagy több tagja jelezte belépési szándékát; kitérőnek mondjuk az olyan tanárkar helyeslő nyilatkozatát, melynek kebeléből belépésre senki sem jelentkezett). A 46 pártoló tanárkarból belépési szándékát jelezte összesen 304 tanár, kik közül ev. ref. tanintézetekben működik 222, ág. hitv. tanintézetekben 73, egyesült prot. tanintézetekben kilenc.

A központi bizottság elkészítette az alapszabálytervezetet s egyszersmind a szatmári közgyűlés 24-dik számú végzésében nyert megbízatása alapján, egybehívta Debrecenbe 1893. ápril 6-án d. e. 8 órára azon értekezletet, mely az alapszabályoknak nyilvánosságra bocsátandó és az országos protestáns tanári értekezlet elé terjesztendő szövegét meg fogja állapítani. Ez értekezletre a következő tanárok hivattak meg: a tiszáninneri ev. ref. egyházkerületből Radácsi György és Búza János, az erdélyből Szakács Mózes és Lázár István; a tiszántúliból Dóci Imre és Elek Lajos. A dunamelléki ev. ref. tanárok Csabai Imre nyugintézeti elnök útján kérettek föl két bizottsági tag küldésére. A dunántúli ev. ref. egyházkerületből fölkérte a pápai főiskolai tanárkar egy, a csurgói főgimnáziumi tanárkar szintén egy bizottsági tag küldésére. Fölkértek végül egy-egy képviselő küldésére az eperjesi ág. hitv. főiskola, továbbá a budapesti és kismárki ág. hitv. főgimnáziumok tanárkarai.

A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanár-egylet elnöksége.

TÁRCA.

Könyvismertetés.

(Protestáns Szemle. Szerkeszti Kenessey Béla. IV-ik évfolyam, IV. füzet. V-ik évfolyam, I. füzet.)

(A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai a reformációtól kezdve. Irta Zsilinszky Mihály. III. kötet. A magyar prot. irod. társaság Kiadványai.)

(Folytatás.)

Kétszeresen érdekes tehát ez időszerű kérdés megbolygatása, mert láthatjuk, hogy tulajdonképpen az elkeresztelési vita napjainkban megtévesztett illuziókba ragadtatta magát és olyan eszméken táplálkozik, melyek egyenesen a multak nem ismerésének és félreismerésének következményei. Sőt, mióta csak elkeresztelési kérdés van, 1868 óta, azóta soha sem járt helyes uton az erre vonatkozó felfogás. Mi ebben a kérdésben az arkhimedesi pont, mely körül sarkallik a vita? Várnai igen helyesen mutatja ki: hogy az 1791—92-ki törvényhozás, melynek szelleme a gyermekek vallásos nevelésében az apai jogkört ismerte el. Minden magyarázat, mely a nem szerinti megosztást akarja bíról feltolni, érthetetlen, elvetendő kísérlet. Ezek szerint, nekünk nem azt kell követelni, a mit a szülők vallási megosztása hoz magával, hanem egyenesen azt, hogy a család egysége megbontható ne legyen és hogy ezt az egységet az apa vallása határozza meg, Várnai szerint; ha a szülők gyermekeik vallásában irányt akarnak változtatni, ám tegyék, de ezt mindig bírói székek előtt egyházi emberek beavatkozása nélkül.

Nincs, nem lehet szavunk ezekhez, mert ez a követelmény, mely az apai jogkört érinti, semmi más, hanem csak a régi törvényhozás megújítása, annak szellemének felidézése, mely által kétségen kívül sok félremagyarázásnak és ellenmondásnak lenne az éle elvéve. Várnai kétségen kívül nagyon helyes cselekedetet végzett, midőn e tanulmányát megírta s ebben rávezetett minket a helyes nyomra, melyen a törvényhozásnak járni kellene, ha meg akarná őrizni kapcsolatát a multak törvényeivel és intézkedéseivel. Hasonló tanulmányokat a Szemle olvasói nagyon kedvesen vennének tőle, ki az

egyházpolitikai kérdéseknek és az egyházjognak egyik alapos ismerője és ügyes tollu tárgyalója.

Az ötödik füzet második tanulmánya Rác Kálmán értekezése Fáy Andrásról, kit, mint valódi protestáns embert mutat be. Rác Kálmán tanulmányának csak egy része van ez alkalommal közölve, melyből még semmi esetre sem vonhatunk semmi következtetést, annál kevésbé pedig, mert hinni akarjuk, hogy Rác Kálmán a későbbi közleményekben még inkább kifejti azt az írói erejét, melynek, nem tagadhatjuk, több pregnans jelét adta már az első közleményben. Mert, meg kell vallanunk, hogy a tanulmány olyan szabásúnak ígérkezik, mely egyáltalában nem fog háta megett állani a többi Fáy-tanulmányoknak s e gazdag vonatkozású irodalomban talán számot is fog tenni. Nem mondhatjuk, hogy értekező nem dolgozik sok reminiscenciával s hogy a mi fülünkben is meg nem csendül néha-néha egy-egy ismerős hang, melyhez hasonlót mintha már hallottunk volna, hol a Badics, hol az Erdélyi tanulmányaiban, vagy más helyeken, azonban, annyi aszszimiláló ereje van Rác Kálmánnak, hogy sokszor még azt is a magáévá teszi, a mi első pillanatra, idegennek, kirivónak, a többihez nem illőnek tetszik. Ugy, hogy neki, még az angol író is oda merhetne volna kölcsönözni gondolatait, ki, mikor megkérték, hogy egészítse ki egyik író-társa hagyományait, nem vállalkozott rá, mert úgy gondolkodott, hogy az illető szőke, ő meg barna, azaz, eszük járása annyira különbözik egymástól, mint az etnografiai elváltozások. Mindenesetre, fentartjuk azt a lehetőséget, hogy majd, mikor előttünk fog állani az egész tanulmány, akkor tegyük meg azt a pár észrevételt, melyek most talán az elaprózás, talán az író későbbi célzataiért közbeszótt gondolatok következtében itt-ott előnkbe léptek. A gondosságot, a többé-kevésbé gondolkodó fő tiszta rendezettségét, sőt ottan ottan nem egy valóságos írói tulajdonságot meg nem tagadhatunk Rác Kálmántól, ki legalább is dolgozik annyi szorgalommal és ambícióval, a mennyi szerencsével és gyorsasággal.

Következő értekezés a Pukánszky Béláé. Tárgya az a

nagy kérdés, a profetismus, melyről már oly sokan és annyi különböző felfogással irtak. Nagyon érdekes és nagyon tanulmányos értekezés ez, melynek becse annyival is inkább fokozódik, mert annak az értelmi levegőnek áramlata járja keresztül, melyben ma élünk, a nélkül azonban, hogy ezzel a profetizmus lényege valami közönséges szomnanbulizmussá, vagy más lelki jelenséggé közvetítették át és magyarosították el. Mai eszméikkel, előttünk is ismeretes fogalmakkal rajzolja elénk Pukánszky azt az ó-kori jelenséget, melyről nagyon jól megmondották, hogy sehol és soha nem fog ismétlődni, a mint sehol és soha nem ismétlődött. Itt nem írhatjuk le még egyszer mind azt, a mi e kérdésről a Szemlében tárgyalva van, de bárkinek is jó lélekkel hívhatjuk fel rá figyelmét, mert már nálunk, magyaroknál is kezd elterjedni az a felfogás, hogy a profetizmus éppen olyan tünemény, mint a Szibilla-jóslatok, vagy az ó-kori jóvendölések, melyek a bekövetkezendőket látták a fák leveleiben rezgésében, a szél fuvásában, a magaslatokon, egy szóval, mindenütt, a hol valami különös, a rendszeren előforduló dolgokon felülemelkedő, szokatlan dolgok fordultak elő, mert ezek csodák, már magukban véve és nem a természeti renddel keresztüztüzben álló tüneményeket megkövetelő eltérések. Tulajdonképpen, ez az értekezés nem is tanulmány; nem tanulmány a szónak abban az értelmében, hogy az író maga sem tudja értekezésének elején, hogy a végén hová fog jutni. Itt első látásra megismerjük azt az embert, ki, hogy ennyit megirhasson, eldobott legalább még tízszer annyi tudást, a mennyit nekünk átadni akart. És ezért nagyon érdekes Pukánszky tanulmánya. Tehát, ama Horatius-féle elv keresztülviteléért, mely a «curet arte» szolgálatában áll. Ő behatolt már régen a próféták szellemébe s csak így irt arról a kérdésről, melyhez, mint a nagy írók, csak akkor fogott, mikor már egészen beleszeretett. Csakugyan, vajjon Plato, Spinoza, Kant bölcséletéről is lehetne-e mások előtt tiszta arculatot festeni, ha tisztán hallomásból ismerjük ezeket? Michel Angelo, vagy Rafael műalkotásait, Deák beszédeit, vagy Arany Toldiját meg tudjuk-e ismertetni másokkal, ha magunk át nem értettük azokat. Pukánszky maga átélte azt a világot; azt a belső világot, melyet a próféták teremtettek és éltek át, átélte azokból a szimbólumokból, melyekbe foglalva, azok gondolataikat ránk, utódokra hagyták. Innen van aztán, hogy ismeretei is közvetlen hatással vannak ránk, mert mintha első kézből származnának, olyan szint viselnek magukon. Minden esetre üdvözlünk kell értekezőt, mint az ó-szövetségi isagogika ama művelőjét, kitől a jövőben nagyon sokat várunk.

Remek képeket tár elénkbe Szlávik Pázmány és elle-neinek polemiájából, hogy csaknem megelevenednek előttünk azok az alakok és küzdelmek, melyek többi emlékeinkkel, hagyományainkkal együtt, mint fájdalmaink és reményeink közkinccsei népünk erkölcsi életét alkotják. Szinte-szinte megdöbben néha szívünk e képek látásán s felvillanyoz ama kor és eszméi, mely eltűnésével oly távol van tőlünk, hogy soha többé vissza nem térhet. Csak ha olvassuk e régmúlt idők történetét és pedig oly hű kidomborításban és élénk ecsetelésben, mint a hogy azt Szlávik tette, látjuk, mennyire reális, mennyire konkrét ez nekünk is a késő unokáknak, éppen, mint a vértanuknál a szilárd meggyőződések. Pedig ezek, a mik el vannak mondva, nem valami nagy dolgok, semmi esetre sem olyanok, mint a csillagászok feladatai, kik má-

sod-percenként kiszámítják a csillagok járását. Csak ellentétek vitatkozása ez, kik argumentumokkal török össze és szillogismussal kötözik meg egymás kezét és lábát. Mégis érdekesebb, mint amaz, ha nem is lehet vele semmi kézzel foghatót demonstrálni, a mint ezt Huxley is megvallotta, ki természettudományi munkák közepette talált időt szellemének föllélenkítésére és nagyobb kibővítésére olyan foglalkozások által, melyek messze elűtöttek rendes munkálkodásától. Szlávik kétségbevonhatatlanul nagyon érdekes képet rajzolt, habár annak színeit, ha nem is egészen elemi, de semmi esetre sem valami érthetetlenül magasan álló momentumokból alkotta össze. Nem vonja ő egy kaptára alakjainak működését, csak oda állítja egy-két vonással, a mint gondolkoztak és cselekedtek s e pár vonásból jobban megértjük őket, mintha köteteket irt volna össze. Ő, úgy látszik, nagyon ért a jellemekekhez, mert amaz oldalról mutatja be őket, hol beláthatunk ezeknek elhatározásaiba, abban a pillanatban, a mikor eszméik megszületnek, cselekedeteiknek rugói mozgásba jönnek. És nála ez a tudomány olyan szerszám, olyan eszköz, melynek nem a múlt alkotásai iránt érzéketlenek; az ősök törekvéseinek utánzásában koldusok vehetik egyedül hasznát. Ez a tudomány, természetesen, nem magától megteremthető valami, ellenkezőleg, sok fáradtság eredménye; hiszen, a multak meg-rajzolása nem más, mint a lélek nyelvének megszólaltatása. Szlávik hasonlíthatatlanul jobb író, hogy már példákat is idézzünk, mert bírálói tisztünkhöz ez is hozzátartozik, mint pl. a hasonló téren mozgó Szathmári József, kinek tanulmányáról szintén megemlékeztünk. Jobb, mint Rác Kálmán is, pedig ő sem rosszul mutatja be a nagy protestáns Fay Andrást. De van, a mi aztán végzetes hibája Szláviknak. Ez a töredezettség, nem egy helyen felületesség; oly könnyen siklik, hogy mire észrevettük, már a harmadik határban tűnik fel előttünk. Sokszor úgy megkivántuk volna, ha alaposabb és tisztább rajzot adott volna s a megkezdett vonásoknak az árnyalatánál többre vállalkozott volna, és még sem tette, mintha ez erejét végképpen felülmulta, vagy éppen kimerítette volna. Jövőre feltétlenül elvárjuk, hogy e kóros állapot Szláviknál végképpen el fog maradni.

(Vége következik.)

Különfélék.

— **Februárban pályázó cikkeinket irták** «Az egyházpolitikai kérdések köréből», B i t a y B é l a ; «Az esperes úr», G ö n c i J á n o s ; «A kultur-harc», H o r v á t h I s t v á n ; «Az ingyen-munka című cikkhez», P é c h y Á r p á d ; «Az Irodalmi Társaság indítványaihoz», R á k o s i G y ö r g y .

Ezek közül «Az ingyen-munka című cikkhez» szavazott id. Lészai Ferenc, egyházkerületi főgondnok; «Az esperes úr», Kiss Ferenc; «Az egyházpolitikai kérdések köréből», Muzsnai Pál, Ferenci István, Tavasz József, ifj. Péter Károly, Köblös István, Jakab József; «A kultur-harc» című cikkre szavazott: Kovács Ferenc, Jáni Lajos, Nemes Árpád, Gáspár Albert, Staudner Mátyás, Thamó Gyula, Diószeghy Mór, Tokos Sándor, Kerekes Endre, Benedek Ferenc, Lőrinci József, Dénes Gyula, Nemes Sándor, Keresztesi Gyula, Józsa Ferenc.

E szerint, a 15 forint pályadíjat elküldöttük bürkösi pap, Horváth István barátunknak, megtoldva szerencse-kívánatunkkal, és szíves kézzorításunkkal.

— **A szilágy-szolnoki egyházmegye** egyik főgondnoka, a zilahi kollegium gondnoka, az egyetemes zsinat tagja, és volt alispán, magyarbaksai D u l l L á s z l ó , életének 54-ik évében, folyó hó 12-én rövid, súlyos betegség után meghalt.

Reszkető kézzel és szívünk igaz bánatával írjuk le e nagy veszteséget. A megboldogult egyike volt azoknak a buzgóknak, áldozatra kész szíveknek, kik a külső látszatra való tekintet nélkül, mindenkor mindenütt ott vannak, hol szolgálatot tehetnek a felvilágosodásnak, a szabadságnak, és az igaz hazaszeretnek. Követelés nélkül való, egyszerű, igaz és szilárd jellem volt. Halálával sokat veszített egész egyházkerületünk, de veszített a szilágy-szolnoki egyházmegye, mert a megboldogult nem csak névleg, de tényleg munkás, buzgó és odaadó tevékenységű főgondnoka volt. Mennyit élhetett volna még; mennyi jót tehetett volna még! Meghalt Emlékét megőrzi a nemes szívek, és követendő példának fog állani a jövőbeni nemzedéknek.

= **A történelem, és a mindennapi élet által bebizonyított tény,** hogy Erdély mintaképe volt mindenha a vallási békének, a vallási türelemnek. A szabadságharc után itt-amott felütötte fejét az ultramontanizmus; az 50-es évek közepén még Kolozsvártt is prédikált a jezsuita Klinkowström; beszéltek, sugdostak egy-egy fanatikus plébánusról, láttunk mi is: de a szent hagyományok, a fejedelmi korszak emlékei, és az erdélyi magyar lakosság protestáns többsége, és szabadságszeretete mindig imponáltak a sötétben olalkodóknak, és arcátlanúságukat nyilvánosan mutogatni, nem merték. Ugy látszik, most már megváltozik ez is. Míg Magyarországon már rég dühöngenek a karhólikus lázítások, Erdélyben csak szorványosan tünt fel egy-egy túrelmetlen barát. Most már vége lesz itt is. Az erdélyi kath. püspök, Lönhart Ferenc ur ő nagyméltósága is kiadta főpásztori körlevelét «a házasságról», melyet a «tisztelendő Testvérek»-nek fel kellett olvasni a szó-székéből, «a házasság szentségéről gyakran prédikálván», és «felvilágosítván a híveket az ellenséges törekvések horderejéről», és «az isten egyházát fenyegető nagy veszedelemről». Bizony, nagy veszedelem, hogy a szó-széket isten nevében arra használják, oda súlyosztatják alá, hogy róla a magyar állam, édes magyar hazánk ellen lázítsanak! De nagy nyereség is, mert ezzel kétségbe vonhatatlanul dokumentálják, hogy a hazafiság és a haza szeretete csak ajkukon volt, és nem szívökben. Ti, kálvinista papok, hozzájuk ne hasonlítsatok. «Álljatok meg a szabadságban, melylyel a Krisztus minket megszabadított», mert «nem adott az isten nekünk félelemnek lelkét, hanem erőnek, szeretetnek, és józan elmének lelkét». Mennél vesztebbek ők, annál biztosabb a jövőben, és annál fényesebb lesz ránk nézve a diadalom. Bagoly-huhogástól még soha sem sötétedett el a nap.

= **A széki egyházmegye lelkészeihez.** Ha bátorodom nagybecsű figyelmeket e helyen felhívni arra, hogy egyházmegyénk, még a múlt évben, szabályrendeletet alkotott a hivatalos nyomtatványok kezelését illetőleg, kérem, ne nehezeltjenek, hanem inkább vonják le abból maguknak

a levonni valókat s ha nyomtatványokat rendelni, a maga idejében elmulasztották: várják be keresztyéni türelemmel azt az időt, a mikor megint rendelhetnek. Addig is azonban, kérem a hátrálékosokat, hogy fizessenek; a megrendelőket, hogy megrendelésük mellé pénzt csatoljanak, mert többé, az ár előleges kifizetése nélkül, megrendelésüknek eleget tenni nem fogok Retteg, 1893. márc. 8. Z. Kiss Sándor, ev. ref. pap, széki egyházmegyei nyomtatv. kezelő.

= **A Pozsonyban megjelenő «A mi Otthonunk» szerkesztői,** dr. Masznyik Endre és Stomp László hazafias, lelkes felhívást bocsátottak közre, hogy bármi csekélységgel járuljunk ama szép cél eléréséhez, hogy volt pozsonyi evang. pap, R á z g a P á l hamvai fölé emléket állítsanak. Ki volt R á z g a P á l? Pozsonyi evang. pap, ki nyelvére nézve német volt, de szívére nézve törhetetlen magyar hazafi. Lelkesített, buzgó a magyar ügyért, ezért aztán az osztrákok elfogták, és 1849. júniusban felakasztották. Ez a rettenetes sors, ez a vértanu halál elégtételt követel: adakozzatok, a mennyi telik; ez a hazaszeretnek hozott áldozat.

= **«De mi lesz Jánosbúl?»** Elbeszélés, írta Kecskeméthy István. Ezzel a tartalommal jelent meg a «K o s z o r u», hasznos könyvek tára IV. füzeté. Ára 4 kr. Nem tudjuk eléggé ajánlani e füzetecskéket, melyek arra vannak hivatva, hogy teljességgel kiszorítsák a nép kezéből a ponyva-irodalom ponyvatermékeit. Papok, tanítók jobbat nem tehetnek, mint ha krajcárokkal a népek kincseit érő olvasmányokat adnak. Szerezze meg, csináljanak egy kis könyvtárt, és oly magot vetettek, mely terem hatvan és százannyit. Ne akarjunk mindig nagy dolgokat. Hintsük el a makkot, és idők múltán, erdő lesz belőle.

= **Beküldetett szerkesztőségünkhez «G y ö n g y v í r á g o k»,** Ima-könyv, protestáns hölgyek számára. Írta T ó t h P á l. Harmadik kiadás. Ára vászonkötésben 2 forint, finom bőrkötésben 3 frt. A Tóth Pál könyve egy nemes, költői lélek megnyilatkozása. Szent előtte a Család, a Természet, a Vallás, a Haza, mint a melyekhez fűzi elmélkedéseit, imáit, és a melyekben költői vonásokkal, és szép képekkel tárja fel a nő, az anyamagasztos hivatását. Örömmel ajánljuk olvasóink figyelmébe.

= **Hálás köszönet.** A széki egyházmegyébe kebelezett alsó-ilosvai ev. ref. egyházközség február 14-én, hushagyó kedden, népkönyvtár alapja javára, kedélyes táncvigalmat rendezett. Ez alkalommal felülfizettek, illetve, jegyeiket megváltani szíveskedtek: mélt. Ilye Adrienne és ngs. Barcsay Tamás 5—5 frttal. mélt. Betegh Imre 2 rt. 50 krral, Molnár Andor, dr. König Károly és Nemes Ferenc 1—1 frttal, Péterfi Elek, Kak Imre, Mihályi János, Csákány Jakab, Peres Károly, Kronovetter Dezső, Szathmári Károly, Gidófalvi György, Dobai Antal, Nagy Imre és Horváth Imre 50—50 krral. Összesen 21 frt. Fogadják a mélyen tisztelt felülfizetők, a nemes cél érdekében hozott áldozataikért, magam, és egyházam őszinte köszönetét. Alsó-Ilosva, 1893. febr. 28-án Nemes Ferenc, ev. ref. lelkész.

HIVATALOS RÉSZ.

316—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a deési egyházmegyébe kebelezett deési kántor-tanítói állomásra ezenel pályázat nyittatik.

Javadalom: nagy kerttel és gazdasági épületekkel ellátott lakás, 214 frt. készpénz, 1 öl tüzifa, 9 hold szántó és kaszáló haszonélvezete.

Pályázati határnap április 10. Folyamodványok nt. Nagy Lajos esperes aa.-hoz küldendők, Dobokára.

Kolozsvártt, 1893. márc. 14. Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

317—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a küküllői ev. ref. egyházmegyébe kebelezett odellői lévitai állomásra ezenel pályázat nyittatik.

Javadalom: kerttel és gazdasági épületekkel ellátott tisztességes lakás, és egyházhatósági becslés szerint, 156 forint, 90 krajcár, mely fizetésnek fele része az öreg nyugalmazott lévitát illeti. Azonban, ennek kárpótlásául, az öreg lévita életében, a megválasztandó lévita kap évenként 100 frt. állam-segélyt, és a nyugalmazott lévita halála után, évi 50 frt. állam-segélyt.

Ezen kívül, ez alkalommal az egyházközség emeli a fizetést évi tíz vésza szemes törökbuzával, és egy öt szekér szénát, és két szekér sarjut termő réttel; a hívek mind a szénát, mind a sarjut lekaszálják, és haza hordják.

Pályázati határnap április 10. Folyamodványok nt. Kovács Elek, esperes afiához küldendők, V.-Gálfalvára, u. p. Dicső-Szt.-Márton.

Kolozsvártt, 1893. március 14. Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

342—1893.

KÖRLEVÉL.

Felhivom tiszteletes paptársaimat, szíveskedjenek, utasítani egyházközségükben lakó azon papi- és tanítói özvegyeket és árvákat, kik az udvarhelyi egyházmegye gyámintézetétől segélyt nyerni, jogosultak, hogy élet-és özvegyeségi bizonyítványaikat folyó évi április 15-ig adják be tiszteletes Kis Károly, gyámintézeti pénztárnok afiához. Agyagfalvára, (u. p. Bögző). Az elkésve érkezett folyamodványok nem vétetnek figyelembe.

Az udvarhelyi ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalától, Kecsetben, 1893. március 10-én. Menyhart András,
ev. ref. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Március 23.

12. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések *bérmertve*
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Vallásosság és hazafiság.

A római katolikus papság vallásossága hadat izent hazafiságának. Egyháza érdekeit ellentétbe állította hazája érdekeivel. Hitelveihez hiven, meghajolt Róma előtt, s a magyar államot is arra akarja kényszeríteni, hogy szolgáljon az is tédet hajtson. S a liberális, makacs kormányt, mely ezt tenni, nem akarja, s ezzel együtt a független érzelmű, s hazájuk békéjét szívükön viselő polgárokat bevádolja a leglőbb forum előtt, az alkotmányos magyar király előtt.

Mert, azt a memorándumot, melyet ő Felségéhez intéztek, nem lehet másnak minősíteni, mint egy jezsuita okoskodással megírt vád-levélnek. «A magas kormány oly egyházpolitikai programmal lép az ország elé, mely ha megvalósíttatnék, hazánk százados institúcióit fölforgatná, beláthatatlan bonyodalmak veszélyeinek tenné ki Felséged hű alattvalóinak millióit, s alapjában renditené meg egyik állam-fentartó oszlopát, a katolikus egyházat.» A múlt idők sötét szelleme szólal meg e sorokban; azoké az időké, midőn az országokat nem volt szabad másképp kormányozni, csak katolikus szellemben; midőn nem volt szabad, másképp gondolkozni és érezni, mint a hogy a római pápa érez és gondolkodik; midőn katolikus volt minden, a tudomány, a művészet, a társadalom. A ki pedig ellenkezőt mert tenni: anathemat kiáltott rá. Ezt kiáltott most is más szavakkal memorándumában a magyar püspöki kar a magyar kormányra.

Méltóságos és főmagasságu püspök, érsek, és bíbornok urak! Hiában mondják öszentségeik, hogy «hazafiúi aggodalommal» van telve szívök; hiában prédikálják, hogy jó hazafiak, s az ország békés fejlődését, a népeknek üdvét és boldogságát szívöken viselik egyetlen független gondolkozásu hazafi sem fogja ezt öszentségüknek elhinni. A nyugati kultur-államok több, mint száz éves története fényesen bizonyítja, hogy ily természetü egyházpoli-

tikai reformok keresztülvitele nem forgatta fel az állam-rendet, nem ásta alá az erkölcsi életet. Miért akarják hát megteveszteni a koronás királyt? Nem elég-e, ha kilenc milliónyi katolikust lelki vakságban tartanak? Tiszteletben tartjuk vallásos meggyőződésüket, mert annak értékét tudjuk méltányolni, de ne állítsanak a trón előtt olyat, hogy a tervezett reformok megrendítik a katolikus erkölcsi értékét, fölforgatják az állam rendet, s megingatják magát a trónt. Legyünk őszinték. Nem a katolikus vallásos érzületet sértik; nem az államot és trónt forgatják föl, hanem sértik általában az ultramontánizmust, meggátolják annak világ uralomra jutását és az államok életébe való belenyulását. Ne apelláljanak tehát a trónra, s ne vezessék félre a legalkotmányosabb magyar királyt.

Nem hazafiság az, melynek nevében a római kath. papság feljajdul, s nem is igaz vallásosság, hanem azok leple alatt, az ultramontánizmus vészharangjának meghúzása hazánkban is. Hátha, hátha elhiszik, megszanják és megkönyörülnek. Ismerjük e vész-jelzőket jól. Sokszor meghúzták azt e címen, már a múltban is; s ha akkor, talán egyidőre sikerült, félrevezetni a népeket bizonyára, nem fog sikerülni most. A hazafiság nem áll útjában a haladásnak, a népek boldogságát, s a haza nagyságát lerakni óhajtó törekvésnek, sőt inkább, teljes erejével igyekszik azt támogatni, hogy egyetértés és békeség ölen éljen, s virágozzék a haza. A hazafiság nem fog kezét a nemzetiség i tulzókkal, hanem sikra száll ellenük a magyar nemzet jogainak megvédelmezésében, s küzdelmei diadalra juttatásában.

A vallásosság, lelkiismeretbeli szabadság és sérthetlenség nem abban nyilvánul, hogy prozelitákat csináljunk, a vegyes-házasságbeli gyermekeket mind katolikusokká tegyük, hogy igazsunk egy méltányos és az igazságosság érzetén nyugvó, szentesített törvény ellen hanem igenis abban, hogy istenünket függetlenül imádjuk, hitün-

ket szabadon gyakoroljuk, a más hitét éppen oly tiszteletben tartjuk, mint a magunkét. Ha a boldogságos szűz anya tisztelete, a szent képek csókolása, a bűnök feloldozása, stb. forognának veszélyben akkor értenők e feljajdulást, mert ezekben dogmáruól van szó; de, mikor arról van szó, hogy egy jogállamban legyen egységes születési bejegyzés, legyen egyöntetű házassági jog, házassági bíráskodás, az állam polgárok közt legyen egyenlőség, legyen biztosítva minden felekezet számára hitének, meggyőződésének szabad követése: akkor érthetetlennek tűnik föl előttünk a kath. papság feljajdulása.

De, nem. Értjük azt. Fáj, elveszítve látni régi dicsőségét, nagy hatalmát; fáj, hogy liberális kormányunkat nem küldhetik Kanoszsába; fáj, hogy Magyarországot nem tehetik «Regnum Marianum»-má. A vallásosság és hazafiság leple alatt tehát, a szabadelvűség, az állam-hatalom, és a protestantizmus ellen, mely melegágya volt mindig a hit-szabadságnak, és segítője a nemzeti aspirációk diadalra juttatásának, küzd a kath. fő és alpapság. És várhatunk-e tőle mást? Vajjon, nem éppen így küzdött-e 1790/91-ben, mikor a protestantizmus jogainak törvénybe iktatásáruól volt szó? Nem küzdött-e a harmincas és negyvenes évek országgyűlési tárgyalásai és végzései ellen? Nem küzdött-e a 48-iki és 68-iki törvények ellen? Nem szövetkezett-e a nemzetiségekkel a patens idejében? Nem egy rég kimondott elvet újított-e meg a magyar kormányhoz benyújtott memorándumában, mikor így szól: «A katolikus anyaszentegyház a vegyes-házasságot soha sem helyeselte, sőt mindenkoron ellenzte, s megakadályozni törekedett, s csakis fontos okokbúl, s hit-elveit biztosító, meghatározott feltételek alatt engedi meg azt, a mely feltételek egyike, hogy a vegyes-házasságokbúl származó, mindkét nem beli gyermekek a katolikus hitben neveltessenek. E feltételektől el nem állhat; csak e feltételek mellett engedi meg, s áldja meg híveinek vegyes-házasságát?» Küzdött a múltban, küzd a jelenben, s küzdeni fog a jövőben is, bár küzdelme a haldokló vergődéséhez hasonlít.

Bizony, ha kath. irány-elvek és felfogás mellett kormányozták volna Magyarországot, akkor ma legalább is két századdal állanánk hátrább, mint most vagyunk; ha nem tört volna elő a tiszta hazafiság, karöltve a protestantizmussal, s nem küzdött volna az ultramontanizmus ellen: akkor, eddig megvalósult volna a K o l o n i c s püspök politikája, s Magyarország ma egészen katolikus állam volna, de

egszersmind elveszítette volna függetlenségét, s Rómából kormányoznák.

A hazafiság soha sem jöhet a vallásossággal ellentétbe. Két édes testvér az, melyek közül az elsőszülöttség joga, mindig a hazafiságot illeti meg, mert előbb születünk magyarraknak, mint katolikusoknak, vagy protestánsoknak. Első a hazánk, s azután jön vallásunk. De, azért az állam sem lehet az egyháznak ellensége. S nem is az. Törvényekkel biztosítja hit-szabadságukat, segíti nemes miszsiójuk teljesítésében, s védelmezi a gyengét a hatalmassal szemben. Jelenleg is e törvényeket akarja lerakni, s biztosítani számukra a békés fejlődés és haladás feltételeit.

Éppen ezért, érthetetlen a magyar kath. főpapság mozgalma. El is ítélte ezt a magyar sajtó józanabb része, mert abban a magyar nemzet szabad fejlődését, az ország függetlenségét látja megakadályozva. A hirdetett «P a x» helyett, hadat izent a kormánynak, hadat a protestáns felekezetnek. Leginkább elítélte gr. C s á k y A l b i n, vallás- és közokt. miniszter márc. 7-iki nagy beszédében, midőn okmányokkal mutatta ki, hogy az 1868-iki LIII-ik törvénycikk csak most képez dogmai akadályt, míg a 70-es és 80-as években maguk a főpapok útasítják az alpapságot a vegyes-házasság búl született gyermekek átírására. Elítéljük mi is, mert nem nyilvánul bennük sem tiszta hazafiság, sem tiszta vallásosság.

Fecsegések a parokhiából.

II.

Ha ez esztendő lesz az első egyházkerületi Papi Értekezlet éve, akkor idők multával, az 1893 az erdélyi református papság életében végbemenendő fontos változások kezdetekint fog megjelölni.

Hogy azonban ez megtörténhessék, ahhoz sok lelkesedés, sok áldozat, és még több körültekintés kell. Mert értekezlet és értekezlet közt nagy különbség lehet. Ha, például, egy tudományos felolvasásokbúl álló összejövetelet akarunk tervezni, akkor azt alapjában megvette a hideg. Nincs nekünk oly sok tudományra szükségünk, hogy azért évenként nagy költséggel összegyülekezzünk; sőt, mondhatom, a ki tudományt talál fel nekünk, az könnyen úgy jár, mint a bibliai nagy vacsora ura, mert köztünk nem sok tudományra-éhes embert talál. Éhezünk és szomjazunk nagyon; de a tudományos lencsénél fontosabb előttünk a Jákób lencséje.

Nem vagyok ellensége semmi tudománynak, de azt látom, hogy szaktudósi diszsertációk nem fognak, és nem segítenek. A papnak igen jól kell ismernie a bibliát, egyházat, hazája történelmét, az irodalmat és minden egyebet, a számviteltől az illeték-törvényig, Máté evangyélisától a bálrendezésig; de hogy egyik-másik teologus miféle új teoriát fej-

tett ki megint és mit tart a jánosi Logosz-tan viszonyáról az új platonii filozófiához: ez már csak nagyon keveseket érdekelhet.

Éhezünk és szomjuhozunk, mert nekünk szűkön mért az élet; nincs kenyérünk, nincs elégedettségünk és nyugodalmunk; nem terem számunkra elismerés babérja; nincsenek eseményeink; pusztulunk, veszünk, mint az oldott kéve, széthull «n e m z e t ü n k»; nem vagyunk összetartók, nem ismerjük egymást; nem vagyunk e világból valók, a melyben csak az kap kenyeret, a ki lármázik, arról pedig, a ki hallgat, azt hiszik, hogy a zsirjába full meg. Nem tudjuk, mi az a sándori falánx, és nem tudjuk megütni a nagy dobot, mert nincs nagy dobunk.

Én az egyházkerületi Papi Értekezletnek jelentékeny részben a nagy dob szerepét óhajtanám szánni, az ország piacán. Halljad vásár, halljad! Mi a protestáns pap és mit akar? Mik az ő honboldogító eszméi? Ti csináltok nagy egyházi dolgokat, tudjátok, hányat ütött az óra. Ti töltünk sokat tanulhatnátok, ha a megkérdésre érdemesítenétek. Ti csináltok nemzeti politikát, a nemzeti ügy napzsámosai nélkül.

Ez volna a Papi Értekezlet politikai hivatása.

Aztán, óhajtanám ezt a nagy dobot meghordozni itt-ott. Hadd gyülekezzenek össze arra mindenünnen, felekezeti, nemzetiségi különbségek nélkül, s mi szólhassunk így hozzájuk: Emberek. Nézzétek. Mi vagyunk a protestáns lelkészek. Nem jövünk bűnbocsátó cédulákkal, nem akarunk elkeresztelni titeket, nem jövünk, hogy dobbal verebet fogjunk, prozelitáskodjunk; hanem jövünk, hogy meglássatok, és meghallgassatok, hogy megismerjük és megszeressük egymást.

Ez volna a Papi Értekezlet társadalmi hivatása.

De hát, mielőtt másokkal akarnók megismertetni magunkat: nincs-e szükségünk, megismernünk egymást? Mit tud a szilágysági lelkész a háromszéki papi viszonyokról, s vajjon, a hunyadi prédikátorok nem mások-e, mint a görvényiek? Nagy szükség van arra, hogy összegyűljünk és így szóljunk egymáshoz hát, te vagy az? Hát, így néz ki az a jeles szónok? Hát, tisztelt kollégák, önök ülnek azokban a dézmás egyházakban? Jól van, itt a jó alkalom, ölelkezzünk össze!

Ez volna a Papi Értekezlet testületi hatása.

Én tehát, a Papi Értekezlet e sokoldalú feladatait a következő program alapján hiszem megvalósíthatóknak:

a) Az egyházkerületi Papi Értekezlet tartsa üléseit a jelentékenyebb protestáns központokban, sorba véve az e célra alkalmas helyeket: Marosvásárhelyt, Udvarhelyt, Brassót, Deézst, Enyedet, Szentgyörgyöt, sőt idővel a vidéki kisebb pontokat is, milyenek Szász-Régen, Kovászna, Zilah, Somlyó, Déva. Nem jöhet ma már, mint akadály, tekintetbe a távolság és az úti költség. A tiszai evangyélíkusok tavaly előtt cókostúl-mókostúl és tó t o s t ú l lementek Brassóba, s ott felütötték a kerületi gyűlés sátorát, nagszerű ismerkedéseket csinálva vidékkel és néppel.

A Papi Értekezlet ez által felújítaná és szerepkörébe vonná azt a szerepet, a melyet a régi vándor-zsinatok nagy eredménnyel teljesítettek.

b) Tartassék nagy ünnepélyességű isten-tisztelet, lehetőleg minél több, és azon körben új papok szerepeltetésével,

bizonyos mértékű súlyt helyezve a hatásra, a fényre, diszre, hogy az a közömbös lelkeket is megragadja.

Ez szintén felújítása volna a zsinati isten-tiszteleteknek, s újból tér nyitnának az ambiciózusabb szónokoknak a nagyobb rendű szereplésre, a mi által ránk nézve egy gyakorlati cél is elérnének, a mennyiben kiváló szónokok hallása a papokra nézve mindig nagy haszonnal jár.

c) Legyen nyilvános értekezleti nagygyűlés, tudományos és gyakorlati felolvasásokkal, határozatokkal, vitákkal.

E tekintetben értekezletünk szervei összeköttetésbe volna hozható a Protestáns Irodalmi Társasággal, mint annak fiokja, a mi abban is kifejezést nyerhetne, hogy a terjedelmesebb dolgozatok a társaság közlönyében megjelenének és díjaztatnának. A kisebb gyakorlati irányuak a Protestáns Közlönyben jelennek meg, mérsékelt díjazással, a melylyel inkább az nyerne kifejezést, hogy a dolgozat díjazásra méltó.

A gyűlések második teendője alatt azt értem, hogy az Értekezlet adhasson kifejezést a dolgok folyása feletti nézeteinek; ha szükségét látja, foglaljon állást egyházi és társadalmi kérdésekben, intézzen feliratokat az egyházi főhatóságokhoz, fejtse ki akciót a papi-fizetés rendezése ügyében, szóval, hogy nyilatkozhassék.

A résztvevő nagy közönségre talán legérdekesebbek lennének a disputációk, (Vajjon? Szerk.) a miknek rendezése azonban nagy ügyességet követel. Mindenesetre szükséges lenne, két fővitázót szembe-állítani, a kik körül az egyesek tetszés szerint állást foglalnának. Vita-kérdésekké lehetne tenni a jogi, dogmatikai, vagy napi életből merített témákat: a teológiai akadémia ügyét, a dogmák kötelező természetét, a polgári házasságot, vagy akár a predestinációt. (Vajjon, jó lenne-e? Szerk.)

Hejh, ha mi olyan disputációkat rendezhetnénk, a minőt a Lutherek és Eckek csináltak, a melyet a nép, s a fejedelmek hol vissza-fojtott lélekzettel halgattak, hol nagy kiáltásokkal, kigyúlt arcokkal kísérték! E vitáknak, céljuk szerint, a hallgatósághoz kellene szabva lenniök.

d) Rendeztessenek széles körű, olcsó közebédék, és társas estélyek, egybekötve előadásokkal. Van egy néhány jó költőnk, vannak tárca-íróink, van sok kitünő szavalónk, énekesünk, zene-művésznünk. Mi volna könnyebb, mint irodalmi és művész-estélyt összehozni papi szereplőkkel? S aztán, mennyi előtáncosunk! A fiatal, nőtlen papok, bárhol bontanánk sátorot, kétségkívül, nagy sulylyal esnének a siker mérlegébe. Mindenesetre, jó lesz, előrelátásból, az esperes uraknak egy pár dispenzáló-ürlapot csusztatni a zsebükbe.

e) Legyen a papok családi elszállásolásáról gondoskodva, hogy őket ezzel is kevesebb kiadás terhelje, s így az Értekezleten való megjelenés szükségszerű kiadásai tíz-husz forintnál személyenkint többre ne menjenek. Ez az intézkedés jelentékenyen fogja emelni az összejövők számát.

f) Tartassanak az Értekezletek oly időben, a mikor a papok, s a vidék egybeseregése nincs akadályozva a mostoha idő által, s a jövevények társaságokban, vezetők mellett, a helyi nevezetességeket, a természeti szépségeket is megtekinthetik.

g) A dolgok előkészítésére helyi rendező bizottság alakíttassék.

h) Állíttassék fel Papi Értekezleti pénztár, a követ-

kező jövedelmi forrásokkal 1. tagdíjakból (évenként 1 korona) befolyó pénzek; 2. világi résztvevő és pártoló tagok önkéntes adományai; 3. ünnepélyes isten-tiszteleti perselypénzek. E pénztárból a folyó kiadások fedezendőek, s esetleg érdemes, munkás tagok jutalmazandók, oly módon, hogy ünnepélyes közgyűlésben átnyújtatik nekik valamely irodalmi mű, a melynek becsét nem értéke határozza meg, hanem azon körülmény, hogy a papi testület egy tagjának, mint érdemjelt nyújtja.

i) A Protestáns Közlöny legyen az Értekezlet hivatalos organuma.

Ezekben terjesztem elő javaslataimat. Így akarnám megvalósíttatni az egyházkerületi Papi Értekezletet, hogy az jelentőségteljes, érdekkeltő, vonzó intézménnyé váljék; olyanná, a miből papság, egyház, társadalom, mindenki hasznot huzzon.

Ekkor nem kell attól tartani, a mitől méltán félhetünk, ha egy tudományos értekezlet fog megszületni, hogy nem lesz életképes és sírfeliratán ez fog állani: meghalt részvéltenségben. Hiszen, akadni fog köztünk, a ki ekkor is inkább szántó-földjét menne megnézni, vagy fontosabbnak tartaná iga-barmát kipróbálni; de, a kikre ott szükség lenne, azok nem maradoznának el.

Készítsünk olyan vendégséget, a mihez nem kell fogdosni a vendégeket, s akkor, ha még a nagy dob is szólni fog, bételik a ház lakodalmasokkal.

(Felhívjuk olvasóink figyelmét e Lapok 1887-ik folyamának 21. 22. 23 és 24 számaiban e tárgyban irtt cikkeinkre. Szerk.)

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár. 1893. március 19. 20.

Elnökölt: dr. Kolosvári Sándor, elnök-helyettes, aa. Jelen voltak: Bihari Sándor, Domokos Antal, Parádi Kálmán, dr. Sárkány Lajos, Márkus János, Deák József, Bodor Antal és Kádár János.

Az időközben elnökieg ellátott ügydarabok jegyzéke felolvasatván, a tett intézkedések jóváhagyó tudomásul vétettek.

Parádi Kálmán tanügy-előadó aa. referációjában a következő ügyek kerültek tárgyalás alá.

A Sepsi-Szt.-Györgyi kollegium előjáróságának kérése, melynek értelmében az ürességben levő és ez idők szerint helyettesítéssel ellátott német-latin tanszék pályázati hirdetése a vallás és közokt. miniszterhez fölterjesztetni és folyó évi apr. 31-iki határidővel közzététetni határozatott.

A m.-vásárhelyi kollegium előjáróságának ajánló fölterjesztése folytán, Göldner Nándor, címzetes rendes tanár aa. állásáról való lemondása elfogadtatik, s az előjáróság által kilátásba helyezett 400 frtnyi végkielégítési összeg kifizetése engedélyeztetik, hosszas és buzgó szolgálataért Ig. Tanácsunk is elismerését nyilvánítván.

Sz.-Udvarhelyi kollegiumunk kérése, melyben az elemi iskolája után kirovott fentartói díjak kifizetése alól való fölmentését kéri kieszközölni, a néptanítói nyugdíjtörvény határozományaival ellenkezően: nem teljesíthető.

Szászvárosi kollegiumunk előjáróságának okadalt kérése folytán megengedtetik, hogy Orbán Mihály, köztanító fizetése, a konvikтусi felügyeletért járó dotációból

pótolva, 600 frtra emeltessék, hogy a tanítói nyugdíjintézethez ily összegű fizetéssel folyamodhassék.

Ugyanezen kollegiumunk előjárósága értesítettik, hogy elemi iskolája két tanítói állása után a tanítói nyugdíj-illetékek töröltetését, a multa nézve, kérheti, de jövőre mindhárom állomás után fizetnie kell a fentartói illetékeket.

Marosi egyházmegyénk tanácsának a mező-sámsondi iskola-ügy rendezése tárgyában beadott jelentése oly utasítással küldetik vissza, hogy az iskola kibővítése, s a második tanítói állomás szervezése iránt pozitív határozatot hozzon.

Vallás és közokt. miniszter urnak leirata, mely szerint a bede-szentháromsági pap-tanítói állomás ily alakban való további fentarthatását kivételesen engedélyezi, és az egyházközségre rótt iskola-fentartói illetékeket a multa nézve törli: örvendetes tudomásul vétetett, s az egyházközséggel közöltetni határozatott.

Márkus János titkár aa. előadásában a következő ügydarabok intéztettek el.

Dr. Bogdán Péter, helybeli ügyvéd nyilatkozata, mely szerint az eddig Balogh György ügyvéd kezén volt egyházkerületi perek további folytatását készséggel elvállalta: tudomásul vétetik; kérésének amaz ágára pedig, melyben az ügyvéd részére megállapított 200 frt. tiszteletdíj kiutalását kéri, értesítettik, hogy: miután ezen összeg a jogügyi bizottsági előadó tiszteletdíjakint volt folyosítva, részére ki nem adható.

Nagy-Ercsei egyházközségünk papjának elhalálása folytán, az új pap-tanítói díjlevél kiállításának szüksége forgott fenn, mely is szabályszerűnek találtatván, szokott fentartással megerősített.

Nagy-Enyedi Bethlen-kollegiumunk a főiskolai erdősz, pénztárnok és téglagyár-felügyelő részére újabb utasításokat állítván ki: ezek megerősített.

Zilahi kollegiumunk által tervbe vett tanári-lak és bolthelyiség-építés, a műszaki okmányok felülvizsgálása után, engedélyeztetik, s a fedezetlen építési összegnek a kollegium tőkéiből való fedezése ellen sincs Igazg.-Tanácsunknak kifogása a felsorolt vissza-fizetési feltételek pontos megtartásának föltétele mellett.

Zoltáni egyházközségünknek felebbezése, a kepe-váltási ügyben hozott egyházmegyei tanácsi határozat jóváhagyásával, elutasított.

Harasztkereki egyházközségünk részére a kérelmezett birtokvásárlás és szent-ábrahामी egyházközségünk részére a birtokcsere engedélyeztetett.

Simontelki dezolált egyházközségünk 1½ hold terjedelmű birtokának eladása s a helyett az anyaegyházközség határán más fekvő vásárlása megengedtetett.

Kutyfalvi egyházközségünk indokolt kérése folytán a tervbevett birtokvásárlás engedélyeztetik, az építendő iskola tervének és költségvetésének fölterjesztése elrendeltetik; s az ellen sincs Ig.-Tanácsunknak kifogása, hogy az építés céljaira központi kezelés alatt álló csekély tőkéjét és 900 frt. regale kártalanítási pénzét is fölhasználhassa, de ez utóbbinak eszközölhetése céljából a kötményezett regale kötvény devinkuláltatása iránti szabályszerű kérés beadására utasított.

Felső-boldogfalvi egyházközségünk fölterjesztvén az újabb összeírás alapján helyesen kiállított papi-díjleve-

let, az, a főt. egyházker. közgyűlés jóváhagyásának fenntartásával, megerősített.

A mócsi Veres Mihály-féle hagyaték tárgyalására kiküldött képviselőnk, Márkus János aa. eljárásáról szóló jelentése tudásul vétetik s az egyházkerületünk által megvásárolt belsőség hátrálék-vételárának kifizetése céljából, 1300 frt. nevezett meghatalmazott aa. kezébe kiutaltatik.

A bérház-építés ügyében kiküldött bizottság jelentése tudásul vétetvén: a vállalkozóval kötött szerződés megerősítettik, az építető bizottság, Márkus János titkár, Maksay János, ellenőr és Herceg Lajos, főmérnök aai. személyében kineveztetik; s végül, a bemutatott terv-változtatások célszerűeknek és szükségeseknek találtatván, az építés ezek szerint leendő keresztülvitele elrendeltetik.

Végül, Kádár János, s.-titkár előadásában láttattak el az alábbi ügyiratok.

Szamosudvarhelyi l.-egyházközségünkbe egy pap-tanítói, vagy legalább egy tanítói állomás szervezését kérvén a «Szilágymegyei Wesselényi-Egylet», sőt a tanítói állomás beállítására maga az egyesület vállalkozván, abban az esetben, ha egyházkerületünk részéről évi 150 frt. segély biztosítottatik: minthogy e tanítói állomás szervezése Ig.-Tanácsunk által is szükségesnek ismertetett, a kérés az államsegélyosztó bizottsághoz tétetik át lehető tekintetbevétel végett.

Az Emke igazgató-választmányának kérése folytán, az egyházkerületünk kötelékébe tartozó ref. tanítói állomások javára kiutalt, de szerződésileg nem biztosított egyesületi segélyeknek az Emke fiók-köre által való kiszolgáltatásába Ig.-Tanácsunk beleegyezett.

Kidei egyházközségünk kérésére az ottani papi állomás múlt évi ürességben léte alatt benmaradt 33 frt. 33 kr. államsegélyi összeg az egyházközség közszükségleteire kiutaltatott.

Szászvárosi Kun-kollegiumunk előjárósága kérést adván be a Barcsay Ákos és néhai első neje által a kollegiumi közpénztár javára följánlott 400 frt. illetőleg, 100 frt. be nem fizetett és időközben fölhajthatatlanná vált alapítványok törlése iránt: ezen alapítványi összegek és hátrálékos kamatainak törlése engedélyeztetett.

Ploesti újonnan kinevezett pap-tanító, t. Nemes Sándor aa. központi járandósága, állomása elfoglalása napjától számítandólag, kiutaltatott.

A jégbiztosítás kötelezettségének egyházközségeinkre és papjainkra nézve való kimondása tárgyában beérkezett egyházmegyei vélemények alapján, ezen ügy napirendről levétetni s a közelebről lejárandó tüzbiztosítási szerződés megújításának kérdésével kapcsolatosan határozott tárgyalatni, remélve, hogy ez úton nagyobb kedvezmény lesz a biztosító társulatok részéről várható.

Ezek után az ülés, a névnapját ünneplő elnök aa. éltetése után, eloszlott.

Az egyetemes konvent gyűlése.

Az egyetemes konvent márc. 14-én kezdte meg rendes évi gyűlését. Az első ülésen is majd mindnyájan megjelentek a konventi tagok, kivéve az ősz Vay Miklós báró elnö-

köt, kinek tisztét ez alkalommal is Tisza Kálmán teljesítette. Az ülést Kun Bertalan imádsága nyitotta meg. Az ülés kezdetén kisebb fontosságú ügyeket intéztek el, melyek közül nevezetesebbek az olasz reformátusok meghívása és az államsegély nyolcezer frtnyi felemelése. Azután néhány középiskola állami segélyének ügyével foglalkoztak, melylyel kapcsolatban azt a határozatot hozták, hogy segélyben még nem részesült iskolák dotációját is kérni fogják. Az ülés végén az egyházi közalap számadásait vették elő. A tárgyat Kenessey Béla előadó terjesztette a konvent elé, felmutatva tíz évi eredményét és forgalmát az egyházi közalapnak. A részletes előadás egyik eredménye az, hogy ki lett mutatva a tíz évi bevétel összege, mely az egymillio forint körül jár s továbbá, hogy az idén 99,980 frt. 62 kr. összeg kiutalását lehet eszközölni. Ez összegnek azonban csak mintegy negyedrészt lehet ez idén egyházak és lelkészek segélyezésére fordítani, mert a többi missziói célokra és tőkésítésre javasolta felhasználni a bizottság. Mindenesetre nagyon csekély összeg, alig pillanatnyi enyhítés sok nyomorban szenvedő számára, de a magyar egyház ez idő szerint csak ennyit adhat a szükséglet kielégítésére. Hogy azonban jövőben többet adhasson, néhány hasznos intézkedést vett célba a konvent, melyekkel az első ülés végén s a következő másodikon igyekeztek végezni. Ezek az intézkedések abban határozódtak, hogy milyen legyen a közalap évi behajtásának módja; vajjon, kivessék-e a terhet, vagy pedig személyes rábeszéléssel és önkintes bevallással igyekezzenek a közalap célját előmozdítani? Többeknek felszólalása után az utóbbit fogadták el, elvetve Szeremlei József indítványát, az elsőre vonatkozólag.

A harmadik ülésen a sérelmi ügyeket tárgyalta a konvent. Ezek közül való volt a felsőnyárádi ref. lelkésznek egy elkereszteléssel foglalkozó panasz, melyet a belügyminiszter hatálytalanná tett a róm. kath. lelkész ellenében. A konvent e kérdésben egyelőre semmit sem határozott, mivel az államkormány mostan foglalkozik éppen ennek a kérdésnek helyes megoldásával. A másik sérelmi ügy a kaposvári egyház panasz volt az ellen, hogy a város egy határozatánál fogva az ev. ref. egyház tagjai fizetni kötelesek a róm. kath. lelkész és a kongruát. Mivel ez az adó a város minden lakosára ki van vetve és mert a város az ev. ref. egyházat is részesíti segélyben, ez oknál fogva most egyelőre félretette ezt a panaszt is az egyetemes konvent. Az ülés végén az iskola-ügyeket tárgyalták. A vallásnári állások szervezését elvben elfogadták, de a vizsgákra nézve nem látta a konvent az intézkedésnek még most semmi szükségét. A gimn. tanárok görög-, és olaszországi utjainak ügyét az illető kerületekhez tették át. Éppen ezt tették a hódmezővásárhelyi főgimnázium államsegélyi kérvényével is. A szil.-szolnoki egyházmegye kérelmét a tasnádi szolgabírónak az egyházi hátrálékok behajtására vonatkozó utasítását illetőleg, pártolólag terjesztették fel a belügyminiszterhez. Itt végződött a harmadik ülés.

A negyedik ülésben a missziói célokra fordítandó 22,330 frtról tanácskozott a konvent. Ez összeget a következő módon fogják kiosztani: a dunamelléki kerület kap 2659 frt. állandó segélyt, erre az évre pedig 1100 frtot. a dunántúli kerület háromezer forint állandó, kétszáz forint évi segélyt; a tiszáninneni kerület 2,959 frt. állandó és 100 frt. évi segélyt; az erdélyi kerület 5950 frt. állandó és 100 frtot erre az évre; a tiszántúli kerület 5630 frt. állandó, 100 frt. évi segélyt. Eb-

ből a segélyből ujonnan rendszeresített Ercsi, Pécs és Héviz-Györk missziói állomások számára 900 frt. A kiosztás után a missziói körök életéről való jelentéseket hallgatták meg. Majd megválasztották a lelkesi özvegy-árva, gyámsnyugdíjintézet létesítése céljából kiküldött bizottság tagjait. Ezek a Dunamellékről: Szilasi Aladár, Baksay Sándor. Dunántúlról Beöthy Zsigmond, Kiss Gábor. Erdélyből: Szász Domokos, Sárkány Lajos. Tiszáninnenről Bernát Elemér, Fejes István. Tiszántúlról Degenfeld József gr. Széll Kálmán. A konvent utasította a bizottságot, hogy még most a konvent ülésezése alatt alakuljon meg és fejezze be munkálatait a lehető legrövidebb idő alatt úgy, hogy a konvent már a közelebb tartandó zsinaton beterjeszthesse ez ügyben javaslatait. Végül kimondták, hogy a tökesegélyezések teljes kimériteése miatt, újabb segélyeket nem fognak adni tökeszerzésre. Ezzel a negyedik ülés is végződött.

Az ötödik ülés mindenk előtt egy zárt ülésben az

egyházpolitikai kérdésekkel foglalkozott. Többek felszólalása után, e tárgyra vonatkozólag Kovács Albert indítványát fogadták el, hogy e kérdésben ne határozzon a konvent semmit, azaz, ne tekintse azt egyházi, hanem tisztán politikai ügynek. Majd az ágostai hitvallásuakkal való közös ügyek tárgyalására kiküldendő bizottság tagjait választották meg. Azután elhatározták, hogy az államsegélynek nagymérvű fel-emelését fogják kérni, minthogy erre határozott joga van a ref. egyháznak és mivel az eddig nyújtott segély rendkívül csekély. A főlemelést az ágostaiakkal együtt fogják kérni, de ha ez nem történhet meg, egyedül is mindent megkísértenek. Utoljára, néhány kisebb ügyet végeztek el s erre Kun Bertalan bezáró imádsága után végét érte az ülés. A bezárás után Szász Domokos, püspök emlékezett meg az elnökökről és az anyaszentegyháznak tett szolgálataikról s általános éljenzés közt adta meg nekik azt az elismerést, melyel irántuk az egész egyház viseltetik. E beszéd hatása alatt oszlottak szét a konvent tagjai.

TÁRCA.

Könyvismertetés.

(Protestans Szemle. Szerkeszti Kenessey Béla. IV-ik évfolyam IV. füzet. V-ik évfolyam, I. füzet.)

(A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai a reformációtól kezdve. Irta Zsilinszky Mihály. III. kötet. A magyar prot. irod. társaság Kiadványai.)

(Vége.)

És ezzel az értekezéssel be is végződik az ötödik füzetben az értekezések sora. Következik Csiky Lajostól egy miszsiói levél, melyben a traktátusok terjesztésének, közelebrül az ezt napjainkban gyakorló Társaságnak történetét mondja el a levél-író, kapcsolván a történelmi részhez ama három kívánságát is, melyeket ő a vallásos iratokra nézve érvényesíteni szeretne, s melyeket, úgy nagyjában, mi is meggondolandóknak és követendőknak ismerünk el. Magához az ügyhez most nem lehet semmi szavunk, de semmi esetre sem halasztjuk el, hogy a miszsió-ügyek emez oldalára, a mennyiben nálunk is meghonosítani óhajtáná a levél-író, meg ne tegyük azt a pár praktikus észrevételt, melyek mi nálunk magyaroknál feltétlenül szükségesek és tekintetbe veendőek.

Az utolsó tárgyát a füzetnek a tályai templom-foglalási pör adatai után helyet foglaló könyvismertetés foglalja el, Szócs Farkastól Shedd new-yorki hit-tanár dogmatikájáról. E könyvismertetés, célja szerint, semmi más, mint pusztá reprodukció, reprodukálása Shedd erős kálvini iránynyal megírt hittani rendszerének, s mint ilyen arra igényt tartó, hogy tisztán megismerhessük belőle azt, a minek kívánásával olvasásához fogtunk. És tényleg nem tagadhatjuk, meg is ismerhetjük valósággal Shedd könyvét az ismertetésből; így mikor a füzetet kezünkbe letesszük, egész nyugodtan válhatunk meg tőle, mert az utolsó akkordok viszhangjai azokat a kellemes érzéseket támaszthatják fel lelkünkben, melyek megerősítenek egy olyan erős kálvinista ember még erősebb kálvinista elvekkal megírt könyvével való megismertetés által, mint a milyen Shedd, s mint a milyen általában az amerikai református hittudósok.

A Társulat kiadványainak számát egy igen értékes könyvvel szaporítja meg Zsilinszkynek könyve, melyről most szólni akarunk. Ez a könyv tulajdonképpen nem az országgyűlések naplójainak száraz kivonatolása a XVII. század folyamából, hanem gyönyörű elbeszélése mind azoknak a történeteknek,

melyek ezeken a gyűléseken a jelen volt rendeket foglalkoztatták, melyeknek polaris sulypontja abban az időben éppen a vallás, és vallásos kérdések voltak. A linci béke-kötést követő országgyűléssel kezdődik a Zsilinszki könyve; ott, a hol meghozzák a törvényeket, de ellene rögtön mozgalmat indítanak a katolikus rendek, s ettől kezdve, megy végig egészen a soproni országgyűlés méltatlan határozatai ellen megindult mozgalom ismertetéséig. Tehát, az a kor van itt megszólaltatva, melyben egyházunk története külső és belső momentumokban a leggazdagabb és legerőteljesebb, ennél fogva a legtanulságosabb is. Mennyi tudással, és mily megragadó, vonzó előadással van itt előttünk ismertetve ez a kor! Csaknem olyanok leszünk, mikor ezt a könyvet olvassuk, mint a vasrozsda szemek, mert figyelmünk úgy oda tapad e könyvhez, mint amazok hozzá tapadnak a delejező vasdarabhoz. Alig-alig tudjuk letenni a könyvet kezünkbe, s mikor letettük, jobban megismertük ezt a darabját multunk történetének, mintha száz olyan könyvet olvastunk volna, melyek a történelem bölcsészétével foglalkoznak. Pedig itt minden olyan egyszerű, hogy utoljára csaknem abban az illuzióban vagyunk, mintha meséket hallgatnánk, míg meg nem tépi ezt a gondolatunkat egy-egy fájdalmas hang, látása a fondorlatoknak, a kath. cselszövényeknek, elgondolása annak, hogy ezt egy hazának fiai cselekedték egymás ellenében, annak az istennek nevében, kit küzdelmeikben kölcsönösen segélyül hívtak, akár csak az olasz brigantik, kik Mária előtt könyörögnek törük megsegéléseért. Nagy tanulságokkal van megrakva csaknem minden lapja ennek a könyvnek, mely méltó lenne rá, hogy elolvassák azok az álomban járók, kik miatt elpusztulhatna minden, a mi érdekeiket nem érinti. Mindjárt elől a nagy Rákóczi György alakjával találkozunk, ki míg élt, oly hatalmas pártfogója volt a református egyháznak, hogy soha nem merték ellene nyíltan főlemelni fejüket a római katolikusok. Utána ott van a halálával következő korszak, midőn kárörvendve hirdetik, hogy a protestánsoknak adott kiváltságoknak vége van, a béke-kötések mind megsemmisítendőek. Aztán, jönnek az osztrák császárok folytonos alkotmány-sérelmei, melyeknek fenyegetése alatt nem egyszer egyesülnek egymással az ellenségek, bár ezeket a katolikus rendek majd mindig úgy tekintik, mint a protestánsok elleni jogos megtorlást. Látjuk Lipótot is, kinek uralma a bellum omnium contra omnes, értve

az ellentéteken a protestánsokat és a katolikusokat. Itt van Lipótnak csaknem egész uralkodása, vagy legalább is az, mely a legkínzóbb volt a protestáns egyházra. Mindez pedig olyan kedves képekben, hogy órákat eltöltünk nézésükben és megfigyelésükben. Valósággal olyanok leszünk Zsilinszki könyvének hatása alatt, mint Kolumbus, ki mikor fölfedezte Amerikát, megkétszereződött a világ. A mi világunk is megkétszereződik ama tiszta látás következtében, mely itt edzi képzeletünket, világosítja tudásunkat és megbővíti szellemünk határait. És hálaát adunk az istennek, ha e multunkat megismertük, hogy mi ma a rendezettség és szabadság korszakában élünk, hol ha nem is egészen jól, de összehasonlíthatatlanul megnyugtatóbban folynak dolgaink, mint abban az időben. Rendkívül jó szolgálat egy-egy ilyen könyv a mi protestáns érzetünk felköltésére és megerősítésére, a mely annyival inkább fokozódik, mert ott vagyunk, hogy immár csak multunkban fedezhetjük fel magunkat, azaz, azokat a kidomborodó és megkapó vonásainkat, melyek korunkban, mint szent örökség, csak itt-ott szállottak át apákról az unokákra. Erkölcsi érzetünket és tudásunkat szolgálja Zsilinszki e könyve, mert felfakad bennünk, ha e könyvet megismertük, a felelősség tudata önmagunkkal, egyházunkkal és multunkkal szemben, s aztán az előrelátás, és ez okosságban a kitartás, küzdés, hogy egyensúlyba jöjjünk az erkölcsi eszmékkel, melyek összekötik a nemzedéket és kapcsolatba hozzák a multat a jövővel, a törekvésekkel, melyek husunkká és vérünkkel változnak át. Holott, e monografia nem áll szolgálatában annak a követelésnek, melyet egy pár fiatal egyháztörténészünk kapott fel, sokszor bizony azért szerencsével, mert meglepett merészségével, de nem biztos következtetésekkel; nem áll szolgálatában az u. n. kombináló kritikának, mely letépi a multról azt a közvetlenséget és azt a felfogást, a mely akkor volt; a mely elkeresztelési vitát látna Arisztotelesnél, ha ez a szó, párszor, előfordulna. Itt úgy van minden előadva, a hogy volt, a hogy megtörtént, és mi vagyunk annyira vakmerők, hogy elmondjuk magunkról és állítjuk azt a lehetőséget amaz újkori történetírók ellenében is, melylyel el tudunk mélyedni abba a korba, annak eszméibe, habár tudjuk is, hogy pl. az imperium szónak más fogalma volt akkor, mint a milyen van most. Vajjon, ha minden mai fogalmat ott látnánk a régiéknél, nem belemagyaroznánk-e a jelent a multba, Péter apostolt Jánosba, Jézust Pál tanításaiba? Zsilinszki nagyon jól tudja Arisztoteles logikáját, s ezért vallja, hogy minden dolgot csak a maga körében, csak a maga fogalmaival és eszméivel lehet megérteni. Ezért tárja ő fel a XVII. századot úgy, a mint volt; az embereket, úgy, a mint éltek és cselekedtek akkor, és nem úgy, mint cselekednének ma; azaz, históriát ír és nem históriai drámát, melyben a mult csak akcidencia, csak palást a lehetőség rovására az író célzataihoz. És mi több hálával tartozunk neki ezért, mintha beállott volna Niebuhrnak, vagy Nippoldnak, s úgy tett volna, mint ezek tettek a római históriával. Hiszen, azt mi tudjuk, hogy a XVII. század vallási mozgalma ugyan az a liberalizmus, mely ma van és lesz mindig, míg ember lesz, ki nem hisz némely dolgokban, mikor már bennök való hitét elveszítette; tudjuk, hogy nem lehet mindig mindent közvetíteni, habár a léleknek vágyai soha sem változnak, örök problémái minden időben megoldatlanul fognak állani. Valóban, Zsilinszki egyike a legjobb historikusoknak, azokkal a principiumokkal, melyek által a történelem nekünk a legdrágább kincsünk lesz, vehikulum a mult és jelen összes eszméinek, igazsága a társadalomnak,

mint az eszmék rendezett szövédékeké. Mennyire más levegő, más értelmi színezet vonul végig az ő művén, mely valóságos historikus kezének alkotása, mint ama történészek kutatásain, kik csekélyke ellenmondások, össze-egyezettető törekvések ösvényén botorkálnak! Holott, ő egyáltalában nem Hesiodus, nem is jámbor annalista, de olyan, a ki tudja, mit és hogyan kell megírni; tudja, hogy hol van az események idegzete és gerinc-rendszere, a mely körül csoportosul minden. Hogy ezt a munkát más is elvégezhetné volna; hogy a monumentákból ilyen históriát más is egybeszerkesztett volna; ez igaz is, nem is. A tény csak az, hogy még eddig ezzel a munkával Zsilinszkin kívül más meg nem próbálkozott; egyedül csak ő az, ki fejét rá adta, hogy megírja azt, a mihez elég, ha az íróban van egy kis históriai érzék, kevéske verve, sok szorgalom, és kitartó dolgozni tudás. Mi üdvözljük Zsilinszkit, és várjuk folytatásképpen a negyedik kötetet is, mely sokkal ismeretlenebb és terméketlenebb korszakba fog elvezetni, mint ez a harmadik. Ő van hivatva rá, hogy összegyűjtse ez adatokat, melyek nélkül multunk olyan, mint egy kulcs-nélküli zár, vagy amaz óramű, mely mutatná ugyan az időt, de a kerekeket senki sem tudja megindítani. És pedig jó volna, ha minél előbb napvilágra bocsátaná kutatásai eredményét, hogy aztán azokból, milleniumi emlék képpen, mi is birhatnók a magyar protestáns egyház valóságos történetét, sinequa-nonját a második ezred-év öntudatos és teljes érettségre jutott fejlődésének.

Különfélék.

— **Van a fővárosi lapok közt egy pár,** melyek valóságos ördögi gyönyört találnak abban, hogy az öreg T i s z á t szidalmazták, rágalmakkal befeketetni törekcszenek és gúny tárgyává tenni igyekeznek igaz kálvinista voltát. Kétségen kívül, ez lebegett S z á s z D o m o k o s püspök aa. szemei előtt, midőn a konvent bezárása után, márc. 18-án, körül-belől így szólt: «Vannak, lehetnek sokan, a kik szeretnek letépni egy-egy levelet abból a kuszoruból, mit a tisztelet, elismerés és hálás érzület font a sok éveken keresztül nehéz munkát teljesítő oszlop-ember, vezér-férfi homlokára. Mi azonban nem tartozhatunk azok közé az emberek közé; mi azok iránt, kik sorainkból kiemelkedtek, kiket nem önérdék, de az anyaszentegyház iránt érzett szeretet vezérelt az egyházi élet terére, kik buzgalommal, nemes lelkesedéssel egy életet szenteltek mi érettünk, mi azon férfiak iránt, miután nekik egyéb jutalmat úgy sem adhatunk, csak a legmélyebb tiszteletet, szeretetet, és a legnagyobb hűséggel viseltethetünk. És a midőn ezt tesszük, úgy érezzük, hogy az ilyen jutalom többet ér minden földi kincsnél. Ezt a jutalmat adjuk tehát mi a konvent elnökségének, főtiszteletű és méltóságos Kun Bertalan püspök urnak, és T i s z a K á l m á n ő excellenciájának, kik a haza és anyaszentegyház iránt való szent szeretettől áthatva, nem csak e konventi üléseken, de egy egész hosszú életen keresztül tántoríthatlan hűséggel viseltettek hazánk és anyaszentegyházunk iránt.» Szász Domokos nagy lelkesedéssel elmondott eme szavait, a konvent általános éljenzéssel fogadta.

— **Év év után csak meginnepeljük márc. 15-ikét,** e határt mutató napját történetünknek, melyen innen új világ, új élet kezdődött. E naphoz akkora áldozat-készség, annyi önzetlenség, lemondani tudás és annyi hazafiság, dicsőség fűződik, hogy jövő századok táplálkozhatnak belőle; és aztán, annyi szenvedés, hogy a belőle való kiszabadulás örök hálára kötelez a gondviselés iránt. Nevelő intézeteink, kollegiumaink mindenütt lelkesedéssel és méltóan ülték meg e nemzeti ünnepet, melyet nem törvény tett azzá, hanem a vissza-émlékezés, a kegyelet és hála. Pedig, ezek azok az örök források, melyekből fakad amaz élő víz, melynek neve: hazaszeretet. Erre van szüksége annak az ifjuságnak, melynek vállain fog nyugodni

majd hazánk sorsa, és a kik erre buzdítják, erre tanítják a jók elismerésére méltán számíthatnak. Mi kész szívvel hangoztatjuk: dicsőség adassék egyházkerületünk hazafias tanárainak!

= **Hellebrant Árpád** a mult nyáron a boroszlói könyvtárban felfedezte a Szegedi Gergely Énekes könyvét, melyről Szegedi azt mondja, hogy «ujabban egyben szedettetett, megöregbítettett s megemendáltatott» 1569 ben. Lehet, hogy ennek a kiadásnak alapjául Kálmáncsehinek eddig csak nevérol ismert énekes könyve szolgált, de a fölfedezés értéke ez esetben sem csökken, mert általa XVI. századi énekes könyveink hézagossorozata egészített ki; és hozzáférhetővé tételét mind a nemzeti, mind a tudományos szempont egyiránt szükségesnek tünteti fél. Erre ad kedvező alkalmat a Magyar Tud. Akademia, midőn a 14 ivre terjedő Énekes könyvet «az eredetinek lehető hű előállításával újra lenyomatja» és erre előfizetést nyit 2 frtjával, mely a főtítkári hivatalhoz küldendő be. A ritka becses mű szeptemberben fog megjelenni. Paptársainkat kétségen kívül érdekelni fogja és sietni fognak, hogy megszerezzék

= **A «Téli Ujság»** legutóbbi 14-ik évfolyamából teljes számu példányok maradtak meg. Ezen példányokat, tizenhárom számot összefűzve, nem bocsátjuk eladás alá, hanem ingyen szívesen küldjük meg azon nagytiszteletű lelkész uraknak, kik a lapot még nem ismerik, de vele megismerkedni kívánnak s a jövő évfolyam megkezdésekor hathatós támogatásukkal a lapnak olvasókat gyűjtenek. Ha tehát ez

íránt hozzánk fordulnak, szívesen küldünk egy-egy példányt díjmentesen s csak is azt kérjük, hogy a számokat elolvasva, azt egyházuk presbiterei s buzgó hívei közt köröztetni szíveskedjenek. Meg vagyunk róla győződve, hogy ez által jövőre számosan lesznek olyanok, kik a lap pártolói közé lépnek. Budapest, 1893. márc. 15. **Hornvánszky Viktor**, könyvkiadóhivatala.

= **Tekintetes Nagy Sándorné** szül. Vidder Kata urasszony, szíves volt leányiskolánk segélyalapját 60 frttal gyarapítani; Deák Lajos, kir. tanfelügyelő ur pedig iskolánk szakkönyvtára részére 29 frt. értékű könyvet adományozni. Fogadja mindkét nemes szívű adományozó, iskolaszékünk nevében, hálás köszönetünk nyilvánítását. M.-Vásárhely, 1893. márc. 14. **Vass Tamás**, isk. széki elnök. **Pallós Albert**, igazg.

= **Hálás köszönet.** Nagyméltóságú özvegy losonci br Bánffy Dánielné, szül. lécfalvi Gyárfás Anna urasszony, tizenkét éves korában elhalt feledhetetlen kedves unokája, losonci br. Bánffy Erzsébet emlékezetére, borsai egyházunknak adományozott egy művészileg faragott tölgyfa urasztalt, egy gyönyörű urasztal-takarót, egy Bánffy-cimer és «B. E.» monogrammal bámulatra méltó kivitelű belészótt urasztali kenyérkendőt, egy a Bánffy és Gyárfás cimerekkel hímözve ékített szószék-takarót azon kijelentéssel, hogy az ezeken levő kézi munkát a legutolsó öltésig saját kezűleg varrta. És ha most ujjal kifejezzük hálánkat az ő nagyméltósága által nyújtott jótéteményiért: hogy templomunkat saját költségén kipádimentumoztatta, tornyunkat egy 500 frtba került órával díszítette, úgy most, mikor drága adományával újból sietett ékessé tenni egyházunkat: fogadja hálás köszönetünket. Borsán, 1893. március 20. **Jónás Bálint**, borsai ev. ref. lelkész

HIVATALOS RÉSZ.

2932 — 1893.

KÖRLEVÉL,

valamennyi ord. ev. ref. egyházmegye nt. Esperesének s valamennyi ev. ref. egyházközség t. Lelkészenek.

A kisedővásról szóló 1891. évi XV t.-c. végrehajtása tárgyában a polgári községek, a községi és állami kisedővödák és gyermekmenedék-házak felügyelő bizottságai (községi iskolaszékek és állami iskolai gondnokságok) a kir. tanfelügyelők és a törvényhatósági közigazgatási bizottságok számára, valamint az állandó és nyári gyermek-menedék házakat vezető dajkák képzése tárgyában kiadott Utasítás megjelenésén, felhívjuk fennirt címeket, hogy azokat megszerezzék. Kaphatók bármely könyvkereskedésben.

A kisedővásról szóló törvény annyira közérdekű s oly általánosan érzett hiányon kíván segíteni, hogy fölösleges lenne, a törvény rendelkezéseinek fontosságát most külön is hangsúlyozni.

Közmívelődési, egészségügyi és gazdasági érdekeink mind megkövetelik, hogy a törvényben kitűzött nagy és emberbaráti feladat: a 3-6 éves, sőt a három éven alóli gyermekek befogadására szükséges intézetek felállítását által lehetőleg mielőbb megoldást nyerjen. De, a siker mellőzhetetlen feltétele, hogy ezen intézetek létesítése és vezetése a törvény alapján meghatározott általános szabályok szerint történjék.

Ily szabályokat tartalmaznak a főntebb megnevezett utasítások, melyek a törvény végrehajtásánál követendő eljárást szabályozzák, a hazai kisedővás egész szervezetét részletesen megállapítják, rendezik az intézet külső viszonyait a községekkel és szülőkkel szemben, útmutatást adnak a gyermekek gondozására, szellemi vezetésére és az egészségügyi felügyelet gyakorlására, rendelkeznek a kisedővás céljaira szolgáló intézeteket vezető egyének képzéséről és képesítéséről, egyszersmind meghatározzák és összhangba hozzák a különböző hatóságok intézkedési körét és felügyeleti jogát. Megszabják a hitfelekezetek által fentartott intézetekkel szemben a közigazgatási hatóságok felügyeleti és intézkedési jogkörét, de egyttal kijelölik a hitfelekezeti hatóságok teendőit s ez által az említett szakaszok részletes rendelkezései kellő útmutatásul szolgálnak a hitfelekezeti hatóságok részére is.

A kisedővásról szóló törvény egyöntetű és eredményes végrehajtása érdekében kívánatos, hogy az összes kisedővödák és menedékházak berendezése, igazgatása, rend-

tartása és azokban a gyermekek szellemi vezetése és gondozása ugyanazon szabályok szerint történjék, melyeket a polgári községek számára kiadott Utasításhoz mellékelte szabályzatok s a felügyelő bizottságok számára kiadott Utasítás megállapítanak. Ezért, utasítjuk összes nt. Esperes és t. Lelkészenek, hogy az illető utasítások intézkedéseire alkalmazkodjanak, a törvényhatóságok által kívánt kimutatásokat és közbenjárást kiszolgáltassák és teljesítsék, mert a végrehajtásban résztvevő összes tényezők hazafias, áldozatkész és ügybuzgó közreműködésétől függ, hogy a kisedővás ügye mielőbb gyors fejlődésre jusson.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsának, Kolozsvárt, 1892. dec. 12-én tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi-előadó

az elnök helyett
Domokos Antal,
ig.-tanácsos.

320—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebeleztet csejdi egyházközség papi állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakás, beltelek, kert és gazdasági épületeken kívül, egyházközségi becslés szerint, 433 frt. 83 kr. melyből 276 frt. 70 kr. készpénz, félévénként előre fizetve.

Pályázati határnap apr. 10. Folyamodványok nt Rákosi Lajos, Esperes aához, Lukafalvára, u. p. Nyárádtó, küldendők.

• Kolozsvárt, 1893. márc. 20. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

115—1893. HIRDETÉNYES IDÉZÉS VÁLÓPERBE.

Bogyó Terézia, pákei lakos, házastársát, ugyan pákei születésű Vida Józsefet, ki ötlet elzött hat évvel hűtlenül elhagyta s az óta hollétéről semmit sem tud, ezennel hirdetérenyesen idézti az orbai ev. ref. egyházmegye házassági törvényszéke elé oly kijelentéssel, hogy mátol számítva hat hónap alatt, nevezett házassági törvényszék előtt jelenjék meg; mert, akár jelenik meg, akár nem, ellene, mint hűtlen elhagyó ellen, válókeresetét meg fogja kezdeni és le fogja jártni.

Az orbai ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalától, Szöröcsén, 1893. márc. 6.

Péter Károly,
ref. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: **Szász Gerő.**

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Március 30.

13. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bármintve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

H u s v é t.

Krisztus a feltámadás és az élet, a ki ő benne hiszen, ha meghal is él. És valaki él és hiszen ő benne, soha meg nem hal. (János XI. 25. 26.)

Ha az ég vak sötéte után biborfény önt el halmot és völgyet ki kérdezné még, hogy vajjon, feljött-e a nap valóban, legyőzte-e a világosság a sötétséget?

Ha a mezők hó-leplét illatos, viritó pázsit váltja fel ki kételkednék még, hogy megérkezett a tavasz, az élet diadalmaskodott a halál felett?

Csakhogy, a szegény világtalannak hasztalan világít a ragyogó nap a zárt falak közt ágyhoz szegzetten sinlődő beteghez nem hathat be az üdítő tavaszi lég!

A megfeszített Krisztus feltámadott! Csak-hogy «e világ nem látta őt többé, de az övéi látták, és látják, mert ő él, és az övéi is élnek.» (János, XIV 19.)

«E világ nem látta őt többé», mert a durva anyagi érdek vakká tette a szellem életének és diadalának látására; mert a bűn sötét börtönébe, az önzés és érzékiség rabságában sinlődőkhöz nem hatolhatott be a föltámadott Krisztus megelevenítő szellemének ujjászülő, megszentelő ereje. És «e világ» ma is kételkedve kérdi vajjon, igazán föltámadott-e a Krisztus? És csak akkor hinne, ha Tamással husból és vérből való testének sebhelyeit tapogathatná meg.

De, látták és látják az övéi. Azok, a kik hisznek ő benne, kik hisznek a szellem hatalmában, kik hisznek isten ügye diadalában. Azok látták, és látják, hogy a Galgota keresztjén nem a bűn, hanem a bűn fullánkját elvevő, és a világot megváltó isteni szeretet ülte diadalát; hogy a legyőztes keserü panasza isten országa öröm-énekévé lett; hogy a test halálából a szellem örök élete támadott.

És ezeknek nincs szükségök érzéki látásra, kézzel való tapogatásra a végett, hogy az «ember

fia» megdicsőülésében, az ő megdicsőült örök életében higgyenek. Az ők hite erősebb alapon, a megdicsőült Krisztus folytonos, személyes szellemi működésének és hatásának közvetlen, belső tapasztalatán nyugszik. Bizonyítja ezt az ő szelleme testének, az anyaszentegyháznak fölépítése, vezetése, megtartása, győzelmének biztosítása, az ellenség, a bűn hatalmának megtörése, mit a megdicsőült Krisztus nem csak igéje, és szelleme, hanem ezekben élő és működő megdicsőült személyisége által is gyakorol. Bizonyítja minden hívőnek saját vallásos tudata, közvetlen keresztyéni élet-tapasztalata, melynél fogva épp oly bizonyosan érezzük és tudjuk, hogy Krisztus él bennünk és mi is ő benne, mint a mily bizonyosan tudjuk, és érezzük a nap feljöttét, a tenyészet tavaszi újra-ébredését.

Krisztus szellemének, az isten és emberek iránti odaadó szeretetének örök diadalát hirdetni, küldjük ki a h u s v é t i innepekre — — kedves tanítványunkat. Hadd, legyen az ő ige-hirdetése isten országának gyarapodására; hadd, térjen ő is hitben és szeretetben megerősödve vissza azoknak köréből, kiket a Krisztus szeretett és megváltott.

Nagy-Enyeden, 1893. március 25-én.

Józsa Zsigmond,
theol. akad. igazgató.

Dr. Kovács Ödön,
a jegyző tanár helyett.

Internátus és konviktus.

A ruha-divatról mondják, hogy egy nagy ládába rakják egymásra, oly sorrendben, a mint idejük lejárt; mikor aztán a láda megtelik, valaki kifordítja, s a legalsó legfelül kerülván, a régi minta újra éled, némi változtatással.

Ugyanezt elmondhatjuk mindenről, a mi az ember életéhez szükséges, vagy a miről véljük, hogy szükséges.

Elmondhatjuk a nevelésről és tanításról is az újabbnál újabb mód- és rendszerek felújításai a régebbieknél, de éppen mint a ruházatnál, itt is megvan a körülmények által szükségessé tett módosítás.

Régebben a tanítás és növelés egyik nélkülözhetetlen feltételének tartották az internátust és konviktust. Sorsuk volt ezeknek is fölvirágozni és aztán rendre hervadozni. Csak itt-ott maradtak fenn, mint az új divatu ruhák között egy-egy régi módi.

Napjainkban ismét feléjük fordult a figyelem. Állam, és felekezetek újra kezdik hangsúlyozni az internátusok és konviktusok szükséges voltát.

Az érv ezek mellett, legalább tudomásom szerint, nagyon kevés kivétellel, hogy sokkal kevesebb költségbe kerül a taníttatás. Korunkban, a pénz korszakában, minden esetre, hatalmas érv.

Nézetem szerint, az internátusnak és konviktusnak, az anyagi oldal mellett, elsőbb sorban társadalmi és nemzeti jelentősége veendő figyelembe. Közönségesen elismert dolog, hogy társadalmunk sok tekintetben egésségtelen. Európa nemzetei között talán a magyar társadalom van legkevésbé megromolva, de az úgy nevezett, legtöbbször tévesen értelmezett civilizáció, nálunk is mind szélesebb körben jelentkezik.

Nem vagyok peszsimista ; teljességgel nem tudom osztani azok nézetét, kik Schopenhauerre hivatkozva, állítják, hogy az ember két-hárromezer évvel ezelőtt is éppen olyan volt, mint napjainkban.

Elismerem, hogy az ó-kor alakjait meg lehet mutatni a középkorban épp úgy, mint az új-korban. De, a Faraó, Miltiades, Sergiolus, Tankred, Kepler, Danton, és a többi éppen úgy különbözik egymástól, mint az egyiptomi rabszolganó Luciától, ez Juliától, emez Izaurától, és mindenik a többitől. Az eredeti emberi szenvedélyek mindenikben feltalálhatók ugyan, de lehetetlen, eltagadni, hogy a nemesebb jellemvonások jutnak hova-tovább túl-sulyra, és nem a nemtelenek.

Vannak korszakok, midőn az ember gyarlóságai, úgy látszik, végképpen elnyomnak minden szépet és nagyot ; de, ilyenkor az emberiség jobb érzése megrázkódik, s a bűnök visszavonulnak zúgaikba. Eddigelő legalább, mindig így történt ; nincs okunk, kételkedni, hogy ezután is így lesz.

A társadalom újjá-születése mindig nagy áldozatokkal járt.

Talán, a sors nekünk tartotta fenn azt a szerencsét, hogy társadalmi újjá-születést csináljunk, a nélkül, hogy a régi áldozatokat meg kellene hoznunk.

Ha ez sikerülne, mily büszkén hivatkozhatnánk reá, mint a haladás kétségbe vonhatatlan bizonyítékára !

Okunk van hinni, hogy sikerül.

Az eszközöknek, melyekkel a nagy munkát

végezhetjük, az emberiség sohasem volt oly bővében, mint most. És ez eszközök napról-napra tökéletesebbek lesznek.

Ez eszközök : az iskolák, lassan, de biztosan hatók.

Az iskolai élet alatt szerzett benyomások megmaradnak egész életünkön keresztül, akár az iskolában szereztük azokat, akár az iskolán kívül : a családi tűzhelynél, rokonok, vagy ismerősök körében.

Fájdalom, a mai társadalom tagjai sokkal több benyomást szereztek az iskolán kívül, mint az iskolában.

Az iskolában alig töltik idejük negyed részét ; a benyomások, melyeket itt szereztek, elmosódnak, elenyésznek, mint elenyészik az ibolya illata a hagyma szaga mellett.

Mert akár hiszi a nagy közönség, akár nem : a mi kevés ibolya-illat még érzik egyikünkön-másikunkon, azt az iskolából hoztuk. Sok családot ismerem és ismerek, és gondoljon végig bárki ismerősein ugyan, hányat fog találni, hol egy, vagy más ok miatt, az ibolya-illat el ne tűnt volna, ha ugyan volt, a legtöbb esetben éppen akkor, midőn a gyermekeknek legnagyobb szükségük lenne a jó példákra, melyeket majd saját családi életük megalapításánál követhessenek.

Természetellenesnek látszik, de a mostani viszonyok között nincs más út, mint a jövőendő családapát és család-anyát kiragadni a jelenlegi család köréből, és az iskolában tanítani meg arra, a mit a családi tűzhelynél kellett volna megtanulnia. Ha gyakorlatilag nem ismerheti meg az igazi családi életet, a miben benne foglaltatik minden jó, minden szép, minden nemes ismerje meg legalább teoriájában.

Az iskolák azonban, e feladatnak csakis akkor tudnak megfelelni, ha szakítva az eddigelő uralkodó rendszerrel, az internátust, és az e mellett nélkülözhetetlen konviktust egész szigorúsággal léptetik életbe, főlserelve mindennel, a mi a testnek és szellemnek szükséges, a lehetőségig pótolva még a családi, de nem a majomi, szülői szeretetet is. Innen az ifjut csak azért vigyük ki, vagy bocsássuk ki a mindennapi életbe, és úgy, hogy megmutassuk neki, mi a szép és nemes, mi a rút és nemtelen.

A XVI. és XVII. század iskolái sohasem növelték volna azokat a vak-buzgó férfiakat, a jezsuiák és protestánsok internátusai és konviktusai nélkül. A XVI. század bizonytalanságát, habozását a vallás tekintetében, nem a tridenti zsinat szüntette meg, hanem az iskolák. Kiragadták a gyermeket a min-

dennapi élet hatása alól, és midőn visszaadták a társadalomnak, az új elvek bele voltak oltva és gyökerestve úgy, hogy értük meghaltak, de azokat soha fel nem hagyták.

Csak ez egy példát hoztam fel az iskolai nevelés megmérhetetlen hatása mellett; de, lehetne felhozni és fejtegetni kötetekre menőt.

A XVI. és XVII. században a protestáns iskolák voltak a szabad-gondolkozás, a felvilágosodás gyupontjai.

Ha a XIX-ik és XX-ik században ismét a protestáns iskolák lennének a romlani kezdő társadalom reformálásában az elő-harcosok!

V i s z h a n g

«A segéd-lelkészségről» című cikkekre.

E becses lap múlt évi 51-ik számában a fönnebbi cím alatt egy cikkely jelent meg, melynek egyes állításait kötelességemnek tartom valódi értékükre leszállítani.

A segéd-lelkészi intézmény fontossága, illetőleg, szükségessége erdélyi református egyházkerületünkben is mindinkább érezhetővé vált, úgy annyira, hogy az 1878. évi egyházkerületi közgyűlés 97. jegyzőkönyvi szám alatt indítatva érezte magát, a testvér-egyházkerületekhez hasonlóan, annak életbe léptetésére.

A majdnem tiz évi gyakorlat kétségtelenné tette ez intézmény élet-képességét, s arra ösztönzé egyházkerületünk Igazgató-Tanácsát, hogy azt a változó viszonyoknak és szükségeknek megfelelően, egyházi törvényeinkkel lehető összhangban, minél szélesebb alapon szervezze, tekintve több éppen nem lényegtelen okoktól, már csak azért is, mivel a teológiai szakvizsgák újabb beosztása szerint, a második lelkész-képesítő vizsga csak a tanfolyam elvégzése után egy évvel tehető le, s ez év segéd-lelkészi gyakorlatban töltendő.

Ennek tulajdonítható az 1889. évi egyházkerületi közgyűlés 66. jegyzőkönyvi szám alatt, az Igazgató-Tanács javaslata alapján hozott határozata, melyben a segéd-lelkészi intézmény szabatosabb, de természetesen, nem hiány-nélküli körülírása foglaltatik.

És most egyre halljuk a panaszt, hogy lelkész-jelöltjeink, dacára az 1887. évi közgyűlés által elfogadott lelkész-képesítő vizsgák újabb szabályzatának, mely szerint az első és második lelkész-képesítő vizsgák közti egy évi idő segéd-lelkészi minőségben töltendő, nem hajlandók e minőségben szolgálni, hanem magán-, vagy köztanítóságot vállalva, egyébbel töltik idejüket, s ezt meggátlandó, panasz panaszt ér, felhívni akarván az Igazgató-Tanács figyelmét e vizsgás állapot megszüntetésére, annyival is inkább, mivel közelebbről is oly segéd-lelkészi állások, minő a szilágy-somlyói és széki erdélyi folyamodók nélkül maradtak.

Bizony, megrovandó volna, s a református lelkészi kar ifjú tagjainak égő vágyára, az úrnak szolgálatában állhatni, elszomorító világot vetne a dolgok illetén állása, s ez esetben mi is óhajtánók, hogy az első és második lelkész-képesítő vizsgát letett ifjú csak segéd-lelkész lehessen, s a segéd-lelkészi év, elégnék tartunk egyet is,

betöltése előtt rendes pappá sem kandidálható, annál kevésbé lehessen választható.

De hát, a dolog nem így áll s nézetünk szerint, ez irányban újabb határozatra szükség nincs; legfönnebb azt szeretnők, ha a t. lelkészi intézményről szóló szabályzat III. szakaszának második részében kimondatnék, illetve, oda módosítatnék, hogy az, ki az első lelkész-képesítő vizsgát letette, azonnal, minden helyhez kötöttség nélkül, minden lelkészi teendőket, az illető lelkész engedélye mellett, bárhol végezhet, mikint ez a széki egyházmegye időszerinti javaslatában proponálva volt.

Ezt annyival inkább óhajtánók, mivel egyházkerületünk által is 1887. évi 40. jknyvi szám alatt elfogadott «Theol. vizsgák szabályzata a magyarországi ev. ref. egyházban,» 20-ik §-ában implicite benne foglaltatik s melynek egyházkerületünkben is, bár eddig gyakorlatban nem volt, életbe kell lépnie.

Ez esetben az idézett szabályzat 21-ik paragrafusának követelménye szerint, a második lelkész-képesítő vizsgára álló jelölt sokkal könnyebben bizonyíthatná, «hogy idejét lelkész-jelölthez illő és megengedett foglalkozással töltötte,» mert ez esetben olyanok is, kik magán-, vagy köztanítóságot vállaltak, az illető lelkész engedélye, vagy legációk akalmával, a gyakorlati lelkészet terén, legalább az urvacsora osztásnál segédkezés, esketés, keresztelés s más hasonló esetekben gyakorolhatnák magukat, mik a fennálló III. szakasz második mondata szerint, csak ha «s.-lelkész,» mely esetben fakultációt nyer.

De, térjünk vissza azon állításunkra, hogy lelkész-jelöltjeink méltatlanul illetetnek a s.-lelkészi állások kerülésének vádjával s ha netalán volna abban valami, keressük annak mélyebben rejlő okait.

Hogyan, mondják e becses lap olvasói, hát a szilágy-somlyói és széki s.-lelkészi állások erdélyi folyamodók nélkül való maradásánál kell-e ekklatásabb bizonyíték?

Bizony kell, mert minden kétséget kizárólag áll, hogy nevezett állások erdélyi folyamodók nélkül való maradása, nem lelkész-jelöltjeink idegenkedésén, hanem azon múlt, mert ez állások egyes erdélyi lelkész-jelölteknek előre oda voltak ígérve az illető esperesek által.

Cikkiró, legalább a széki s.-lelkészi állásra vonatkozólag, ezt határozottan bizonyíthatja s az abszolútus ifjaktól vett értesülése nyomán, valószínűleg a sz.-somlyói is ez úton maradt így.

Hogy aztán az illetők betegség, vagy más ok miatt nem folyamodtak, valamint mások sem, kik a dolgok állását a legbiztosabb forrásból tudván, azt hiábanvalónak tartották, ez, nézetünk szerint, komoly vád lelkész-jelöltjeink ellen nem lehet, annyival is inkább, mivel mindkét s.-lelkészi állás oly szépen van dotálva, hogy fel sem tehető, hogy az illetők figyelmen kívül hagyhatták volna.

Azonban, fájdalom, a legtöbbről ily kedvezően nem nyilatkozhatunk.

Egyházkerületünk 1889. évi 66. jknyvi szám alatt elfogadott s.-lelkészi intézmény IX. §-ában «a s. lelkész fizetésének mennyisége az illető felek közt szabad egyezkedés tárgyául hagyatik fenn,» természetesen, az illető esperes, illetőleg, püspök jóváhagyása mellett.

Ezen egyezkedés eredménye pedig 100—120 frt. és teljes ellátáson alig, vagy éppen nem megyen túl, mely

pedig, bár 3—400 frtos köztanítói állással felér, mégis oly csekély, hogy egy lelkész-jelölt valóban nem hibáztható, ha, esetleg kosztos tanítvány s nem egyszer jó legációk reményében, ez utóbbit foglalja el, mert ez esetben legalább ruhára s pár darab könyvre telik, míg az előbbi esetben, a mellékes jövedelmek hiánya miatt, aligha.

De ha bárilyenek volnának kellő számmal s elfoglalásuk s. lelkészeink által mégis figyelmen kívül hagyatnék, akkor még értenők a felhozott vádat, azonban nincsenek, mert különben hogyan volna lehetséges, hogy egy, az első lelkész-képesítő vizsgát jelesen letett ifjú s. lelkészsze leendő kineveztetése végett még a múlt év szept. havában beadott kéreése, négy hónap múltán sem lett elintézve, illetőleg kinevezve.

Ne hibáztassuk hát lelkész-jelöltjeinket, legalább ez idő szerint ne; tegyük ezt majd akkor, midőn a szilágy-somlyói s széki, s más hasonlóan dotált állások, érdeklődés hiányában, folyamodók nélkül maradnak.

A s. lelkészi intézmény behozatala még a másfél évtizedet sem haladta meg egyházkerületünkben, s örömmel tapasztaljuk, hogy napról-napra tért hódít körünkben is; a hol nagy fizetés és idős pap összetalálkoznak, ott megszületik az új kápláni állás s nem messze az idő, mikor anyagi erőink megizmosodása következtében, elég türehető s. lelkészi állásokkal fogunk rendelkezhetni.

(E cikk régen beküldetett. Szerk.)

Vallásos estélyek Kolozsvártt.

A tél vége felé a kolozsvári egyház kebelében is elkezdődvén a vallásos estélyek rendezése, helyén valónak látjuk, azokról megemlékezni, és e lap olvasó közönsége előtt az eredményről röviden beszámolni, s ezzel kapcsolatosan, néhány észrevételt tenni. Kijelentjük azonban jó előre, hogy ez világért sem lesz hivatalos beszámolás, hanem ez által, az ügy érdekében, egy-két szem evangéliumi magvacskát akarunk elhinteni oda, hová még nem hatoltak el az evangélizáció, és belmiszsió élet-adó fának gyökerei.

A kolozsvári egyházköztség földészeinek körében, ez előtt már évekkal, alakult két ének-kar (ez évben megalakult a harmadik is). Mindkettő ötven hatvan tagot számlál. Ezek, részint felnőtt férfiak, részint fiatal legények. Célja, kezdetben, a temetéseken való részvétel, és éneklés volt. Megteremtőjük, és mostani fáradhatatlan buzgalmu vezetőjük, T ó t h T a m á s, ének-vezér, azonban, működési körüket kiszélesítette, s templomi énekeket is tanított nekik. És pedig, oly szép eredménnyel, hogy most minden sátoros- és más ünnepélyen együttesen szolgálnak templomainkban. A közönség élvezettel hallgatja; a templomok telvék, mert mindenik tag vonja maga után a környezetét.

Kolozsvártt tehát, az utolsó években, ez a két ének-kar volt, úgy szólván, a lelkészi karon kívül, a vallás-erkölcsi élet ébren-tartója, jobban mondva, a bel-miszsió munkása.

Az történt ez előtt, mintegy két évvel, hogy a baptizmus felütötte fejét itt is, de nem oly mérvben, hogy létezése és működése aggodalomra adna okot. Számuk két év múlva sem több, mint kezdetben, húsz-huszonöt. Ezek is jobbadán a legalsóbb néposztályból valók. De,

ha nem szaporodnak is, megtették, s megteszik azt most is, hogy irataikat terjesztik a nép között. És a nép elfogadja, mert i n g y e n adják. Így jutott a kezébe egyik ének-kari tagnak is, egy pár füzetke a keresztségről. El is olvasta; de, tartalmával nem tudva egészen megbarátkozni, tanácsot kért felőle az ének-kar vezetőjétől, a ki, theológiát is végezvén, fölvilágosítással bőven szolgált. De, a mellett, ilyen formán szólott az ének-kari tagokhoz: «Hallják magok, ha egy, vagy más dologgal nincsenek tisztában, és azt szeretnék megismerni, kérjék fel valamelyik papot, és az, szivesen megmagyarázza maguknak; rendezzünk egy estélyt, az ének-kar énekeljen, a pap felolvasást tart; nem kerül semmibe, és mégis tanulhatnak.

Ez a beszéd annyira tetszett az embereknek, hogy azután egy héttel, megtartatott az első vallásos estély, melynek lefolyását a következőkben mutatjuk be.

Megnyitóul énekelte a földész-énekkar, mire következett az ima, s azután jött a felolvasás, s végül, ismét egy ének volt. A záró-ima elmaradt, mert a fő-súly a felolvasásra, és énekre volt fordítva; jövőre azonban, a vallásos színezetnek nagyobb tér nyitattik.

Szóljunk most a felolvasások tárgyáról. Az első felolvasás, bevezetés képpen, korunk realiztikus irányáról, törekvéseiről szólott, rámutatva azzal szemben, az ilyenmü társas össze-jövedeleket hasznos voltára, mennyiben ezekkel a felnőttek iskolája nyitattik meg, hol oly dolgokat tanulhatunk meg, melyeket sem az élet, sem, különös helyzeténél fogva, a templom nem nyújt; jelezve végül a vallás-ügyi kérdéseket, a katolikus egyház törekvéseit, s azok ellenében az összetartásra, munkára hiva fel református egyházunk minden tagját. A következő alkalommal, általában a vallásról, a különböző népek vallásairól, s azokkal szemben, a keresztyén vallás fölényéről tartatott felolvasás; míg egy másik alkalommal a hazai protestantizmus küzdelmeiről volt szó.

A felolvasások, dicsekvés nélkül mondhatjuk, nem vesztették el hatásukat. A közönség nagyon figyelmesen hallgatta, mert, mint kifejezték, ők ezekről a dolgokról semmit sem tudtak. Igaz, hogy az első estéken, az ének-kar tagjain kívül, más közönség kevés volt, mert az egész dolgot igen csöndesen indítottuk folyamatba; de, a következő estéken már idegenek is szép számmal jelentek meg.

Világos jele ez annak, hogy a nép, úgy az alsóbb, mint a felsőbb osztályból, érdeklődik az ily dolgok iránt, és szivesebben meghallgatja, mint az oly tárgy felolvasásokat, melyek foglalkozása körébe vágnak, csak mód és alkalom nyújtassék arra. Az eddigi eredmény, nem csak itt, de másutt is erről győzött meg. Legyünk tehát azon, hogy jövőben kezdődjenek meg ott is, a hol még, eredményeiben kételkedve, nem tartottak vallásos estélyeket. Hogy hatásosabb és eredményesebb legyen, vonjuk be magát a népet szervezzünk ének-karokat, mert ez által az elhanyagolt ének-ügyen is nagyot lendítünk. Tartsunk felolvasásokat e l s ő s o r b a n ily irányu estélyeken, ne pedig a kertész- és gazdász-egyesületekben, mert a papoknak a sziveket, a lelkeket kell evangélizálni, megtisztítani, nem pedig, holmi idegen, bolond gombák meghonosításáról beszélni. Ha a keresztyén vallásos érzület áthatotta a kebleket, akkor az ember önkint lát a munka után és ön-erején igyekszik, hogy a haladó kor vívmányaival megismerkedjék.

Még egy dolgot említek meg. Úgy tapasztaltam, hogy a nép igen élénken érdeklődik egyházunk múltja iránt, mert azt legkevésbé ismeri. Múttassuk fel tehát előtte a múltat, hogy azon lelkesedve, és hitében megerősödve, legyen a jelenben egyházunknak tántoríthatatlan erőssége.

Minden kétséget kizárólag, akkor lenne meg az ilyenemű felolvasásoknak kívánt eredménye, ha felolvasásainkat kinyomtatva, a nép kezébe is adhatnók. Igen helyes tehát amaz indítvány, mely az Irodalmi Társaság által való kinyomtatást, és terjesztést hozta szóba. Ezt eljtenünk, nem szabad.

Az evangélizáció érdekében azt is érdekesnek tartom felemlíteni a kolozsvári egyházzól, hogy itten adventtől húsvétig, minden héten egyszer, a reggeli templomozás alkalmával, biblia-magyarázatok tartatnak. Az eredménye ténnyel is kielégítő.

Íme, az út, melyen haladnunk kell, s melyen ha járunk, elfáradás nélkül, kitartó munkával, meg nem lankadó buzgósággal bizonyára a miénk a győzelem.

Vajda Ferenc,
püspöki titkár.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár. 1893. március 25-én.

Elnökölt: Dr. Kolozsvári Sándor, elnök-helyettes. Jelen voltak: Domokos Antal, dr. Szász Béla, dr. Vályi Gábor, dr. Sárkány Lajos, Deák József, Bodor Antal, Márkus János, titkár és Kádár János s.-titkár.

Az időközben elnököleg ellátott folyóügyek bejelentése és jóváhagyó tudásul vétele után,

titkár az alsó-csernátoni egyház papi lakása felépítése tárgyában előterjeszti a műszaki véleményes jelentést, a melynek elfogadásával, a 3294 frt. 94 krban megállapított költséggel és ennek fedezetére 3000 frt. törlesztési közp. kölcsön felvételével az építés engedélyeztetett.

A marosvásárhelyi egyház eddigi szítás-malmát, henger-múmalommá akarván átalakíttatni, e tárgyban a műszaki vélemény elfogadásával, a már megszavazva levő 25 ezer frt. törlesztési kölcsönnek, 30 ezer frtra emelése mellett (a miért a kölcsönügyi osztályhoz új kérvény lesz intézendő) az átalakítási építés engedélyeztetett.

A n-enyedi püspöki vizsgálat alatti egyház, a két pap használatában levő, u. n. papi major teleknek, az azon levő rozszant épületek fentartásával és kerítésben tartásával járó aránytalan költségek kikerülése céljából, 2700 frtért kéz alatt való eladásáért folyamodván, Igazgató-Tanácsunk, a képv. közgyűlés által fölhozott nyomós érvek méltatásával s az eladás ellen közbevetett felebezésnek részben figyelembe vételével: kivételesen, a kéz alatti eladást, a nyilvános árverés mellőzésével, engedélyezte.

A külmagyar-utcai Mätz-féle telken levő régi épület-anyagok, a lebontás, elszállítás és annak idején az udvar tisztán átadásának kötelessége mellett, az építést ellenőrző főmérnök becslése és az építettő bizottság ajánlata alapján, 500 frtért Endstrasser vállalkozónak átadtak, oly módon, hogy az ócska anyag alkalmasnak elfogadott része csak is az új épület fundamentumába használható föl.

A s.-titkár előadására, a széki egyházmegye tanácsának ajánló felterjesztése alapján, a magyar-palatkai egyház tulajdonát képező Alsó Zsigmondnéféle alapítvány évi száz frt. kamatjának a kimutatandó adósságok törlesztéseig, egészben való kiutalása kilátásba helyeztetett.

A szamos-ujvár-németi félfizetéssel még 1889-ben nyugalmazott levita, az egyháznak mintegy 650 frtra menő összeggel tartozván, ennek törlesztésére az illetéke betiltása ellen hozott egyházmegyei határozat, az ellene emelt felebezés elvetésével, helybehagyott.

Egyéb érdemleges tárgy nem lévén, az ülés eloszlott.

Külföldi egyházi szemle.

A londoni miszsiói társaság azt az igen helyes eszmét akarja tagjaival megvalósíttatni, hogy ezek a szokásos böjtölések helyett takarítsák meg az ezen időre eső kiadásokat, s aztán, a megszerzett összegeket küldjék be a társaság céljaira. Ilyen módon az istennek vitt áldozat helyesebb értelmű is lesz, és hasznosabb is. A társaság pedig nagyszerűen fogja további céljait megvalósítani, a melyet már eddig is oly nagy eredménynyel munkált, hogy míg 1857-ben a hinduk előtt nagyon is ismeretlen volt a keresztyénség, addig ma már csaknem tizenhárom millió lélekből álló község vallja magáénak a Krisztust, és tanításait. Ha mi magyarok is megadóztatnók magunkat bizonyos dolgok után, melyekre tulajdonképpen nem nagy szükségünk vannak, bizony, hamarabb építhetnők fel, kétségen kívül, egyházunknak amaz alkotásait, melyekről ma még azt sem tudjuk, hogy reménybelileg is meg fognak-e valaha valósulni?

*

Angliában egyre izgalomban tartja a kedélyeket az a nagy mozgalom, melyet ők rituálistusnak neveznek. Sőt, úgy látszik, ez nem sokára egyik égető kérdése lesz az itteni egyháznak, melyben az állapotok az újabb időben nagyon felfordultak. Arról van ugyanis szó, hogy az angol episkopális egyházat egészen megtisztítsák, mert folytonosan több-több katolikus elem foglal benne tért. A kik a megtisztítás mellett vannak, azok tökéletes reformációt követelnek, kidobását mind annak a netalán ben maradt elemnek, mely még most is megvan az egyházban. Ezzel pedig nagyon sokat akarnak. Mert itt az egyháznak még abban a részében is sok ferde felfogás uralkodik, mely a reformációhoz legközelebb áll, rendkívül nagy hatalma lévén az itt úgynevezett sakramentalizmusnak, azaz, a keresztség-nél és az úrvacsoránál a pap tényeiről való ama felfogásnak, hogy azok ex opere operato hatnak és a klerikalizmusnak. Mi lesz a mozgalom vége? Még Angliában sem tudják, s hogy megtudják-e valaha, ma még az sem bizonyos, mert a feiidézett harc nem órákra és nem napokra szól, hanem olyan hosszú időre, míg ismét fel lehet építeni egy olyan társadalom épületét, melynek csak fundamentumához is évszázadok kellettek. Annyi bizonyos, hogy a meseszerű angol egyházi élet nem sokára Eldorado országába kerül, mert az a baj, és a bajnak oka, a mi van nálunk is, hogy soha sem számolt le ez az egyház az olyan tényezőkkel, melyek a Schopenhauer «nem-én»-jét hirdették és követték.

Ugyancsak itt egy másik veszedelmes tünemény is fölütötte fejét az antisemitizmusban, az, melylyel a kontinens országainak józanabb része már régen végzett. A parlament-

ben legközelebb azt a törvényjavaslatot nyújtották be, mely a zsidóknak kitiltását tartalmazta a sziget-országokból. A törvényjavaslat keresztül is ment, hiában ellenezte Gladstone teljes erejével. Legközelebb fogantatba is veszik. Ide kellett-e hát tévedni annak a szellemnek, mely egykor Disraelinek fagyos szivéről a jégkérget leolvastotta; vajjon, a kultúra csakugyan a humanitás? Mikor lesz az, midőn megvalósul a kiátkozott Schrempf, württembergi pap három tétele: én vagyok én, te vagy te, isten az isten; vagyis, más szóval, az a gondolkodás, mely az embert véres verejtékek közt előálló istenképnek tekinti, ki előtt, mint eszme előtt, levesszük kalapunkat, mint a hogy a hívők teszik a faragott képek láttára?

*

Németországon csakugyan nem hagynak fel az ultramontanok azzal a törekvésükkel, hogy a birodalomba vissza-

vigyék a kiültött jezsuitákat. Erősen dolgoznak s a birodalmi gyűlésen is szervezkednek. A protestánsok sem restek azonban, hiszen, tudják, hogy ez a rend egyenesen ellenük állított fel. És protestálnak, mint a hogy protestált maga a római pápa, mikor eltörölte őket s elismerte, hogy addig nem lesz béke a földön, míg ők meglesznek. Legközelebb, mint egy 1500-an gyűltek össze Barmenben, hogy ott élőlávával tiltakozzanak ellenük. És tesznek még egyebet s valószínű, hogy meg is akadályozzák ez alkalommal a tervezett vizsgálást. De ezzel elérnek-e mindent? Elérik-e, hogy végleg összeomlik az az egynáz, mely létének fundamentumát régen elveszítette és legfeljebb az indifferentizmus, meg a fentartó éthosz szörnyű hiánya tartják a levegőben, honnan ez idő szerint még sehova sem tűnhetik el, mert a semmisségbe is csak az merülhet el, a mi legalább erre képes.

TÁRCA.

A megváltó sirja.

Egy nő volt az, ki először gondolt a Jézus sirjának fölkeresésére. És nem csekélyebb személyiség, mint Helena császárnő, a Konstantin anyja.

Helena császárnő 326-ban K. u. látogatta meg Palesztinát, keresve a helyet, hol az ur megfeszítettet és a sirt, hova eltemették volt. Hanem, dacára minden kutatásának, kérdezősködéseinek, a valódi helyet senki sem tudta megmutatni. Maga Eüzebius is azt mondja Krisztus sirjára vonatkozólag, hogy «a halhatatlanságnak ama dicső emléke homályba és feledésbe vészett.»

A tradíció szerint azonban a császárnő álmot látott, melyből megtudta, hol van a kereszt elrejtve. És pedig nemcsak a Jézus keresztje, hanem ama másik kettő is, melyen a gonosztevők voltak megfeszítve. Hogy a gonosztevők keresztje miért maradt meg, azt bajos volna megmondani, csak annyi bizonyos, hogy így hitték az első keresztyének. A császárnő az álom szerint el is rendelte a kutatást, és ime, a három kereszt egy sirnak fejekéről csakhamar előkerült.

Azt mondja továbbá a hagyomány, hogy a felírás, mely megkülönböztette volna Jézus keresztjét a másik kettőtől, elmosódott volt s hogy megtudják, melyik a három közül, melyen az ur meghalt, egy különös próbához folyamodtak. Volt ekkor Jeruzsálemben egy nemes családból származott hölgy, ki gyógyíthatatlan betegségben szenvedett. Hozzá viték a kereszteteket. A két gonosztevő keresztjének nem volt hatása, hanem azon pillanatban, a mint az igazi kereszttel megérintették, megszűnt a betegsége s tökéletesen meggyógyulva, fölkelte ágyából.

Közel azon helyhez, hol a keresztet megtalálták, reáakadtak a Jézus sirjára is, mely fölül Konstantin egy pompás bazilikát emelt s 335-ben K. u. fel is szentelték. Ezt a bazilikát II. Khozros 614-ben K. u. lerombolta. Mintegy két év múlva e rombolás után, Modestus szerzetes, néhány épületet emelt e helyen. Ezt is ugyanolyan sors érte, mint az előbbent, mert Hákim kalifa 1010-ben K. u. lerombolta. Midőn a keresztes vitézek Jeruzsálembé mentek, néhány kápolnát találtak a szent sir helyén, melyekből egy katedralt alakítottak. 1808-ban a katedral nagy része leégett, de már 1810-ben kijavítatva, e formában áll jelenleg is.

Ennyit a szent sir multjára vonatkozólag.

Lássuk most magát az épületet és berendezését.

Megjegyzem, hogy az itt felhasznált adatokat Evan H. Hopkins londoni lelkésztől kaptam, ki nem régen meglátogatván Palesztinát, a szent sir templomáról és a valódi kálváriáról feltűnést keltő dolgot tett közzé.

Tudvalevő dolog, hogy a szent sir csaknem a közepén fekszik a jelenlegi Jeruzsálemnek. Ez a hely pedig, Josephus bizonyossága szerint, Krisztus idejében is belül volt a falakon. Ez a leghatalmasabb bizonyíték a sir valódisága ellen.

A látogató sok szűk és különösen ívezett utcákon halad át, melyek rakva vannak boltokkal és nyüzsgő néptömeggel, míg eljut ama hosszú lépcsőhöz, mely egyenesen a szent sirhoz vezet. Belépve a kövezett udvarra, előttünk áll az ódon, kissé elhanyagoltnak látszó templom. A mint beléptünk, az első, a mi magára vonja figyelmünket, egy nagy mészkö-tábla, az u. n. «megkenetés köve,» melyről azt hiszik, hogy azon helyezték el a Jézus testét, midőn drága kenetekkel megkenték. A zarándokok, a mint bejönnek, leborulva, csókokkal árasztják el e követ, a vallásos érzelem különféle demonstrációi közt. Egy néhány lépéssel távolabb, mutatják a helyet, hol szűz Mária és egyéb asszonyok állottak, a mint nézték a megkenetést.

Innen belépünk a «rotundába,» mely egy hatvanhét láb átmérőjű hatalmas építmény, tizennyolc oszloppal. A rotunda közepén van az ugynevezett Krisztus sirja, egy huszonhat láb hosszú és tizennyolc láb széles külön épületben. Ez az épület két szobából áll. Az első «az angyalok kápolnája», a hol a látogatónak megmutatják azt a márványba foglalt követ, melyet a «sir» szájáról elhengerítve találtak. A kápolna falain nyílások vannak, melyeken kinyújtják a szent tüzet a görögök husvétja alkalmával.

Áthaladva az első szobán, elértünk a tulajdonképeni sirhoz. A sir egészen márvánnyal van bélelve, és legkevésbé sem látszik rajta, hogy sziklába vágták volna. A bejárástól jobbra áll egy márvány-pad. Azt mondják, az a Krisztus sirja. Két láb magas, hat láb hosszú és három láb széles. Közepén egy repedés fut végig: ebből a szűk nyílásból származik a csoda-tűz.

A szent sir templomáról azt hiszik, hogy az a megfeszített helyét is magában foglalja. A zarándokoknak megmutatják a «megfeszített» kápolnáját, mely alól a földet Helena császárnő Rómába vitette. Helena császárnőnek is van

külön kápolnája, hol a zarándok megláthatja a helyet, hol a császárnő ült, figyelve a munkásokra, kik az alatt levő tárnában a keresztet kutatták.

Ennyit a szent sir templomára vonatkozólag.

Az a kérdés most, hogy ha a szent sir temploma nem azon a helyen épült, hol Jézust megfeszítették és eltemették: hol van hát az igazi kálvária?

Vaskos köteteket irtak e kérdéstről, de csak most kezd a figyelem egy pontra irányulni.

Legtöbbet köszönhet a világ ez érdekes kutatásban Major Conder-nek, ki éveken át a legkomolyabban munkálkodott Palesztinában. Kutatásának eredménye az lett, hogy az igazi kálvária, az a sziklás halom, a damaszki kapun kívül, melyet a mohamedánok «El-Heidhemijeh,» a kereszttyének pedig «Jérémiás-barlang»-jának neveznek.

A ki tudja a bibliából, hogy azt a helyet, a hol Jézust kivégezték, «koponya helynek» nevezték: megdöbben, ha reá tekint ama fényképre, melyet M. Bonfils (Beyrout) vett fel e halomról, (melyből nekem is jutott egy példány). Nincs szükség magyarázatra, miért nevezték «koponyának,» annyira hasonlít az az emberi koponyához, csak azon csodálkozunk, hogy a ki a bibliát olvasva, kereste e helyet, azonnal fel nem találta.

Ez az a hely, melyet a jeruzsálemi zsidók, ma is «kivégzés helyének» neveznek, átkozott helynek s midőn mellette elhaladnak, követ dobnak felé, a következő szavak kíséretében: «Legyen átkozott, ki romlását okozta a mi népünknek, az által, hogy királyságra vágyott.»

Ez a hely, mely a bibliai leirással is legjobban öszhangzik, mert e halom-tetőn történt kivégzést, jól láthatták a város falairól, Jeruzsálem csaknem mindenik házáról, épp úgy, mint a két oldalon elvezető országútról.

A legújabb kutatások is, különösen a J. E. Hanau ei-é, mind a mellett szólnak, hogy a legrégebb időtől kezdve, e sziklás halom volt a kivégzés helye, itt kövezték meg Jérémiást, Istvánt s így igen természetes lehet, hogy a Jézus kivégzése is itt ment végbe.

Ha már e kis halom volt a kivégzés helye, ott kellett lenni a sirnak is «közeli,» mint az egyik evangelista megjegyzi.

Az utóbbi harminc év alatt két sirt fedezett fel e halom környékén, mely különös figyelem tárgya volt.

Az egyiket Major Conder fedezték fel 1881-ben. Ez hétszáz lábnyi távolban, nyugatra fekszik a Kálváriától. Lépcső vezet le a terjedelmes szikla-szobába, melyben tizenkét halott számára volt készítve hely. Bajosan hihető, hogy ez az arimáthiai Józsefé lett volna; sokkal valószínűbb, hogy valami gazdag zsidó volt, kinek az itt eiterülő földek is sajátjai lehettek.

A másik sir, melyet Gordon tábornokról neveztek el s alig 230 lábnyi távolban fekszik a halom tetejétől. Kemény sziklába van vágva, hossza tizennégy láb, szélessége tizenegy, magassága hét.

Beszélik, hogy midőn e sirt kibontották, tele volt koponyákkal, de csak felül; ott pedig, hol a halottnak tulajdonképpen feküdni kellett volna (t. i. a sir fenekén), földnél egyéb semmi sem volt. Ebből némelyek azt következtetik, hogy közös csont-temető volt; mások pedig, a mi valószínűbb, úgy vélekednek, hogy a sir mellett egykor lé-

tezett épület fundamentuma készítésekor szétrombolt sirokból kikerült csontokat dobták ide. A sir keleti végén, a mi felülről, két keresztet találtak festve, görög felirással.

Érdekes volt az is, hogy e sir fenekéről egy néhány kölemezt vittek Londonba a British-Muzeumba s kérdést intéztek az archeologusokhoz: «Vajjon, ha megvizsgálnák e köveket, nem tudnák-e megmondani a sir készítésének korát? Felelet: nem; de azt mondhatjuk, hogy e sirban emberi hulla soha sem rothadt, ha e kő a sir fenekéről volt véve.»

Végül, megjegyzem, hogy e sirt a tulajdonos most eladóvá tette. Ára 30,000 forint. A vevőnek azonban, hogy a sir környékét jó karba hozhassa, ki kell sajátítani még egy pár hold földet, melynek értéke 20,000 forint. Ez összeget távolról sem sokalják az angolok s a mint megtudták, hogy a «sir» eladó, azonnal megindították a gyűjtést, oly tekintélyes emberek pártfogása mellett, mint: the Bishop of Rochester, the Bishop of Ripon, the Archdeacon of London, stb. Azt hiszem, rég meg is vették, mert Canon Tristram szerint: «It is simply priceless.»

Szabó Lajos,
n.-kapusi pap.

Különfélék.

— **Márciusban a következő pályaművek** jelentek meg lapunkban: Elemi iskolai vallás-tanításunk. A konfirmáció. Fecsegések a parokhiából. I. II. Az egésség tan a népiskolában. Vallásosság és hazafiság. Internátus és konviktus. Viszhang a «Segéd-lelkészségről» feliratu cikkelyek.

Szívesen kérjük érdeklődő olvasóinkat, hogy szavazatukat, minél többen, annál kedvesebben fogadjuk, ápril. 15-ig beküldeni sziveskedjenek.

— **«Rontsátok le a templomot, és én harmadnapra megépítem azt!»** És lerontatott Krisztus testének temploma, de csak hogy az ő ígérete beteljesednék. Fölösleges volt a kegyes asszonyok bánatos panasza: ki veszi el nekünk a követ a koporsóról, mert a feltámadás, az élet győzedelmet vett a mulandóságon: halál, hol van a te diadalmaid! Most is rontani igyekeznek a templomot. A magasztosnak, a felségesnek, isten országának most is megszámlálhatatlan ellensége van. A világosságot ontó napot nem egyszer felhők takarják el; szízdalmakkal árasztják el az igazság profétáit, és keresztre feszítik azt, a ki szent, és igaz vala: de a nap soha el nem sötétedik, áttör a fellegeken; az igazság elhintett magvai csirába szökkennek, és a gyalázat keresztje lesz a diadalomnak megszentelt jelvénye. A feltámadásnak, az örök-életnek magasztos öröme töltse be házunkat, szívünket, egész életünket az előttünk álló szép innep- napokon. Hirdessük lelkesedéssel a Krisztust, azt pedig, a ki feltámasztatott, és teljék be lelkünk reménységgel, élő hittel az eszmények örökkévalósága felől. Boldog husvétii innepléseket!

— **A Protestáns Irodalmi Társaság** márc. 15-én tartotta meg választmányi ülését és márc. 16-án a közgyűlést. Mi eleitől fogva meleg rokonszenvvel, igaz lelkesedéssel fogadtuk megalakulását, és a mennyire tőlünk telt, buzgólkodtunk annak népszerűvé, általánossá tételében. Lelkesültünk és lelkesíteni igyekeztünk az illetőket annak érdekében. Most a titkári jelentésből megdöbbenve látjuk, hogy bár a múlt évben a tagok száma 81-el szaporodott, ám, a bevétel fogyott, holott a múlt esztendőben a hátrálék nem kevesebb, mint 3,518 frt. 35 kr. Nem tudjuk, hogy vajjon az egyházkerületünkben levő tagok hibázthatók-e tekintetben, és valóban örvidenénk, ha a felelet tagadó volna. Ennek a sok hátráléknak következménye lett az, hogy a Protestáns Szemle jún. 1-től kezdve, havi folyóirattá változik át, eddigi terjedelmének a most jelzett változásokhoz való alkalmazásával, és hogy Monográfiák addig nem adatnak ki, míg a pénzügyi helyzet nem javul; míg a népies ki-

adványok vállalata még ez év folyama alatt megindítatik. Szívesen kérjük a kerületünkhez tartozó tagokat, hogy kötelezettségüknek lelkiismeretesen igyekezzenek eleget tenni, mert örök gyalázat, és lemoshatatlan szégyen lenne, ha közönyösségünk miatt, az Irodalmi Társaság abba a helyzetbe jutna, hogy hivatásának meg ne felelhessen.

== **Makói lelkész, Szöllősi Antal aa.** pályadíjat tűzött ki ama tételre: adassék elő Szegedi Kiss István reformatori működése 1545—1552-ig. A bírálók, Farkas József, theol. tanár és Révész Kálmán, a benyújtott egy pályamunkát egyhangulag jutalomra méltónak ítélték, és az Irodalmi Társaság legutóbb tartott ülésén a jellegű levélke felbontatván, abból Földváry László, várcsartói lelkész neve tűnt ki.

== **Mindenki tudja, hogy a Tiszán túl** Meliusz Péter volt az első reformátor, ki a Kálvin tanait győzelemre vezette. Meliusz 1572-ben halt meg; Debrecenben temették el és az ez évről való városi jegyzőkönyv szerint, «a várostól keletre fekvő temető-kertben, a nagyobbik domb tetején tétetett sírba, s fölibe igen nagy kő gördítettet». Most, mint a «Debreceni Ellenőr» írja, a Csokonai-kör mozgalmat indított meg a Meliusz sirjának felkutatására, melynek emléke is eltűnt a századok folyamán, s helyét se tudja senki többé. E nemes törekvésnek alapja az, hogy a mult őszzsel a Cegléd-utca végén emelendő magas domb tetejében egy bemohosodott, enyészetnek induló, félig földbe süppedt szarkofágon ezt a felírást vélték kiböngészhetni Petrus Melius. Hisszük, hogy a kálvinista Róma nem fog kémélni semmi áldozatot, hogy felfedezhesse annak nyugvóhelyét, kinek emléke iránt a hálás kegyelet élénken él ma is minden kálvinista ember szívében, de a kit mindenek felett Debrecen mondhat a magáénak.

== **Kérem a magyar közönséghez.** A dévai ev. ref. egyházközség, mely Hunyadmegye székhelyén a magyar nemzeti érdekek védelmezésének egyik legrégebb és legbiztosabb bástyája, el-

határozta, hogy ősregi, még a dicső Hunyadiak korából származó szép, góth-stylü templomát és tornyát, isten és a jó embercsek segítségével, lehetőleg már az év tavaszán kijavittatja, hogy ezen az ősöktől reá maradt nagybecsü műemlék az időjárás viszontagságainak további romboló hatásától meg legyen óva. Amde, vagyoni ereje a kitűzött magasztos cél elérésére elégtelen. Birtoka, ugyszólva, semmi. Tagjainak száma, az ágostai evangélikus és az unitárius hivatottakat is beleszámítva, mindössze 860. Papilakja felépítésre, temetője rendezésére, templomkerítése kijavítására, magtár alapítására, stb. az utóbbi évtized alatt 10,000 frtnál többet áldozott. Mint parányi kis magyar sziget az idegenajku népek oceanjában, csakis óriási erőfeszítéssel bírja magát fentartani. Esdve kérjük azért hazánk magyar közönségét: jöjjön segítségünkre! Gyámolitson minket bármily kis adománnyal, mert minden hozzánk juttatott fillér nemzet i miszióink betöltését segitendi elő. A kegyes adományokat kérjük a dévai reform. lelkési hivatalhoz küldeni. Déva, 1893. márc. 20. László Ignác, főgondnok. Szóts Sándor, lelkész.

== **Nyilvános nyugtázás és köszönet.** A dévai ev. ref. templom és torony restaurálási költségeire, a hírlapokban megjelent «Kérem a magyar közönséghez» című esdő szövegünk folytán, mai napig, a következő kegyes adományok küldettek be hozzánk: br Radák Adám (Mikeszáza) 50 frt. Király Gyula (Kolozsvár) 1 frt. Szombath György (Győr) 1 frt. Thaly István (Nyitra) 10 frt. Szanka Kálmán (Hajdú-Nánás) 1 frt. Horváth Lajos, országgy. képviselő (Budapest) 10 frt. özv. Gál Dánielné (Nagy-Várad) 1 frt. Hirling Mihály (Kolozsvár) 5 frt. Schwarz Simon szatócás gyűjtőcse (Budapest-Rákossalva) 5 frt. 60 kr. Pogány Károly, országgy. képviselő (Budapest) 5 frt. gr. Teleki Árpád, országgy. képviselő (Budapest) 2 frt. 50 kr. Barcsay Demokos és neje (Kolozsvár) 10 frt. Macskási Julia (Kolozsvár) 2 frt. 50 kr. Vitán Árpád (Nagy-Várad) 2 frt. Boross Elek (Maros-Vásárhely) 1 frt. Pap Mária gyűjtőcse (Kolozsvár) 20 frt. melyhez járultak Szász Domokos, ref. püspök 10 frt. Pap Mária 2 frt. dr. Lázár Gyuláné, Kovács Béla. Keul S és Bartók Jenő 1—1 frt. Pischl Iduna, Bisztritsány Katica, May Emilia, Binder Laura és D. G. 50—50 kr. Sebesi Laura, Sára Anna, Francu Victoria. Königsberger Lca és Imecs Irén 30—30 kr. Összesen 127 frt. 60 kr. A Déva városában és Hunyadmegye területén egyesek által eszközölt gyűjtés eredménye 1035 frt. 69 kr. Együtt 1163 frt. 29 kr. Fogadják ugy a kegyes adakozók, mint a szíves gyűjtők mindnyájan gyülekezetünk nevében mondott forró köszönetünket. Déva, 1893. március 20. Szóts Sándor, lelkész. László Ignác, főgondnok.

HIVATALOS RÉSZ.

704--1893.

KÖRLEVÉL,

egyházkerületünk összes t. papjaihoz.

Az 1896. évi ezredéves kiállítás országos bizottságának elnöke, Nagyméltóságú Lukács Béla, m. kir. kereskedelemügyi Miniszter ur az alábbi levelet intézte főt. püspök aához. Szám 14. Méltóságos és Főtiszteletű Püspök ur! A magyar állam ezredéves fennállásának nagy ünnepét, a nemzet méltó fényvel óhajtja megünnepelni

Hazánk törvényhozása elhatározta, hogy az ezredéves ünnepélyek fényének emelésére 1896-ban Budapest fő- és székvárosában országos kiállítás rendeztessék.

Ő csász. és apostoli királyi Felsége, legkegyelmesebb urunk és királyunk, kinek dicső uralkodása alatt a magyar állam a szellemi és anyagi virágzásnak mai magas színvonalára emelkedett és a ki a nemzettel minden örömeiben és minden bánatában együtt érez, hű népe iránti szeretetének ez alkalommal is kifejezést adni óhajtván, a kiállítás vendőkségét elfogadni méltóztatott.

Midőn a kormány a haza minden fiát felhívja, hogy a nemzet ünnepén szívvel-lelélekkel résztvegyen, és a nagy mű sikeréhez minden tehetségével hozzájáruljon, első teendői egyikének tartja, a hazai főpapság szíves közreműködését kikérni.

Hazánk főpapsága magasztos feladatát mindenha úgy fogta fel, hogy a nemzet vallásérkölcsi nevelésével karöltve, a hazafias érzelmek ápolását tűzte zászlajára.

Ezért, vezér-szerepet vitt minden nemzeti ügyben.

Meg vagyok győződve, hogy most, midőn a nemzet ezredéves fennállását ünnepelni készülünk, a hazai fő-papság, melynek hazafiságáról a magyar történelem minden oldala tanuskodik, fényes példával fog előljárni.

Ezen meggyőződéstől áthatva, van szerencsém Méltóságodat tisztelettel felkérni, méltóztatassék az ezredéves kiállítás ügyét felkarolni és a kormányt ebbeli feladatának teljesítésében támogatni.

Felkérem továbbá Méltóságodat, méltóztatassék az egy-

házkerületében működő lelképásztorokat az ezredéves kiállítás nagy jelentőségére figyelmeztetni, és őket felhívni, hogy főleg a fiatal nemzedékben a millenium alkalmából, a nemzeti mult hagyományai iránti kegyeletet felébresszsek.

Intézkedtem, hogy a kiállításra vonatkozó szervezési szabályok és közérdekű tudnivalók «Az 1896-iki ezredéves országos kiállítás közleményei» című hivatalos lap útján a nagy közönség és az érdekelt körök tudomására juttassanak.

Fogadja Méltóságod őszinte tiszteletem kifejezését

Budapest, 1893. február havában. Az 1896-iki ezredéves kiállítás országos bizottságának elnöke: Lukács, s. k. kereskedelemügyi m. kir. miniszter.»

Midőn e leiratot a fönttebbieken teljartalmulag közöljük: a teendő intézkedések közelebbi megjelölése nélkül, magunk részéről is fölívjuk t. pap aait, hogy az ezredéves kiállítás nagy jelentőségének megmagyarázása által az érdeklődést a lehető legszélesebb körben fölkelteni s a nemzeti mult iránti kegyeletet felébresztetni és táplálni, hazafias kötelességüknek tartják.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsától, Kolozsvártt, 1893. márc. 16.

Márkus Fános,
titkár

elnök helyett:
Domokos Antal,
ig.-tanácsos.

429—1893. HIRDETMÉNYES IDÉZÉS VÁLÓPERBE.

Kóbori Mária, sárpataki lakos, ev. ref. vallásu, sárdi Kovács Péter ev. ref. vallásu férjét, ki őt 12 évvel ezelőtt hűtlenül elhagyta és azóta sem tartózkodási helye, sem életben léte felől tudomása nincs ezennel hirdetményesen idézti válóperbe, mátol számítandó hat hónap alatt, azon figyelmeztetéssel, hogy akár megjelenik, akár nem, idézhető válóperét az udvarhelyi ev. ref. egyházmegye házassági törvényszékén megkezdí és felogja íratni.

Az udvarhelyi ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalától, Kecsetben, 1893. március 28-án. Menyhárt András,
ev. ref. esperes

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.